

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ROSKILDE BOGEN

Roskildebogen

1946

Roskildebogen

1946

Nyt Nordisk Forlag . Arnold Busck

Kjøbenhavn

1946

Redaktion:

Provst *K. Hee Andersen*
Sognepræst *Chr. Bartholdy*
Rektor *Chr. Nielsen*
Biskop *Axel Rosendal*

NORDLUNDE, KØBENHAVN

21864

Indholdsfortegnelse

Provst <i>P. Otzen</i> : Er Barnedaab i Overensstemmelse med Det nye Testamente?	7
Provst <i>K. Hee Andersen</i> : Unges Syn paa Kirken	26
Adjunkt <i>W. F. Hellner</i> : Ved Livets yderste Grænse	46
Provst <i>M. Holm</i> : Folkekirkelig Sædvane-kristendom	59
Ekspeditionssekretær <i>Louis Petersen</i> : Hvad har jeg forpligtet mig til overfor Folkekirken?	79
Provst <i>O. Holmgaard</i> : Til Fastegudstjeneste hos P. Chr. Kirkegaard i Pedersborg Kirke	90
Departementschef <i>V. Holbøll</i> : Paa Vedbygaard	104
Rektor <i>Chr. Nielsen</i> : Af Slagelse lærde Skoles Aarbøger	113
Arkitekt <i>H. G. Skovgaard</i> : Krummerup Kirke	125
Biskop <i>Axel Rosendal</i> : Kirkens Røst	131
Sognepræst <i>Viggo Klarholt</i> : Fra Stiftet	138
Roskilde Stiftsfond	144
Pastor emer. <i>O. C. Krarup</i> : Frederik Friis Berg	146
Provst <i>H. P. Meinertsen</i> : Sophus Christoffer Vilh. Boas	148
Sognepræst <i>Ejnar Olsen</i> : Frederik Willemoes de Fine Skibsted	151
Sognepræst <i>N. Blichfeldt</i> : Ove Gyving	155
Sognepræst <i>Niels Hein</i> : Johan Marius Jørgensen	157
Indremissionær <i>Fr. Høilund</i> : Axel Valdemar Løwe	158
Provst <i>M. Holm</i> : Peder Christensen Nedergaard	160
Folketingsmand <i>Erik Appel</i> : Frederik Nørgaard	163

Rettelse:

I Roskildebogen 1945 Side 13, Linie 17 fra neden
staar *Torsdag*, læs: *Fredag*.

Er Barnedaab i Overensstemmelse med Det nye Testamente?

Uden for vor evangelisk-lutherske Folkekirke staar som bekendt en Række forskellige frikirkelige Samfund. (De kaldes gerne »Sekterne«, en Betegnelse, de selv ikke bruger, men føler som nedsættende; vi bør derfor undgaa den, da det maa være en Regel under det mellemkirkelige Ordskifte, at vi i vor Omtale af andre Kirkesamfund saa vidt muligt bruger Navne, de selv vedkender sig). Disse Frikirker er meget uenige om mange Ting, men paa ét Punkt er de fleste af dem enige, nemlig i Forkastelsen af Barnedaaben. Dette gælder Baptister, Adventister, Jehovas Vidner, Pinsebevægelsen og flere andre. Og det er ikke noget underordnet Punkt for dem, de ser endogsaa i Barnedaaben en Rod til den Lunkenhed og Verdslighed, som de ikke uden Grund mener at kunne konstatere indenfor Folkekirken. Naar denne ved sin Daab tager imod ethvert Barn, hvis Forældre ønsker det optaget i Menigheden, saa maa, hævder de, Resultatet blive, at den kommer til at rumme mange uværdige Medlemmer. Og vi maa dertil svare, at det er jo rigtigt, at i Folkekirken faar Klinten Lov til at gro mellem Hveden, og Kirkens Døre staar aabne for Toldere og Syndere — men skal det ikke være saadan i en Kirke, der nævnes efter ham, om hvem der staar, at »alle Toldere og Syndere holdt sig nær til ham« og at han spiste og drak med dem (Luk. 15, 1 og 5, 29)?

Mellem folkekirkelige og baptistiske Kristne har der i Tidens Løb været ført endeløse Forhandlinger om, hvorvidt Barnedaaben er i Overensstemmelse med det Nye Testamente. Baptisterne har som Bevis for, at kun Voksendaab er kristelig, først og fremmest henvist til Markus 16, 15, hvor der fortælles, at Jesus efter Opstandelsen siger til Apostlene: »Gaa ud i al Verden, og forkynd Evangeliet for al Skabningen! Den, som tror og bliver døbt, skal blive frelst, men den, som ikke tror, skal blive fordømt«. Her nævnes »tror« jo før »bliver døbt«, altsaa maa man tro, før man kan blive døbt, og da spæde Børn ikke har nogen Tro, bør de ikke døbes. Hertil har man fra folkekirkelig Side blandt andet svaret, at naar Troen nævnes før Daaben, kan det skyldes, at Herren har villet fremhæve, at Troen er den vigtigste Betingelse for Frelsen, er Nummer et, uden at der derfor behøver at være tænkt paa Tidsfølgen mellem Daab og Tro. Baptisterne vil dog ikke tilkende dette Svar nogen Vægt, og det forekommer mig, at man maa give dem Ret heri. De nævnte Ord forstaas naturligt om Voksne, der er kommet til Tro og derefter bliver døbt. Voksendaab vil jo altid være almindelig i en Menigheds første grundlæggende Periode; vi kender det samme fra Nutidens Hedningemission. Det er den Situation, disse Ord forudsætter. Men selv om Voksendaab en Tid var det hyppigste, kan der jo godt ved Siden heraf have været Daab af Børn, naar saadanne fandtes i de kristne Familier.

Men i Nutiden kan dette Ord fra Mk. 16, 15 af en særlig Grund ikke tillægges den samme Vægt, som Tilfældet var tidligere. Det har nemlig vist sig, at disse Vers, 9-20, der nu staar som Slutning af Markusevangeliet, oprindeligt ikke har hørt med til Evangeliet. Som enhver kan se af Noten i vore Nye Testamenter, mangler det i de ældste og bedste græske Haandskrifter. Hvem der har skrevet og tilføjet dette Stykke, ved man ikke med Sikkerhed; i et armenisk Bibelhaandskrift (fra

989), der først er fremdraget i nyere Tid, staar der noteret, at dette Slutningsafsnit stammer fra »Presbyteren Ariston«; vi kender en Aristion, der hos en tidlig kristelig Skribent omtales som Discipel af Herren. Sandsynligvis er det ham, der i det armeniske Haandskrift er kaldt Ariston. Men hvorvidt denne sene armeniske Notits er rigtig, maa staa hen, i hvert Fald kan man ikke tillægge et Ord fra denne senere tilføjede Slutning samme Autoritet som Ord fra selve Evangeliet.

Medens disse Ord fra Markusevangeliets sidste Blad altsaa hidtil har været et af Baptisternes vigtigste Støtter i deres Angreb paa Barnedaaben, har Folkekirkens Talsmænd særlig henvist til nogle nytestamentlige Skriftord, der taler om, at hele Familier (ordret »Huse«) bliver døbt sammen med Husfaderen, saa snart *han* er kommet til Tro paa Kristus (Ap. G. 16, 15; 18, 8; 1. Kor. 1, 16). Særlig oplysende er Ap. G. 16,33: Fangevogteren i Filippi oplever et Mirakel, et Jordskælv, hvorved Paulus og Silas frigøres fra deres Lænker; han spørger Paulus, hvad han skal gøre for at blive frelst, og faar Svaret: »Tro paa Herren Jesus, saa skal du blive frelst, du og dit Hus«. Det er tydeligt, at det er Fangevogterens Tro, der er afgørende for Husstanden; »og dit Hus« føjes til, som om det var en Selvfølge, at Husets Folk fulgte Husfaderen, naar denne antog den nye Tro. Husstanden kommer saa til Stede, og Paulus taler Herrens Ord til dem alle. Og »i den selvsamme Nattetime« vaskede han Paulus' og Silas' Saar, og »han selv og alle hans blev straks døbt«.

I den danske autoriserede Oversættelse hedder det videre i V. 34, at han »frydede sig over, at han med hele sit Hus var kommet til Troen paa Gud«. Her faar man Indtryk af, at ogsaa hele Husstanden var blevet troende. Dette siges imidlertid ikke i den græske Tekst, der ordret oversat lyder: »Og han frydede sig med hele sit Hus som en, der var kommet til Troen paa Gud«. Kun Husfaderens Tro nævnes her.

Beretningen synes altsaa at gaa ud fra, at Husfaderens nye religiøse Standpunkt er bestemmende for hele Familiens. Den samme Tanke ligger vel ogsaa bagved Jesu Ord i Lukas 19, 9, hvor Zachæus' Omvendelse fortælles. Zachæus tager imod Jesus med Glæde og erklærer sig villig til at erstatte den Uret, han har gjort. Jesus siger da: »I Dag er Frelsen kommet til dette Hus« (d. v. s. til denne Husstand).

Selvfølgelig har man i den ældste Menighed kendt Familier, der var religiøst splittede (Mt. 10, 35) og blandede Ægte-skaber (1. Kor. 7, 12 ff), men det normale synes at have været, at Familien har fulgt Husherren. Dette har været en Regel i Israel fra gammel Tid; allerede Josua sagde jo: »Jeg og mit Hus, vi vil tjene Herren« (Jos. 24, 15).

Barnedaabens Forsvarere fremhæver nu, at det ligger i Sagens Natur, at ikke *alle* Familiemedlemmer og Slaver i en saadan Situation *straks* (dette Ord brugtes jo i Ap. G. 16, 33) er blevet bevidst Kristne. Naar de desuagtet er blevet døbt sammen med Familieoverhovedet, er Forholdet i Virkeligheden det samme, som vi kender i Nutidens Folkekirker, hvor man efter Forældrenes Ønske døber Børn, der ikke er naaet til bevidst Tro. Man finder, at det Nye Testamente viser, at man heller ikke i den ældste kristne Menighed har krævet, at alle, der døbt, hver især skulde være naaet til personlig Overbevisning om Kristendommens Sandhed; hørte de til en kristen Mands Hus, f. Eks. som Slaver, blev de i mange Tilfælde døbt sammen med ham; det afgørende var, at de i Daaben kom ind under Guds Velsignelse, fik Del i Helligaanden og i Genfødelsens underfulde Kræfter. Men stilles der ikke Krav om Tro hos hver enkelt i Husstanden, saa har man sikkert heller ikke den Gang taget i Betænkning at døbe Børnene, hvis saadanne fandtes i en kristen Mands eller Kvindes Familie.

Denne Slutning vil man selvfølgelig ikke gaa med til fra baptistisk Side; man henholder sig til, at der i Ap. G. 16, 32

dog staar, at Paulus talte Herrens Ord til alle dem, der var i Fangevogterens Hus; saa har de vel ogsaa kunnet opfatte det og er kommet til Tro, før de blev døbt. Og i Ap. G. 18, 8 staar der udtrykkeligt, at Krispus kom til Tro »med hele sit Hus«. Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Børn blev døbt sammen med den øvrige Familie, saa kan man intet sige herom, da der ikke staar noget om, at der var Børn i de Huse.

Barnedaabens Forsvarere fastholder heroverfor, at Paulus ved den Lejlighed i 16, 32 kan have talt til en Kreds, der omfattede baade Voksne og Børn og at, naar man ser hen til den Maade, hvorpaa hele Familier under ét blev døbt, kan man sige, at hvor der var Børn i Familiene, er de *selvfølgelig* blevet døbt med. Dette finder Barnedaabens Modstandere ikke selvfølgelig, og saa er Forhandlingerne kørt fast uden Resultat.

Men her synes det nu at være muligt at komme videre. Der er i de senere Aar ført en livlig videnskabelig Forhandling om Barnedaaben i den første kristne Tid; blandt Deltagerne har været flere ypperlige Kendere af Jødedommen paa Kristi Tid, saaledes som vi kender den fra de saakaldte rabbinske Skrifter (bl. a. Talmud). Denne omfattende Literatur er af stor Værdi for den nytestamentlige Forskning, da den giver udførlig Besked om mange Forhold, der omtales kortfattet i det Nye Testamente. Og selv om de skriftkloges Udtalelser, der udgør Indholdet af disse Bøger, først blev *nedskrevet* forholdsvis sent, saa er der dog blandt Forskerne udstrakt Enighed om, at de giver et godt Indtryk af den Tankeverden, som Jøderne levede i allerede paa Jesu Tid. Men da disse rabbinske Skrifter er ret vanskeligt tilgængelige, er de endnu langt fra udtømmende gennemarbejdet af kristne Forskere, hvorfor der stadig kan hentes ubenyttet Stof frem; dette er ogsaa Tilfældet med Hensyn til Problemet om Barnedaaben. Det, som det gælder om at faa oplyst, er, om man indenfor Jødedommen paa Kristi Tid

kendte til at døbe Smaabørn, saaledes at man med historisk Ret kan hævde, at det for Kristne, der i Datiden var opvokset i jødiske Omgivelser, maa have staaet som noget naturligt eller endog selvfølgelig at medtage Smaabørn, naar en Familie ved Daaben blev indlemmet i den kristne Menighed.

Her maa man først undersøge den saakaldte Proselytdaab. Proselytter kaldtes jo de Hedninger, der var traadt over til Jødedommen. Den jødiske Mission blandt de omboende Folk blev drevet med stor Iver paa Jesu Tid. Vi har netop et Ord af Herren, der misbilliger dette jødiske Proselytmageri: »Ve jer, I Skriftkloge og Farisæere, I Hyklere! thi I drager om til Vands og Lands for at vinde een eneste Proselyt; og naar han er blevet det, gør I ham til et Helvedes Barn, dobbelt saa slemt, som I selv er« (Mt. 23, 15). Jesus tænker sikkert her paa det til alle Tider kendte Træk, at en nylig vunden Tilhænger af et Parti gerne er endnu mere fanatisk end de almindelige Partimedlemmer. —

Et vigtigt Led i de Optagelsesceremonier, en Proselyt maatte underkaste sig, var et rensende Daabsbad. Alle Hedninger var jo i Jødernes Øjne »urene« og al Berøring med dem var besmittende og gjorde bl. a. uskikket til at deltage i Gudstjenesten. I rabbiniske Skrifter fortælles f. Eks. om, hvordan det en Gang gik Simeon, Kamithos Søn, der beklædte Embedet som Ypperstepræst Aar 17-18 efter Kristi Fødsel. Om Aftenen før den store Forsoningsdag, da han stod overfor sin vigtigste, aarlige Funktion, at bringe Sonofret for alle Folkets Synder, var han saa uheldig at blive ramt af en Spytklat fra en Araber. Dette paaførte ham en saadan Urenhed, at han den næste Dag var ude af Stand til at fungere i Templet, da der ikke var Tid til at rense sig paa den foreskrevne Maade! Herudfra belyses nogle Ord i Lidelseshistorien; i Joh. 18, 28 læser vi, at da Jesus blev ført ind i Pilatus' Borg, turde de jødiske Raadsmedlemmer ikke gaa med ind i den hedenske Landshøvding's Borg,

»for at de ikke skulde blive urene, men kunde holde Paaske-maaltid«.

Proselytdaaben var paa én Gang en Renselse fra Heden-skabets Besmittelse og en Indvielse til at indtræde i Guds hel-lige Folk, Israel. Den foregik som Neddykning; i Talmud kræ-ves, at der mindst skulde være 500 Liter Vand til Raadighed. Der skulde være Daabsvidner til Stede, da ingen maatte kunne sige: Jeg har gjort mig selv til Proselyt! Hyppigt skete det, at Proselytten tog et nyt Navn; han skulde jo begynde en ny Tilværelse, ja han var som en ny Skabning. En Skriftklog sagde: »En Proselyt, som er traadt over til Jødedommen, ligner et Barn, der lige er født«; det betød blandt andet, at han ikke mere havde Ansvar for sine Handlinger i sin hedenske Peri-ode. Under Daabshandlingen blev der oplæst Skriftsteder fra det gamle Testamente, men nogen Daabsundervisning omtales ikke.

Vi kommer nu til det afgørende Spørgsmaal: Blev *smaa Børn* ogsaa døbt med Proselytdaaben? Ja, flere rabbinske Udsagn viser det. For Eksempel drøftede de Skriftkloge grundigt det Emne, om en Præst maatte gifte sig med en kvindelig Proselyt. De forlangte nemlig (ud fra 3. Mos. 21, 7; 13 ff.; Ez. 44, 22), at en Præsts Hustru skulde have en absolut uplettet Fortid. Overfor hedenske Kvinder, ogsaa overfor Proselytkvinder, der i deres Ungdom havde været hedenske, var de yderst mistænk-somme. Flertallet af de Skriftkloge holdt paa følgende Regel: Hvis hun er traadt over, før hun fyldte 3 Aar og 1 Dag, kan hun blive jødisk Præstekone. Hun har i saa Tilfælde kun væ-ret Hedningekvinde i sine tre første Leveaar og kan derfor anses for sædelig uplettet. Denne besynderlige Drøftelse er jo et tydeligt Vidnesbyrd om, at ogsaa hedenske Smaa børn blev optaget i den jødiske Menighed og altsaa døbt med Proselyt-daaben.

Andre rabbinske Afgørelser viser, at det samme gjaldt spæ-

de Børn. Man drøftede, hvorledes man skulde forholde sig, hvis en hedensk Kvinde, som var frugtsommelig, blev døbt. Er det saa nødvendigt at døbe det Barn, hun føder efter sin Daab? En Skrifteklog svarede: Nej, det behøves ikke. Barnet ansaas altsaa for at være blevet døbt sammen med Moderen. Det staar paa lige Fod med jødiske Forældres Børn, om hvilke man sagde, at de var fødte »i Hellighed«. Men Drøftelsen viser, at dersom Fødslen havde fundet Sted før Moderens Daab, skulde Barnet have været døbt sammen med Moderen, altsaa har man døbt spæde Børn.

En anden rabbinsk Udtalelse forudsætter ligeledes en Tankegang, der maatte være gunstig for Spædbørns Daab. Den lyder saaledes: »En mindreaarig Proselyt (hvis Fader er død, og hvis Møder ønsker, at han skal træde over til Jødedommen) døber man efter at have indhentet den jødiske Øvrigheds Godkendelse. Hvad berettiger os dertil? Jo, det er til hans Fordel, og hvad der er til Fordel for En, har man Lov at overdrage ham uden hans Vidende (ordret: under hans Fraværelse)«.

Mellem Proselytdaaben og den kristne Daab er enkelte Lighedspunkter, naar man ser hen til den ydre Form. Begge sker kun én Gang for alle, de gentages ikke som Jødernes »levitiske« Renselser. Man har endvidere ved Proselytdaaben ikke lagt Vægt paa en egentlig Daabsundervisning forud for Daaben. Man gik ud fra, at naar de døbte først var optaget i den israelitiske Menighed, vilde deres uudviklede Tro efterhaanden renses og styrkes. Heller ikke i Forbindelse med den ældste kristne Daab synes Daabsundervisningen at have spillet nogen fremtrædende Rolle. Oplysende er i saa Henseende Ap. G. 8, 36, hvor der fortælles, hvorledes den ætiopiske Skatmester bliver døbt af Filip; her gaar der kun en kort Forkyndelse forud for Daaben. Skatmesterens Ønske om at blive døbt er tilstrækkeligt til, at Filip døber ham. En senere Afskriver har øjensynligt savnet en Omtale af Skatmesterens Tro; han har

indskudt et Vers (37), hvori Filip spørger: »Tror du af hele dit Hjerte, saa kan det ske«. Og han (Skatmesteren) svarede og sagde: »Jeg tror, at Jesus Kristus er Guds Søn«.

Det er ikke uden Betydning for det her behandlede Spørgsmaal, at Daabsundervisningen spiller saa tilbagetrædende en Rolle; hvis denne havde været en væsentlig Forudsætning for Daaben, vilde den have været en afgørende Hindring for Barnedaaben; men naar dette altsaa ikke er Tilfældet, tyder det paa, at man i Daaben saa en Begyndelse til noget nyt, der skulde komme; den var ikke en Handling, hvorved det gjaldt om at fastslaa, om det Menneske, der skulde døbes var tilstrækkelig langt fremme i Tro og kristelig Erkendelse. Og dette hænger igen sammen med, hvad man kalder et *sakramentalt* Syn paa Daaben d. v. s. man har anset den for noget mere end et Symbol nemlig for en skelsættende Virkelighed, en Handling, hvorigennem Gud selv virker og giver Mennesket sin overnaturlige Velsignelse. Jo mere realistisk dette sakramentale Syn er, desto tydeligere forstaas det, at det afgørende i Handlingen ikke er de religiøse Forudsætninger, Mennesket møder med før Daaben, om det har en udviklet eller en endnu uudviklet Tro, men det afgørende er, at Gud modtager Mennesket og velsigner det. Hvorvidt saadanne sakramentale Tanker har været knyttet til Proselytdaaben, er svært at konstatere; de har maaske været uklare og blandede med magiske Forestillinger om en Kraft i selve Daabsvandet. I den kristne Daab derimod træder det sakramentale, Forvisningen om Guds underfulde Virken klart frem; afgørende er her Beretningerne om, at Guds hellige, nyskabende Aand blev givet til den døbte, den Aand, som kunde gøre den døbte til en ny Skabning. Det var jo denne Aandens Gave, der var Skelnemærket mellem den kristne Daab og Johannesdaaben (Ap. G. 19, 1 ff.).

I Evangelierne hører vi kun lidt om Daab; i Jesu Taler til Apostlene og Disciplene, som han udsendte, for at de skulde forkynde Gudsrigets Komme, nævnes Daaben ikke. Først efter Herrens Død og Opstandelse, da den lovede Helligaand blev skænket Kirken, kunde der døbes med den kristne Daab, med Vand og Aand. Men den centrale og ganske uomtvistede Plads, som den kristne Daab har i Urmenigheden lige fra Begyndelsen, er uforstaaelig, med mindre den er befalet af Jesus selv; i Matthæusevangeliets Slutningsord finder vi da ogsaa en Beretning herom.

Et vigtigt Spørgsmaal bliver nu dette: Er der i Evangeliernes Beretninger om Jesu Ord og Handlinger noget, der tyder paa, at det var hans Vilje, at ogsaa Børnene skulde have deres Plads i hans Menighed, i den Menighed, hvori man blev optaget gennem en Daab? Ja, navnlig to evangeliske Beretninger faar her Betydning. Først Mt. 18, 1-5: Disciplene spørger, hvem der er den største i Gudsriget, og som Svar tager Jesus et lille Barn og siger: »Hvis I ikke vender om og bliver som Børn, kommer I slet ikke ind i Himmerige. Derfor, den som vil ydmyge sig og blive som dette Barn, han er den største i Himmeriget. Og den, der tager mod et saadant Barn for mit Navns Skyld, tager imod mig.«

Hvad ligger der i at »tage imod« et saadant Barn? Man har tidligere gerne fortolket det saaledes, at det blot skulde betyde, at vise Godhed og Kærlighed imod Børnene. Nogle Teologer har dog gjort opmærksom paa, at Betydningen af Udtrykket »tage imod« ikke kan være udtømt hermed. De mener, at det at modtage et Barn »for Jesu Navns Skyld« maa betyde at tage imod det som Medlem af Jesu Menighed.

Det andet Udsagn er Mark. 10, 13-16. Her fortælles, at man bar smaa Børn hen til Jesus, for at han skulde røre ved dem. Disciplene, som vel mente, at saadanne Smaa børn dog ikke kunde være skikkede til at have noget med Guds Rige at gøre,

truede ad dem, der bar Børnene, for at de skulde gaa. Men Jesus blev vred (et af de meget faa Steder, hvor dette staar om ham); han tog bestemt Afstand fra Disciplenes Tankegang og sagde, at saadanne Børn har Del i Guds Rige. Derefter tog han dem i sine Arme og gav dem sin Velsignelse ved Haandspaalæggelse.

Naar der tales om Jesu Haandspaalæggelse, maa vi ikke nøjes med at tænke os den som en smuk symbolsk Handling uden Virkning; den havde en overnaturlig Kraft; det vidner Evangelierne om paa flere Steder. Ved mange af hans Helbredelses-undere omtales dette, f. Eks. Luk. 4, 40: »Da Solen gik ned, kom de alle til ham; og han lagde Hænderne paa hver enkelt af dem og helbredte dem.« Nu er det umuligt at forstaa Fortællingen i Mark. 10 saaledes, at de der nævnte Børn var syge; Evangelierne siger ikke et Ord herom, og Disciplenes Adfærd vilde i saa Fald være helt uforstaaelig. De, der kommer med Børnene, ønskede, som Matthæus tilføjer, at Jesus skulde lægge Hænderne paa dem og bede, d. v. s. nedbede Guds Velsignelse over dem. Og fra Jesu Helbredelser vidste de, at hans Haandspaalæggelse kunde formidle Guds lægende og nyskabende Kraft. Naar dette tages i Betragtning, kan man gaa ud fra, at de har anset Jesu Haandspaalæggelse for det, vi vilde kalde en »sakramental« Handling, hvorigennem Gud selv virker; og ved at foretage Haandspaalæggelsen har Jesus godkendt deres Opfattelse.

At Handlingen bliver sakramental, bliver endnu tydeligere, naar vi læser de Steder i det Nye Testamente, hvor Haandspaalæggelse nævnes i Forbindelse med Daaben. I Hebr. 6, 2 er de to Ord knyttet nøje sammen, og i Ap. G. 8, 16-17 og 19, 5-6 fortælles, at det er efter Haandspaalæggelsen, at de nydøbte faar Helligaanden.

De to her behandlede Steder, Mt. 18 og Mark. 10, viser altsaa, for det første, at det var Jesu Vilje, at hans Menighed ogsaa skulde omfatte Børnene, og for det andet, at Børnene kan

modtage en guddommelig Velsignelse. Børnene var ikke kommet af egen Beslutning; det var andre, der havde taget Initiativet og bragt dem derhen; de havde ikke bedt om hans Velsignelse; de forstod intet af det — og dog gav Jesus dem sin underfuldt virkende Velsignelse. Der kan næppe være Tvivl om, at disse Fortællinger om Jesus og Børnene maatte tilskynde stærkt til Barnedaab, da den kristne Kirke efter Pinsedag begyndte at døbe med sin egen Daab.

I de senere Aar har flere nytestamentlige Videnskabsmænd søgt at paavise, at naar disse Fortællinger blev taget med, den Gang Beretningerne om Jesu Ord og Gerninger blev samlede og vore Evangelier fik deres Form, saa skyldes det, at det dengang var et omtvistet Spørgsmaal, om Børnene ogsaa havde Ret til at blive Medlemmer af Menigheden og altsaa skulde optages i den ved Daaben. Disse »formhistoriske« Forskere hævder, at den ledende Tanke ved Indsamlingen af Stof til Evangelierne ikke var en lærd historisk eller biografisk Interesse, der ønsker at give Oplysninger om alt muligt, nej det, der laa de første Disciple paa Hjerte, var at bevare saadanne Jesusord, som de kunde lægge til Grund for deres Forkyndelse, eller som de kunde henvise til, naar de skulde træffe Afgørelser i Strids-spørgsmaal, der truede Freden i Menigheden.

Tilstedeværelsen af disse Fortællinger om Jesus og Børnene tydes altsaa her som et Vidnesbyrd om, at allerede før Markusevangeliet blev til (antagelig i 60erne), har man i den kristne Menighed kendt til Barnedaab, men ogsaa til Kritik mod den; denne Kritik har Evangelisterne ønsket at imødegaa ved at medtage disse klare og stærke Ord af Jesus. Baade Markusevangeliet, der rimeligvis er skrevet i Rom, og Matthæusevangeliet, der synes skrevet for Jødekristne, samt Lukasevangeliet, der er skrevet for Hedningekristne, har medtaget disse Fortællinger; dette har sikkert medvirket til, at Barnedaaben hurtigt er blevet anerkendt i Kirken.

I Paulus' Breve er der to Steder, som særlig har været fremdraget under denne Diskussion. Det første har tidligere indenfor den videnskabelige Teologi almindeligt været opfattet som et Vidnesbyrd om, at man i det mindste i Korint i 50erne ikke brugte Barnedaab.

Det drejer sig om 1. Kor. 7, 14. Her taler Paulus om Skilsmisse i Ægteskaber, hvor den ene af Ægtefællerne er kristen, den anden er hedensk. Apostlen fraraader Skilsmisse og skriver, at den kristne Ægtefælle behøver ikke at frygte for at blive vanhelliget eller »uren« ved Samliv med den hedenske; »thi,« skriver han »den vantro Mand er helliget ved sin (kristne) Hustru og den vantro Hustru er helliget ved »Broderen« (d. v. s. sin kristne Mand). Ellers var jo jeres Børn urene, men nu er de hellige.« Paulus' Tanke er den, at der fra den kristne Ægtefælle udgaar en helligende Kraft, som er stærkere end den »Urenhed«, der udgaar fra den hedenske Ægtefælle; den kristne bliver ikke uren, tværtimod bliver den hedenske helliget. Dette sidste bevises ved, at de i et saadant Ægteskab fødte Børn jo dog regnes for hellige; og naar den kristne Hellighed breder sig til Børnene, hvis blot en af Forældrene er kristen, saa maa den ogsaa brede sig til den anden Ægtefælle. —

Mange Forskere har hertil føjet følgende Ræsonnement: Der- som de omtalte Børns Hellighed havde hidrørt fra, at de var døbte, vilde Paulus' Bevis falde sammen, da denne Daabshellighed jo aldrig vilde kunne begrunde, at den hedenske (udøbte) Ægtefælle var helliget. Kun hvis baade Børnene og den hedenske Ægtefælle er udøbte, kan der sluttet fra Børnens til Ægtefællens Hellighed. Altsaa har man paa den Tid ikke kendt til Barnedaab i den kristne Menighed, i alt Fald i Korint.

Denne Argumentation lyder skarpsindig, men har, forekommer det mig, den Fejl, at den ikke tager Hensyn til, at den Hellighed, der her er Tale om, er en lavere, nærmest fysisk

»Hellighed«, som svarer til den »kultiske« eller »levitiske« Renhed, som spillede saa stor en Rolle for Jøderne, og som der heller ikke mangler Paralleler til i primitiv hedensk Tankegang. At det er saadan lavere Hellighed, der her er Tale om, bliver klart, naar man betænker, at dersom den hedenske Ægtefælle senere blev troende og ønskede at optages i den kristne Menighed, saa maatte den paagældende dog, sin »Hellighed« til Trods, døbes lige saa vel som andre Hedninger, og det samme maatte gælde Børnene, hvis de ikke var døbt. Den »Hellighed«, som en hedensk Ægtefælle har faaet gennem Samlivet med en Kristen er ikke nogen i kristelig Forstand *frelsende* Hellighed.

At høre om den i V. 14 omtalte »Hellighed« kan vel have været en Beroligelse for en kristen Mor, der ængstedes for, at hendes udøbte Ægtefælle skulde have »Fællesskab med de onde Aander« (1. Kor. 10, 20), og at det skulde skade hende og hendes Barn, men hun maa have været klar over, at skulde hun »frelse sin Mand« (1. Kor. 7, 16) og sit Barn, saa maatte de gennem Daaben optages i den kristne Menighed. Vil man se, hvad man i paulinske Menigheder lærte om Daabens frelsende og helligende Kraft, kan man foruden Tit. 3, 5 læse 1. Kor. 6, 11: »I lod jer aftvætte, ja, I blev helligede, ja, I blev retfærdiggjorte ved Herren Jesu Kristi Navn og ved vor Guds Aand.« Her tales tydelig nok om en helt anden Art af Helligelse end i 1. Kor. 7, 14.

Den dér omtalte »Hellighed« hos Børnene stammer altsaa ikke fra nogen Daab, men paa den anden Side kan den ikke have overflødiggjort Daab, og man har sikkert skelnet mellem den fra Daaben stammende frelsende Hellighed og den fra Fødslen stammende kultiske »Hellighed«. Det sidste, for os fremmedartede Udtryk kan være trængt ind i den kristne Sprogbrug fra den jødiske Proselytret, hvor der jo taltes om Børn fødte i »Hellighed« (d. v. s. efter at Forældrene er blevet

Proselytter) i Modsætning til »urene (hedenske) Børn«. — Resultatet maa blive, at man fra dette Sted hverken kan hente Grunde for eller imod Barnedaaben.

Det har været nødvendigt at dvæle forholdsviis længe ved 1. Kor. 7, 14 paa Grund af den Betydning, det har haft i den videnskabelige Diskussion — til Gengæld kan et andet paulinsk Sted behandles i Korthed. Det er Kol. 2, 11. Her siger Paulus om Kristus: »I ham er I ogsaa blevet omskaaret med en Omskærelse, ikke gjort med Hænder . . ., det vil sige Kristus-Omskærelsen, idet I blev begravet med ham i Daaben.« Apostlen taler flere Steder om, at, da det gamle Israel har forkastet Kristus, har den kristne Menighed indtaget dets Plads som Guds Ejendomsfolk og er nu »Guds Israel« (Gal. 6, 16). Hertil svarer, at de Kristne har den sande Omskærelse, Daaben, som han kalder Kristus-Omskærelsen, d. v. s. den kristelige Omskærelse. Daaben er altsaa en Erstatning for Omskærelsen, som Paulus havde virket for at faa afskaffet i sine Menigheder (Gal. 5, 2). Og det er værd at lægge Mærke til, at Paulus ikke forklarer noget nærmere om Ligheden mellem Omskærelse og Daab; det var altsaa en Sammenligning, der var velkendt i den kristne Menighed.

Den jødiske Omskærelse var en Optagelse i Guds Pagtsfolk, Israel; det Blod, der flød ved den Lejlighed, opfattedes af Rabbinerne som Pagtsblod; Pagten med Barnet sluttes altsaa før Bevidstheden vaagner. Omskærelsen fandt jo Sted paa den ottende Dag, og naar den kristne Daab ansaas for at være en Erstatning for Omskærelsen, maatte deri ligge en stærk Tilskyndelse til at døbe Børnene tidligt. Og medens Proselytdaaben kun kunde virke som Forbillede, naar det drejede sig om Børn i hedenske Familier, der gik over til Kristendommen, maa Tanken om Omskærelsen have tilskyndet til Barnedaab, naar det drejede sig om Børn, der blev født i kristne Familier. Ligesaa lidt som jødiske Familier undlod at omskære et Dren-

gebarn, selv om han som Israelit var født i »Hellighed«, lige saa lidt har kristne Forældre vel undladt at døbe deres Børn, selv om de kunde siges at være »hellige« fra Fødslen. (1. Kor. 7, 14).

Ovenstaaende kan nu sammenfattes saaledes: Senjødedommens Syn paa Barnets religiøse Stilling fremgaar tydeligt af Omskærelsen paa den ottende Dag og Daab af spæde Proselytbørn. Grundtanken er den, at Barnet fra første Færd har sin Plads indenfor Guds Pagtsfolk. Det var noget selvfølgeligt for de Mennesker, som Jesus og hans Disciple virkede iblandt. Og da der ikke hos ham findes Spor af Afstandtagen herfra — tværtimod findes der, som nævnt, Ord, der peger i samme Retning (Mark. 10, Mt. 18) — maa vi slutte, at han har billiget denne Grundtanke. Paulus' Ord i Kol. 2, 11 stadfæster dette.

Hidtil har vi beskæftiget os med den jødiske Baggrund for det Nye Testamente. Men da Kristendommen overskred Palæstinas Grænser, optoges Hedningekristne i stort Tal i Menigheden. Det var Mennesker, der var opvokset i den hellenistiske Kultur, og hvis man undersøger, hvordan man indenfor denne Kulturkreds saa paa religiøse Tvætninger, viser det sig, at de spillede en stor Rolle i Datidens hedenske Religioner. Og man havde et overmaade realistisk Syn paa dem. De, der underkastede sig religiøse Tvætninger, haabede paa derved at faa en ny Renhed og Udødelighed i Eje.

Dette realistiske Syn gør det ogsaa forstaaeligt, at man lod Børnene faa Del i disse Daabshandlinger, selv om der ikke kunde være Tale om bevidst aandelig Tilegnelse af noget Troshold. Desuden virkede ligesom i Jødedommen Opfattelsen af Familien som en organisk Enhed, og dette Familiefællesskab var i udpræget Grad et gudstjenstligt Fællesskab, idet man sam-

ledes om samme Kult. Og det gjaldt om saa hurtigt som muligt at indlemme Børnene i dette »Kultfællesskab«, for deri laa Værnet mod Dæmonernes fordærvelige Indflydelse. I Kulthen delagtiggjordes man i velsignede Kræfter, der beskyttede mod de onde Aander, og næppe noget antikt Menneske kunde falde paa den Tanke at udelukke Børnene fra denne Beskyttelse, fordi de var for smaa til at tro.

Denne Beskyttelse mod onde Aandemagter behøvede Mor og Barn ganske særligt i Dagene umiddelbart efter Fødselen, som ansaas for at være kultisk forurenende, altsaa ophævede den kultiske »Renhed«, der ellers holdt Dæmonerne borte.

Derfor finder vi hos Romerne den Skik at fejre den ottende eller niende Dag efter et Barns Fødsel som »dies lustricus« (af lustrum, et Renselsesoffer); da fik Barnet Navn og samtidig sin religiøse Indvielse ved Offer hjemme, eller det blev fremstillet i et Tempel. En latinsk Forfatter fortæller om Kejser Caligula, at han lyste et spædt Barn i Kuld og Køn, og lod det »føre rundt til alle Gudindernes Templer, lagde det i Minervas Skød og anmodede hende om at ernære og undervise det.«

Ogsaa »Mysterierne«, den antike Tids hemmelige, religiøse Kulter, der kun var tilgængelige for de indviede, kendte til at optage Børn blandt deres Medlemmer. Det er noget, der gaar langt tilbage; Filip af Makedonien blev som lille Dreng indviet i de bekendte Mysterier i Samotrake (Ø udenfor Trakien), og blandt de Børn, der blev indviet sammen med ham, var der en Pige ved Navn Olympias, som han senere blev gift med, og som blev Alexander den Stores Moder.

I Dionysoskulthen var det ogsaa almindeligt at optage Børn, ja allerede i Barnealderen kunde man blive Præst. Der er fundet en rørende Gravsten over en syvaarig Dreng, Aurelius Antonius, der var blevet indviet til Præst i flere Kulter. I Indskriften, der indfører den døde Dreng som talende, hedder det bl. a.

»altid forrettede jeg Gudstjenesterne værdigt, men nu maa jeg forlade Solens herlige, søde Lys efter at have levet 7 Aar og 12 Dage.«

Denne Undersøgelse af den jødiske og hellenistiske Baggrund for det Nye Testamente viser altsaa, at man har god Støtte i Datidens Historie, naar man hævder, at de første Kristne saavel i jødekristne som i hedningekristne Menigheder har betragtet det som noget selvfølgelig at indlemme deres Børn i den kristne Menighed ved at give dem Del i Daabens Velsignelse. Og de har ikke i det Nye Testamente fundet noget, der kan have afholdt dem derfra, tværtimod maa Herrens Ord Mt. 18, 5 sammenholdt med Joh. 3, 5 have tilskyndet til Barnedaab.

Siden da har Barnedaaben haft en stærk Stilling i den kristne Kirke. Men det er tydeligt, at mange Nutidsmennesker føler en Barnedaab som en urimelig Handling, mens de finder Voksendaab mere forstaaelig. Dette kan blandt andet hænge sammen med en Tendens, som i de sidste Aarhundreder har været tydelig i europæisk Aandsliv, Tendensen til at gøre Mennesket til Tilværelsens Midtpunkt og lade Gud træde i Skygge. Ogsaa i kristne Kredse er denne Tendens umærkelig trængt ind. Uden at man klart har gennemtænkt Sagen, lægger man uvilkaarligt, ogsaa i Spørgsmaal om Frelsen, Hovedvægten paa Menneskets Indsats.

Ligesom Rationalismen tænker man sig Troen væsentlig som Menneskets egen Præstation (mod Fil. 1, 29, hvor den omtales som en Gave) og Omvendelsen ligesaa (mod Ap. G. 11, 18, der taler om, at det er Gud, der giver Omvendelse til Liv). Denne menneskecentrede Tankegang kan føre til, at man opfatter Frelsen saaledes, at først maa Mennesket gøre sit, maa naa til Tro og Omvendelse, og saa modtager Gud os! Paa denne Maade bliver Guds Gerning afhængig af Mennesker, og den

menneskelige Indsats i Frelsen bliver den afgørende. Det er klart, at denne Tankegang maa foretrække Voksendaab for Barnedaab.

Men den bibelske Tankegang er den, at Guds Dragelser (Joh. 6, 44) er forud for al menneskelig Aktivitet; »hvem gav Gud først, saa der skulde gives ham Gengæld derfor? Thi af ham og ved ham og til ham er alle Ting.« Frelsen er *alene* Guds Værk; han frelste os ved Genfødelsens Bad, ved Daaben og Fornyselsen i Helligaanden (Tit. 3, 5). I Sakramenterne er Gud den eneste, der handler, Mennesket kan og skal intet yde, der kunde tænkes at give Sakramenterne større Virkning. Dersom Daaben opfattes bibelsk, maa ogsaa den Voksne, der døbes, i Daabens Stund betragtes som et hjælpeløst Barn overfor den himmelske Fader, der optager ham i sin Menighed og giver ham sin underfulde Velsignelse.

Barnedaaben er det klareste Udtryk for, at Frelsen helt er Guds uforskyldte Gave. I Voksendaaben kan det ske, at Menneskets religiøse Indsats kommer i Centrum. Barnedaaben vidner om, at Guds Naade altid er det første.

Literatur: Encyclopædia of Religion and Ethics Vol. II, 1909, 367-409. A. Oepke: Zur Frage nach dem Ursprung der Kindertaufe i *Ihmels-Festschrift* 1928 (Das Erbe Martin Luthers). Johs. Leipoldt: Die urchristliche Taufe im Lichte der Religionsgeschichte, 1928. Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft 1929 og 30 (heri Artikler af Windisch og Oepke). Ragnar Asting: Dâpen i lys av den hellige Skrift, Oslo 1931. Bengt Sundkler: Huru gammalt är Barndopets Sakrament? 1933. Joachim Jeremias: Hat die älteste Christenheit die Kindertaufe geübt? 1938. Einar Molland: Barnedâpens oprinnelse og alder, i Norsk teologisk tidsskrift, 1942. Johannes Nørgaard: Den kristne Daab (Dansk Baptist-Forlag) 1944. Holger Mosbech: Barnedaaben i nytestamentlig Belysning. Kronik i Nationaltidende, 5. Februar 1945.

Povl Otzen.

Unge Syn paa Kirken.

HVORDAN STILLER UNGDOMMEN SIG EGENTLIG TIL KIRKEN?

Dette Spørgsmaal maa have den mest levende Interesse for alle, hvem Kirkens Sag ligger paa Sinde. For det angaar baade Kirkens Nutidsgerning og Fremtidsopgave i vort Folk.

Det er let at finde negative Træk i Billedet. Mest iøjnefaldende er Ungdommens *svigtende Kirkegang*. Paa faa Undtagelser nær vil i Landets Kirker Aldersklassen mellem 15 og 25 Aar vise sig forholdsvis svagt repræsenteret. Mange Steder mangler den næsten helt.

Spørger man, *hvad Ungdommen er optaget af*, lyder Svaret: Faglig Uddannelse, Sport, Fornøjelser, samt for en Dels Vedkommende Politik og Foreningsliv af forskellig Art. Selv om Fritiden er rigeligere tilmaalt og bedre sikret end for en Menneskealder siden, er det, der skal fylde den, svulmet op i helt uforholdsmæssig Grad, saa der er nødt til at blive Trængsel. Naar man tænker paa, hvad en ung f. Ex. har Brug for sin Søndag til, hvis de forskellige Interesser skal passes, kan det ikke undre, at det kniber at faa reserveret Plads til at gaa i Kirke.

I Januar 1944 offentliggjorde »Berlingske Tidende« Resultaterne af en Gallup-Undersøgelse om Folks Stilling til Religion og Kirke, hvor bl. a. det Spørgsmaal blev fremsat: »*Hvor ofte gaar De i Kirke?*« Besvarelserne maa tages med Forbehold.

Der skulde efter disse Tal være en Gennemsnits-Kirkegang i Danmarks Sogne paa mellem 13 og 14 %. Enhver kyndig ved, at denne Procent mindst skal divideres med 2 eller 3 for at svare til Virkeligheden. De adspurgte har aabenbart pyntet paa Svarene og gjort sig selv mere kirkelige, end de faktisk var. — Men det viste sig her, at af Aldersgruppen over 35 Aar erklærede 40 % sig for Kirkegængere (∴ Kirkegang mindst een Gang maanedligt), i Aldersgruppen 18-35 Aar kun 24 %. Og af den yngre Aldersgruppe opgav kun 1,8 %, at de gik i Kirke hver Søndag, mens det tilsvarende Tal for de ældres Vedkommende var 7,8 %.

Selvfølgelig kan man ikke gøre unges faktiske Deltagelse i Søndagsgudstjenesten til eneste Maalestok for Bedømmelse af Ungdommens Stilling til Kirken. Der spiller saa mange Forhold ind, og der kan ad andre Veje være Forbindelse med Kirkens Livssyn.

Ingen vil kunne glemme Indtrykket af de henrettede danske Patriots Afskedsbreve i Bogen »*De sidste Timer*«. Det viser sig, at blandt dette Udsnit af dansk Ungdom fra alle Samfundsklasser søger det overvejende Flertal med Døden for Øje Trøst i Troen paa Gud og i Haabet om et Liv efter dette. Ud over disse to Hovedpunkter synes de fleste ikke at naa; det er en lidet kirkeligt bestemt og ret udogmatisk Kristendom, men den bærer. Og dette er saa meget mere ænseværdigt, som Tykkerne forbød Præster Adgang til de dødsdømte.

Viser denne Ildprøve, at der findes en kristelig Reserve i dansk Ungdom, ogsaa hvor den gaar langt uden om Kirken, saa bliver Indtrykket paa den anden Side, at i det daglige Liv, Arbejde og Fritid, Glæde og Sorg, har største Delen af dansk Ungdom overmaade lidt med Kirken at gøre. En Arbejder udtalte for nylig: »De 90 % af dem er lige glade, om den eksisterer eller ikke«.

HVAD SIGER NU DE UNGE SELV?

For at faa dette Spørgsmaal belyst rettede Redaktionen af »Roskildebogen« i Efteraaret 1944 Henvendelse til to Højskoler i Roskilde Stift, den grundtvigske *Vallekilde* Højskole og Indre Missions Højskole i *Haslev*, og anmodede Forstanderne om at give deres Elever en Stilopgave: »*Mit Indtryk af den danske Kirke*«. Forstanderne *Grosen* og *Thorlø* stillede sig begge meget imødekommende; for Haslevs Vedkommende maatte Besvarelsen dog udsættes et Aar, da Tyskerne beslaglagde Skolen umiddelbart efter at Henvendelsen var sket. Der er ved disse Skolers Velvilje bragt et interessant Stof tilveje, som skal behandles i det følgende, 104 Stile fra Vallekilde (ved Citaterne mærket »V.«) og 48 fra Haslev (mærket »H.«).

Vi vil altsaa her møde *Højskoleungdoms* Syn — fra to forskellige Lejre. Det vilde have været af Værdi, om man havde kunnet faa et lignende Materiale fremskaffet fra Arbejderungdom, studerende Ungdom o. s. v. Der er gjort Forsøg derpaa, men det lykkedes ikke at samle noget, der kunde give et tilstrækkeligt fyldigt Billede. Fra Arbejderhold blev der svaret, at Kirken ikke er noget Problem i den standende Diskussion nu som for 20 Aar siden. Dette kan man jo saa udlægge paa forskellig Maade. (Muligvis gentager vi senere Forsøget. Red.).

De unge, hvis Syn paa Kirken i det følgende skal komme til Orde, er unge Mænd hovedsagelig fra Landet. Mange af Vallekildefolkene kommer fra Valgmenigheds- og Frimenigheds-kredse, mange Haslevfolk fra Sogne, der er præget af Indre Mission. Man kan altsaa regne med, at de har haft Kirken og de religiøse Problemer nærmere inde paa Livet end de fleste unge i Danmark. De er overvejende positivt indstillet, selv om mange af dem næppe kommer ret meget i Kirke til daglig Brug.

Den foreliggende Undersøgelse skulde da kunne sige os noget om, hvordan *dansk Landboungdom, der ikke er blevet kirkefremmed*, ser paa Kirkens Plads og Gerning i Folket.

A. Helhedsindtryk.

For saa godt som alle disse unge repræsenterer Kirken *Minder* og *Stemning*. Kirkens ydre Fremtræden i Landskabet og dens højtidfulde Indre har præget sig i deres Sind. Minderne begynder for de fleste med en *Juleaften*, hvor Salmerne, de tændte Juletræer, Menneskemængden og Stilheden huskes. Ikke faa har været vant til som Børn at gaa i Kirke med deres Forældre, ikke altid helt godvilligt. En (V.) erklærer, at dengang misundte han de andre Børn, som imens kunde løbe og lege, men nu er han glad for, at hans Forældre tog ham med, »og i Dag er det som en Selvfølge for mig, at Søndag Formiddag tilbringes i Kirken.« Flere har gode Minder fra Søndagsskole og Børnegudstjeneste.

Dernæst kommer *Konfirmationen*, en stor Dag for de allerfleste, i hvert Fald som Skel mellem Barndom og Ungdom. Det er kun faa, der angriber Konfirmationen eller vil have den afskaffet; mange har gode Minder fra selve Dagen. »Jeg skal love for, at jeg bed Mærke i det, Præsten sagde, at vi unge, som nu skulde ud i Livet, skulde passe paa Fristelserne« (V.). En (H.) blev til sin Moders Skuffelse konfirmeret uden Tilspørgsel, med fælles Fremsigelse af Trosbekendelsen, men »min Konfirmationsdag blev dog festlig alligevel, da jeg tænkte paa, hvad vi sagde, da vi stod oppe omkring Alteret.« Nu synes han, denne Maade er den rigtige. Flere er inde paa, at den gamle Konfirmationsordning faar de unge til at sige Ja til noget, som de ikke ved hvad er. En anden (H.) skriver: »Det Møde, jeg her fik med Kirken og med Jesus Kristus, har faaet større og større Betydning for mig, efter som Tiden er gaaet.« — »Kon-

firmationen bør mere være en Paamindelse end en Bekræftelse« (V.).

Nogle fortæller smukt og udførligt om deres Glæde ved at gaa til Konfirmationsforberedelse, men megen Udenadslæren er ikke i Gunst. Det samme gælder Overhøring af Katekismus og Salmevers paa Konfirmationsdagen; den har mange Angribere og ingen Forsvarere. En (H.) er dog taknemlig for, hvad han har lært, selv om han dengang syntes, at Præsten var »streng«.

I Almindelighed føles Kirken som noget fra en anden Verden. Børnene føler, »at Præsten er saadan en hellig og from Mand, der slet ikke forstaar dem« (V.). »Det nytter ikke, at Præsten staar paa Prædikestolen og taler om Synd og Død for Folk, naar han ellers ikke kender noget til de Mennesker, han taler til« (V.).

Der er en meget stærk Følelse af, at Kirken maa søge at komme mere i Kontakt med det jævne, daglige, naturlige Menneskeliv.

B. Gudstjenesten.

Der er ingen Udgangspunkter i det foreliggende Materiale for *Reformer i Gudstjenesten*. Man synes jævnt hen tilfreds med den, som den er. Men om dens enkelte Led er der en Del at sige.

Prædikenen spiller en meget fremherskende Rolle i de unges Opfattelse af Gudstjenesten. Som de fleste i det danske Folk bedømmer de i stort Maal Udbyttet af Gudstjenesten efter, om Prædikenen virker tiltalende, og om de faar noget ud af den.

De unge er ogsaa i store Linjer enige om, hvordan den bør være. Den maa naturligvis ikke være for lang; men naar adskillige indrømmer den $\frac{3}{4}$ Time som Grænse, maa man dog vist tillade sig at bemærke, at det er yderst faa Præster i Dag, der bruger saa lang Tid. Langt mere fremhæves det, at Præ-

dikenen maa være til at forstaa. Ikke »højtravende«, »svævende«, »teoretisk«, »med Billeder fra den højere Litteratur«, men med jævn og fattelig Udtryksmaade, isprængt Billeder fra Dagliglivets kendte Verden. For megen Teologi ønskes absolut ikke, og som Eksempel paa »teologiske Benævnelser« anfører en (V.): »Guds Naade og Arvesynd.« »For meget Testamente og for lidt Præst,« lyder een Kritik (V.). Mange anker over Præstens Brug af Fremmedord (»som han daarlig nok selv ved hvad betyder« — V.). Salvelse kan de unge ikke fordrage, — saa hellere »noget af Kaj Munks livlige Taleform« (H.). Flere har et skarpt Øre for, om Prædikanten er vel forberedt, »at man ikke faar det Indtryk, at det er noget, han har brygget sammen Lørdag Aften« (V.); for saa »kan han let komme til at holde et Foredrag i Stedet for en Prædiken« (V.).

Der maa være en *personlig Varme* bag Ordene, saa man mærker, at Præsten ikke bare prædiker »for at tjene Brødet«.

Om selve *Indholdet* tales der forholdsvis mindre (se dog det senere Afsnit om »Præsten«). En (H.) fremhæver »den Forkyndelsesform, der holder sig nærmest Ordet og ærligt sætter ind for sit Maal.« En giver Udtryk for en moraliserende Rationalisme, der sikkert har ligget dybt i det danske Folk under skiftende Aandsstrømninger, at Præsten skal forkynde, »at det er Sandhed, Respekt for de lovlige Love og saa Næstekærlighed, der er det egentlige i Kristendommen« (V.). En anden siger, hvad han ønsker og venter sig, saaledes: »Det at komme til Gudstjeneste er dog først og fremmest for at faa en Forklaring paa Problemerne, som man til Hverdags gaar og strides med« (V.). Og flere er kommet til den Erkendelse, at »jo ældre man bliver, des bedre forstaar man, hvad der bliver sagt i Kirken« (V.).

Fra en Juleaftensgudstjeneste har en af de unge bevaret dette kønne Indtryk: »Det var næsten den eneste Gang om Aaret, at jeg ikke hørte Folk tale om Præstens Prædiken, men mere

om selve Ordet, mens det ellers til daglig gik ud over Præsten« (V.).

Jeg undres over, at langt færre har noget videre at sige om *Salmesangen*. Enkelte fremhæver den som noget af det bedste ved Gudstjenesten; »uden den vilde Gudstjenesten virke umaadelig tom« (V.); andre vil have færre Salmer. Men man faar egentlig ikke Indtryk af, at de unge lægger ret meget Mærke til Salmerne. Heller ikke *Melodierne* synes at interessere dem videre. Et Par mener, man skal være forsigtig med at indføre for mange nye Melodier, men den ene siger udtrykkelig: af Hensyn til de ældre. Nogle synes, det er udmærket, at Præsten gaar op og ned i Kirken under Sangen.

Derimod er *Præstens Messe* Genstand for en meget livlig Diskussion, for og imod. Der er naturligvis Enighed om, at Præsten skal lade være at messe, hvis han gør det daarligt, men ellers møder man baade den Anskuelse, at Messe kan lyde kønt og festligt, og at det er noget unaturligt, som bør afskaffes. Efter Udtalelserne fra de to Skoler ser det ud, som Messen skattes noget mere i indremissionske end i grundtvigske Kredse.

Det *liturgiske* ved Gudstjenesten synes iøvrigt ikke at vække større Opmærksomhed. Enkelte vil have den faste Indgangsbøn bort, en anden den tvungne Bøn for Kongen — »en Bøn burde være formet efter egen fri Vilje og ikke dikteret ovenfra« (V.). — Baade Ornat og Messehagel er der nogle faa, der vil have afskaffet, mens andre forsvarer dem.

Der er Vidnesbyrd om Glæde ved at overvære *Daaben* og om personlige Oplevelser af *Nadverens* Velsignelse. Mange er klar over, at de er lige saa vigtige Led i Gudstjenesten som Forkyndelsen af Ordet. En hel Del paataler, at mange gaar lige efter Prædikenen; enkelte (H.) forsvarer det dog med, at man ikke har Interesse af at overvære en Altergang, man ikke deltag i. En enkelt (V.) føler sig frastødt af Altergangen, som han mener er »en Tradition, der maa vige for Udviklingen«.

Haslev Højskole.

Vallekilde Højskole.

Andre ønsker friere Adgang til Nadveren (ikke Skriftemaal før Gudstjenesten) eller Altergang hver Søndag. »Der er nemlig ingenting ved at gaa til Alters paa Kommando; det skal være, naar man synes, man trænger til det, og saa kan det ikke nytte, der er Altergang om 14 Dage« (V.). — Nogle omtaler Brugen af Fælleskalk, som de er enige om at fordømme som »noget Svineri«.

Flere (V.) mener, at *Daaben* bør lægges ved *Gudstjenestens Begyndelse*, som det er Skik i Valgmenigheden, saa Menigheden er samlet om den; for »det er Menigheden, der døber, og ikke Præsten.« (Begrundelsen, der gentages ret ens i flere Stile, tyder paa, at det er Lærerens eller Valgmenighedskredsens Anskuelse, der genspejles). — *Børnealtergang* har flere ogsaa oplevet i Valgmenighedskirken; men de fleste af dem, der omtaler den, synes ikke om denne Skik.

Indsamlinger i Kirken er der en Del, som omtaler (især V.), gennemgaaende med neutral Velvilje, dog skal det efter enkeltes Mening (V.) helst ikke være »til velgørende Formaal i det fremmede« (hvormed vel sagtens menes Ydre Mission). Kirken skal heller ikke blive »et Socialkontor«. Enkelte ønsker, at Kirken tog sig mere af de arbejdsløse med Hjælp og Opmuntring. De fleste af disse Udtalelser bærer Præg af ringe Kendskab til Kirkens sociale Opgaver og Virksomheder.

Der er i Besvarelserne en almindelig Erkendelse af, at der kommer *for faa unge i Kirke*. Nogle mener, det er Præsternes Skyld, andre søger Fejlen hos de unge eller deres Omgivelser. Et Par Stykker fører et Slags Forsvar for, at de unge bliver borte. En (V.) siger: »Vi kan jo næsten umuligt forlange, at en ung Mand eller Kvinde, der er ude at tjene, skal bruge Søndag Eftermiddag, den eneste Fridag, de har om Ugen, til at gaa i Kirke; det er imod Ungdommens Natur... Men saadan noget staar mange Præster selvfølgelig uforstaaende overfor; de tror, at alle Mennesker har lige saa megen Frihed, som

de selv har.« — En anden giver den Begrundelse for, at unge ikke gaar i Kirke: »Ens Kammerater overser En og vil ikke have med En at gøre, naar man er saa »hellig« (V.). — Nogle slaar til Lyd for at indføre Week-end, saa Sporten kan lægges paa Hverdagen, og Søndagen blive fri til Kirkegang. — Flere ønsker særlige Ungdomsgudstjenester afholdt hyppigt og regelmæssigt.

Man møder næsten ingen Udtryk for Følelse af en *Forpligtelse overfor Kirken* eller Forstaaelse af *kirkelige Vaners* Betydning. Alt skal efter de unges Opfattelse ske af personlig Trang og Tilskyndelse. »Man skal gaa i Kirke, saa ofte man har Lyst, ellers ikke. Den forlorne Kirkegang er jo lig Farisæernes Hykleri« (V.). — Enkelte har fanget noget af det, vi kalder Menighedsbevidsthed, f. Eks.: »Jeg søger Kirken, fordi den hører med i Kristenlivet og fordi man føler sig styrket ved at samles i en Menighed« (V. — en ung Mand fra en sønderjydsd Frimenighed).

Et Træk i Billedet er, at nogle har fundet aandelig Tilskyndelse og Opbyggelse stærkere — synes de — andre Steder end netop ved Kirkens Gudstjeneste. »Jeg tror dog ikke, sandt at sige, at jeg nogensinde i en Kirke har følt Herren saa nær, som engang i et Missionshus til et Ungdomsstævne« (H.).

C. Præsten.

Hvordan en Præst skal være — det er et Spørgsmaal, som de unge er rede til at udtale sig om, selv de, der erklærer, at »jeg har aldrig hørt til dem, der overrender Kirken«. Det betragtes ogsaa som givet, at Misbilligelse af Præstens Tale eller hans Maade at være paa er rimelig Grund til at holde sig borte fra Kirken. Kun ganske faa har nogen Erkendelse af, at »man kan udmærket godt samles om og faa Udbytte af Gudstjenesten, selv om Præstens Tale ikke rigtig tiltaler En« (V.).

At Præsten bor i et Glashus, vidste man i Forvejen, men det faar en kraftig Understregning gennem disse Udtalelser. Et almindeligt Indtryk er, at mange Præster staar det praktiske Liv for fjernt, »de har siddet og studeret i mange Aar«, de lever i en »højere Verden«. Nogle beskyldes for at se ned paa almindelige Mennesker eller »kun ville hilse paa deres egne« (V.). Ogsaa Præstens Ydre er under disse unge Landboeres vaagne Kritik. »Det gør ogsaa et godt Indtryk, naar han er præget af Legemskultur, hvorimod Præster af den Slags, der er Yndere af Bordets Glæder, virker lidt frastødende« (H.).

Der er en almindelig Følelse af, at de unge *Præster* bedre følger med Tiden og forstaar de unge, end de ældre. Dog erkender nogle, at de gamle Præster sidder inde med større Menneskekundskab, og enkelte tegner et smukt Billede af en ældre Præsts milde Autoritet i et Sogn. Det nævnes ogsaa, at netop unge Præster kan have svært ved at blive fri af det teoretiske.

De unge vil have Præsten *ud i Sognets Liv*. Han skal besøge gamle og syge; han skal gaa ind til Folk og tale med dem om al Slags, ikke særligt religiøse Emner, saa han lærer deres Tankegang at kende. Især skal han tage sig af *Ungdommen*. Han skal deltage med Raad og Daad i Sognets Ungdomsforening (efter enkeltes Mening dog helst ikke som Formand), hjælpe til at skaffe gode Foredragsholdere o. s. v. Flere (V.) nævner, at det vil bidrage til at forbedre Tonen, naar Præsten er med. Der er flere, som har glædelige Erfaringer om Præsters Deltagelse i Ungdomsarbejdet paa deres Egn.

Det er aabenbart, at det er et meget oprigtigt Ønske, der her fremføres. Disse unge føler, at de har Brug for Præstens Hjælp, og at han kan bringe dem noget, de er glade for. Men Forudsætningen er, at han kommer paa en jævn Maade uden paa-tagen Værdighed, og at han forstaar at føle sig ind i Situationen. En (V.) taler om Præster, der vil holde Møde for unge Mennesker, og »naar de har kaldt sammen til et Møde, benyt-

ter de Lejligheden saa grundigt, at naar de næste Gang holder Møde, har de kun en lille Flok af »den pæne Ungdom«, og det er jo ikke dem, der faar mest ud af at være sammen med en Præst.«

Ligesom i Ungdomsforeningen vil man gerne have Præsten med paa *Sportspladsen*, han maa helst selv være aktiv Idrætsmand (»af fin Kvalitet«), og ad den Vej skal han blive fortrolig med Ungdommen. »Saa skal de ogsaa nok komme i Kirke«, siger flere (maaske lidt optimistisk). »Idrætspræsten« nævnes af adskillige (V.) som en udmærket Idé. Vallekildeungdommen hævder med een Røst, at Præsten ogsaa skal kunne være med til at *danse*, — dog enkelte med det Forbehold: »ikke til offentlige Baller«. — En (V.) mener, at naar Præsten kommer til Fest i Hjemmene, »bør han ikke sidde og spille Kort, men bør gøre sit til, at man kan faa en god, sund og fornuftig Aften.«

Der er hos Vallekilde-Eleverne en gennemgaaende Uvilje mod, at Præsten giver sig for meget af med at *formane*, at han »stikler til Folk«, eller at han paa store Højtidsdage bebrejder de sjældne Kirkegæster, at de ikke kommer regelmæssigt. Man faar Følelsen af, at Uviljen ikke blot gælder Tilfælde, hvor Præsten benytter sin Stilling til at lufte personligt Mishag med et eller andet, men at hele Opfattelsen hos denne Ungdom er, at man nok vil ind under Ordets *Løftelse*, men ikke under Ordets *Tugt*. Jeg har forgæves søgt efter en Erkendelse af, at det kan være sundt at høre ubehagelige Sandheder, og at Kirken ikke bare er til, for at man kan gaa hen og høre det, man synes godt om. Det føles ganske naturligt, at man, naar Præsten bliver for nærgaaende, holder sig fra ham og maaske søger et andet Sted hen, hvor man faar en »pæn Prædiken«, som ikke kan støde.

Dette hænger nøje sammen med *det kirkelige Partivæsen*. En svensk Iagttager af dansk Kirkeliv undrede sig for et Par Aar siden over, at vi endnu bevægede os i Retningsmodsat-

ninger, hvis Oprindelse ligger henved 100 Aar tilbage. Skal man slutte fra disse unges Udtalelser, vil det ikke blive meget anderledes i det næste Slægtled. Dog maa man her have i Erin- dring, at de fleste kommer fra de Kredse, hvor de gamle Ret- ninger er mest udprægede; utvivlsomt vilde en Undersøgelse blandt Byungdom f. Eks. give et helt andet Billede.

Det retningsbetonede kommer uden Sammenligning stærkest frem i *Vallekilde*-Stilene. En Mængde af dem kritiserer de indremissionske Præster — hvortil sikkert regnes mange, som ikke selv vilde vedkende sig den Betegnelse. Undertiden gæl- der Kritiken en bestemt Præst i Hjemsoget, undertiden er den holdt mere i Almindelighed. Det, der bebrejdes Indre Mis- sions Præster, er dels, at de ikke deltager i Ungdommens For- eningsliv og Fornøjelser, dels, at de prædiker om, »at hvis vi ikke bliver som dem, gaar vi evigt fortabt« (V.). En (V.) siger: »Det lader jo aabenbart til, at det kun er Ungdomsforeninger som K. F. U. M. og K., at Sognepræsten interesserer sig for; men jeg synes da nu ikke, at der skulde være noget i Vejen for, at denne Forening viste sig lidt mere venligt stemt overfor andre Ungdomsforeninger, i Stedet for at være saa tilbagehol- dende, som den er, — det tror jeg var til Gavn for begge Parter.«

Hos *Haslev*-Ungdommen findes der en modsvarende Reak- tion, men den kommer ikke nær saa stærkt til Orde. Et Par taler om de »vantrø Præster«, som »staar og prædiker Menig- heden i Søvn«. En (H.) foretrækker en Indre Missions Præst for en Grundtvigianer, »da den førstnævnte nærmest forkyn- der Ordet, som det staar, ud fra Bibelen, og derved bliver Ordet levende,« men tilføjer: »sidstnævnte kan ogsaa være god«, selv om han ikke synes om, at han en Juleaften næsten udelukkende talte om Kong Skjold.

Undertiden bygger *Livet Bro over Teorierne*. En (H.) skri- ver: »Vi havde en vantrø Lærer derhjemme i Landsbyen, men

vi fik ved ham en Religionsundervisning, som jeg aldrig vil glemme, og som jeg altid vil mindes med Tak.« — Og fra den anden Side (V.): »Jeg er ikke nogen Ynder af Indre Mission; men vor gamle Præst hjemme, N. N., er den Mand, som jeg sætter højest af alle de Præster, jeg har kendt, selv om han var præget af Indre Mission.« — Der kan ogsaa lyde en oprigtig Beklagelse af Splittelsen mellem Retninger og Kirkesamfund i det, »som de burde være mest enige om, naar de vil kalde sig kristne« (V.).

En af de mest personligt prægede Stile (V.) kommer fra en ung Mand, der voksede op i et indremissionsk Sogn og gjorde Oprør mod den megen Tale: »Du skal forsage!« — saa han »lød Kirken være Kirke og sejlede min egen Sø.« Han kom saa ud at tjene langt fra sit Hjem, hvor Folk var Grundtvigianere, og nu skulde han jo være kommet paa sin rette Hylde. Men han fandt, de var kun Grundtvigianere af Navn; de drak og spillede Kort og var »nogle rene Genier til at bande.« — »I deres Kirke lød Parolen: Lev I bare Livet, som det passer jer. Vor Herre elsker Menneskene, og han skal saamænd nok frelse jer, hvad enten det gaar op eller ned.« — Han kom hjem til sit Fødesogn igen, tilbragte Fritiden med Idræt og Bøger, men »Kirken brød jeg mig ikke om.« Saa skete det, at en overtalte ham til at gaa i Kirke og til Alters, og efter fire Aars Forløb traadte han atter over Tærskelen til sin Kirke. »Præstens Prædiken gjorde intet Indtryk paa mig, jeg husker ikke engang, hvad han talte om. Jeg sad hele Tiden og ærgrede mig over, at jeg havde lovet at gaa til Alters, men jeg gjorde det. — Jeg blev den Aften klar over, at der i Kirken findes saa store og vidunderlige Værdier, saa man slet ikke kan fatte det. Disse Værdier har vi alle lige Ret til, og det er dumt at ofre dem, fordi man ikke vil høre Præsten prædike.« — Og derefter tager han altsaa paa grundtvigsk Højskole! Han har fundet *Kirkens* Rigdom tværs over Partiskrankerne.

En ofte fremført Anke (især hos V.) er, at Præsterne ikke maa tale *Politik* i Kirken. Det forklares som Regel ikke nærmere. Et Par (V.) taler i den Forbindelse misbilligende om Præster, der har bedt Gud om at fjerne Tyskerne fra Landet (»for de er dog ogsaa Mennesker, som paa mange Maader kan være lige saa gode som os andre«). En anden (V.) glæder sig over mange Præsters beundringsværdige Stilling til det danske, mens han ikke synes om dem, »hvis Prædikener ikke har Andtydning af Præg af den fortvivlede Tilstand, som hele Verden befinder sig i.« Lignende Synspunkter fremkommer hos en (V.), der skriver — efter at have fastslaaet, at Kirken ikke skal drive politisk Propaganda: »Jeg mener ikke, at Kirken skal staa, som om Landets Frihed ikke vedkom den. Nej, det burde være saadan, at der fra hver Kirke lyder en Bøn for Landets lovlige Regering og for dem, der har mistet deres Frihed; men paa den Maade forstaar de fleste Præster det ogsaa.« — Ligesaa (V.): »Hvis de verdslige Myndigheder begaar Uret mod nogen, har Præsten Ret til at fordømme det, som det er sket i Norge og Tyskland.« — Det vilde have været interessant, om nogle flere af de mange, der udtaler sig imod, at Præsten skal komme ind paa »Politik«, vilde have udført deres Mening nærmere, men det er, som om det magiske Ord »Politik« ikke menes at trænge til Forklaring.

Billedet af Haslev-Stilene er her ikke saa lidt forskelligt, hvilket i væsentlig Grad forklares af, at de er skrevet *efter Befrielsen*, da Præsternes Indsats i Modstandsbevægelsen blev almindelig kendt. Flere udtaler deres Glæde over, at Præster har været med i Frihedskampen. En (H.) skriver: »En Præst kan lige saa godt være Sabotør som nogen anden Person,« og han forsvarer, at Præsten fremdrager de nationale Spørgsmaal, naar han blot ikke »forvandler Prædikenen til et politisk Foredrag.«

D. Kirkens Stilling.

Mange af de unge ser ret mørkt paa Kirkens Stilling i Dag. »Mange Mennesker kommer kun i Kirken ved de store Højtider; det er særlig galt med Ungdommen, og det er jo ikke noget særlig lovende Tegn, da det er den danske Ungdom, der skal bære Danmarks Fremtid og hermed ogsaa Kirkens Fremtid« (H.). — En (V.) spekulerer over, at Folk i vore Dage med de gode Befordringsmidler kommer meget mindre i Kirke end for 50 Aar siden, og siger: »Er en af Grundene mon ikke, at Mennesker tager meget mere skødesløst paa Kristendommen nu end før; de tænker, at det gaar da udmærket uden. Og saa Teknikens Udvikling, vi bliver saa maskinagtige, vi tænker kun paa at komme frem i Verden og glemmer det andet.« En anden (V.) giver dette Virkelighedsbillede fra sit Barndomshjem: »Det daglige Brød var vist i Forgrunden. Vi havde og har endnu en god Præst, en Mand vi vilde have forsvaret inderlig, hvis han var blevet angrebet, kort sagt en Mand, vi har Tillid til, men som vi desværre maaske forsømte om Søndagen. Vi kom til ham, naar der var en eller anden Højtidelighed i vort Hjem.«

Der er dem, der føler, »at det er en Fejl ved et Folk som det danske, der ellers er saa højt kultiveret, at det saa er bagefter, hvad Kirke angaar« (V.). Andre konstaterer uden egentlig Beklagelse, »at for det store Flertal af Danmarks Befolkning betyder Kirken og dens Lære ingenting,« — før var den Midtpunkt i Folkets Liv, »nu er den kun en Sekt, som selvfølgelig stadig har en Del Tilhængere« (V.). — »Det kunde nok se ud til, at den danske Kirke er kommet ind i et Dødpunkt. Der er ingen rigtig Tilgang til Kirken« (V.).

Det fremhæves af flere, at det gode ved Kirken er, at der ikke er Klasseforskel: »dens demokratiske Basis« (H.); »Folk kan samles uden Persons Anseelse« (V.). En (V.) betoner, at

Kirken maa søge at samle hele Folket, »da det hidtil kun er Middelstanden, der har gaaet i Kirke.«

Der gøres Iagttagelser over Forskellen mellem de *forskellige Egn*s Kirkelighed. »Folk derude paa den karrige, forblæste vestjyske Hede, hvor man maa spare og tænke over, hvad man gør, er mere religiøst præget end Folk fra Østjylland og Øerne, hvor Jorden giver mere rigeligt, og hvor det hele ligesom gaar mere af sig selv« (V.). — Eller Forskellen mellem *Stationsby* og *Land* paa en Egn, der er præget af Indre Mission, hvor Egnens Folk er meget ivrige Kirkegængere, mens der fra Byen kun kommer ganske faa til Stadighed. Det tilskrives dels Landboernes Kritik overfor Byfolkernes friere Væsen; »men der kan jo heller ikke ses bort fra, at de fleste rent ud sagt ugudelige bor i Byen« (V.). — Eller Forskellen mellem *Bønder* og *Socialdemokrater* paa en Egn, hvor det før var sjældent at se en Socialdemokrat i Kirke, men: »I de sidste Aar er den danske Kirke ved at blive fyldt igen om Søndagen, og dertil er vel nok medvirkende, at Socialdemokraterne har faaet en lidt anden Indstilling overfor Kirken i Dag« (V.).

Ikke faa af Vallekilde-Ungdommen drager Sammenligning mellem *Sognekirken* og *Valgmenigheden*, som adskillige først har lært at kende paa Højskolen. I Almindelighed er de tiltalt af den sidste, der forekommer dem friere, »ikke saa meget bundet af gamle Ceremonier og Forskrifter« (V.). Enkelte føler dog modsat. En vil have Statskirken bort; »Folk vilde derved selv faa Øje for, hvad Kirken vil, og de vilde holde mere sammen om Menigheden, naar Kirken var deres egen« (V.). Og det fremhæves, at det er godt, at »Menigheden har Mulighed for at afsætte Præsten, hvis han ikke virker, som Menigheden ønsker det« (V.).

E. Personlige Udtalelser.

»Det er en herlig Ting at komme til Kirke Kl. 7½ om Morgen. Naar man er færdig derhjemme i Kostalden, tror jeg nok, jeg er mest modtagelig for Guds Ord, der lyder i Kirken« (V.). Saadan skildrer en ung Mand sin Glæde over en Froprædiken ved Sommertid. Det er, som man læste en Sætning fra Peter Palladius' Visitatsbog.

Der er mange af de unge, der giver Udtryk for en lignende *umiddelbar Glæde over Ordet* og Gudstjenesten, uden om al Diskussion og Kritik. »Jeg for mit Vedkommende synes altid, at jeg er blevet rigere, naar jeg gaar ud, end da jeg gik ind, og det er vel det bedste, man kan synes« (H.). — »Jeg synes ikke, det har været rigtig Søndag, uden jeg har været til Guds-tjeneste,« skriver en anden (H.).

En sammenligner Ordet, der forkyndes, med friske Kærner, der skal slaa Rod og gro frem, til det langsomt modnes; men saa gælder det om, at de ikke falder i et koldt og utilberedt Saabed. Og til at berede dette Saabed har *Højskolen* ydet meget. »Saadan ved jeg da for mit eget Vedkommende, at jeg efter denne Vinter her paa Vallekilde kan faa meget mere ud af en Prædiken, som jeg før maaske ikke forstod meget af« (V.).

Men der er ogsaa Udtryk for personlig *Skepsis* overfor Kirken og dens Budskab. En (V.), hvis Tanker gaar mere paa Langfart end de fleste af hans jævnlige, er kommet til det Resultat, at »vi trænger til en Tro, som vi ikke bare skulde tage imod som kortsynede Børn, for det kan vi ikke i det 20. Aarhundrede.« Han mener, at »der findes een Gud, om man saa er Muhammedaner, Buddhist, Soltilbeder o. s. v.«, og at vi ved Samvittighedens Hjælp og vejledet af de store Aander skal hæve os højere, »indtil vi maaske, lad os sige om ca. 5000 Aar, naar saa langt, at vi staar som virkelige Guds Børn.« — Dette er en enlig Røst i Koret; ellers søger de unge Skeptikere ikke

nogen *anden* Religion, men stiller sig blot køligt eller forbeholdent overfor det, de møder i Kirken. »Det er, som man søger længere og længere bort fra Kirken. Man bliver for selv-sikre og selvbevidste til at behøve Kirkens Hjælp og Vejledning. . . . Derfor er jeg dog ikke af den Opfattelse, at Menneskene vil blive onde og slette, tværtimod. Kan en Mand ikke være lige saa god en Kristen, fordi han ikke søger Kirken?« Det væsentligste er at finde »Tro paa Livet og dets Værdier« (V.).

Ganske modsat føler en ung (H.), der i Kirkernes Tæthed ud over Landet ser »et Symbol paa den Nødvendighed, som det er for en Kristen at have Tilknytning til andre Kristne.« Han føler det som en Berigelse at være med i »Menigheds- og Trossamfund«, der arbejder for Vækkelse og Helliggørelse, men det skal altsammen samles i Kirken, saa Prædikestolen bliver »det Sted, hvorfra den værende Menighed faar sin aandelige Føde, som et Ildsted, der stadig holder Varmen vedlige og derved virker Helliggørelse.«

Lad os slutte disse personlige Udtalelser med, hvad en Haslev-Elev finder som Summen af sine Erfaringer om den danske Kirke: »Kirken staar som et Holdepunkt i mit Liv.«

Skal man prøve at *samle det Billede*, som træder frem gennem disse forskellige Udtalelser, er det tydeligt, at noget grundfæstet Forhold er der ikke mellem Kirken og denne Ungdom som Helhed. Vane og Tradition betyder overordentlig lidt; den enkeltes Syn paa Kirken bestemmes i høj Grad af Lyst- eller Ulyst-Motiver. Naar det er saadan, bliver det vanskeligt for Kirken at gøre sig gældende mellem de mangfoldige Ting, der kalder paa de unge; det bliver Spørgsmaalet, om den kan klare Konkurrencen med Fodboldklubben og Biografen.

Opgaverne bliver fra Kirkens Synspunkt *først at faa de unge i Tale, dernæst at bringe dem det, der kan præge deres Liv.*

Med Hensyn til det første forekommer det mig, at de her behandlede Stile giver en væsentlig og værdifuld Hjælp. De unge vil gerne have Præsten med i deres Lag, naar han kommer ikke for at dominere, men for at tjene — med Bibelens Udtryk: »ikke som Herre over jeres Tro, men som Medarbejder paa jeres Glæde.« Der peges paa en Arbejdsform, som maaske ligger en Del af os fjernere: ikke blot at vi indbyder de unge til det, vi selv arrangerer og præger, men ogsaa at vi gaar derhen, hvor *de selv* har Ledelsen.

Vanskeligere bliver Løsningen af den anden Opgave, det, vi kunde kalde Kirkens *Budskab til de unge*. Her giver disse Stile ikke megen Hjælp, velsagtens fordi de unge ikke rigtig selv er klar over, hvad de trænger til. At en Del af dem har meget lidt Forstaaelse af Evangeliets Kærne, forstærker kun Kravet om at finde Vej til at bringe dem det uforfalskede Evangelium i en forstaaelig og vedkommende Skikkelse. Her er meget store Hindringer at overvinde: Uvidenhed, Ulyst til at beskæftige sig med det, der ikke umiddelbart spænder Nysgerrigheden, Uvilje mod at blive Genstand for Formaning, hele den verdensliggjorte, maskiniserede Indstilling hos vor Tids Mennesker. Hertil kommer utvivlsomt to Ting, som enten slet ikke eller kun rent undtagelsesvis nævnes: det seksuelle Vildrede hos Nutidens Ungdom og: Frygten for ved at tage klart Standpunkt at stille sig udenfor Flokken og blive til Grin.

Hvordan disse Hindringer skal brydes, kan der ikke gives almengyldig Anvisning paa. Vi ved blot, at naar vi ser Fjenden og tager Kampen op, er vi inde under Guds Vilje og Befaling og har den mægtigste Forbundsfølge, thi: »hvad han vil, det gør hans Aand.« Og, som *Nathan Søderblom* sagde: »Den, der bekender Kristus, har en hemmelig Forbundsfølge i hvert Menneskes Hjerter.«

Den førømtalte Gallup-Undersøgelse i »Berlingske Tidende«

slutter med en Betragtning, som ogsaa kan finde Anvendelse paa det, der her er talt om:

»Resultatet af Undersøgelsen viser, at der ingenlunde gives Udtryk for en Afkristning af Befolkningen, men at Initiativ fra Kirkens Side skulde have store Muligheder blandt de mange, der uden afgørende Grunde holder sig borte fra Kirkerne.«

Knud Hee Andersen.

Ved Livets yderste Grænse.

Nogle spredte Indtryk fra Besættelsestiden.

Opgaven, der blev stillet mig, lød: Vil De skrive om »under Jordanen i Roskilde Stift« — eller om noget i den Retning, saadan som De nu selv synes. Jeg vælger at holde mig til den sidste frie Formulering.

For det første er der ikke noget særligt at berette om min egen personlige Tilværelse under Jordanen — for jeg gaar ud fra, at denne Form for Tilværelse blev kendt nok af alle, enten af egen Erfaring, eller ved at give Husly til »underjordiske Personer«. — Det laa for Resten anderledes i Sverige. Der fortælles, at da Børge Outze var undvejet fra sine tyske Plageaander og var kommet velbeholden til Sverige, holdt han i Stockholm for en indbudt Kreds et Foredrag om »Under Jordanen i Danmark«. Han fængslede sine Tilhørere med mange Ting, som de ikke havde hørt før, og efter Foredraget blev der givet Lejlighed til at stille Spørgsmaal. En svensk Dame meldte sig efter nogen Tøven: »Jeg har lyttet med Interesse til denne Beretning, og jeg gaar ogsaa ud fra, at jeg har forstaaet, at mange Mennesker maa leve under Jordanen i Danmark«. Og saa fortsatte Damen: »men, tilgiv mig, det fik jeg ikke rigtig fat paa: hvordan faar man Maden ned til dem under Jordanen!« — Men her i Danmark vidste man nok, hvad det var at være underjordisk.

For det andet er der ingen Grund til at trække Roskilde Stift

frem i det illegale Arbejde fremfor andre Stifter eller Egne. Danmark var i de Aar en Enhed, der stod sammen om den fælles Opgave, og saa kunde den ligge paa en Maade i den ene Egn og paa en anden Maade i den anden Kant af Landet. Selv om der nok var By- og Amtsledelser, saa gik der dog Traade fra Amt til Amt, fra Landsdel til Landsdel — der var saaledes ikke faa Folk, der som Kurerer rejste adskillige Gange over Store Bælt, ogsaa med en »Skyder« paa Maven, trods Kontrollen ved Færgelejerne — og det hele var at opleve som et Fællesskab midt i alt det knugende og haarde. Men dette særlige Fællesskab, saadan som det ogsaa kunde opleves her paa Sjælland, er nok værd at trække frem.

Dertil kommer, at det Tidspunkt er forbi, hvor udførlige Beretninger om det illegale Arbejde er paa deres Plads og har Interesse. Det er naturligt, at vi i Tiden umiddelbart efter den 5. Maj var stærkt optaget af at faa vævet de Brudstykker af et Mønster, som vi hver især havde oplevet, sammen til et Tæppe. Der var dengang saa mange Rygter, Beretninger og Andenhaandsviden, som vi skulde have rigtig Rede paa. Men den Tid er forbi. Vi ved nu, at det hele var frygteligt, ja, frygteligere og mere djævelsk, end vi selv i vor vildeste Fantasi havde forestillet os. Vi staar nu med Mindet om vore døde — og Roskilde Stift har ogsaa i den Henseende sine Helte og sine Navne, hvis Minde der til sene Tider skal værnes om — og vi har stadig gaaende imellem os Mænd og Kvinder, der ikke døde af deres Indsats, og som vi er Tak skyldig, fordi de igennem deres Vilje til Indsats viste, at de i givet Fald var villige til at betale Prisen — den fulde Pris — for at være med til at hente Friheden tilbage.

Hvis Opgaven var at give en saa vidt mulig autentisk Beretning om det illegale Arbejdes mange Forgreninger: Vaabenmodtagelse, Sabotage, Bladvirksomhed o. m. a. her i Stiftet, saa var jeg ikke den rette til at løse den. Saa burde det f. Eks. være

Oberstløjtnant Løkkegaard, der førte Pennen. Han var under hele Optakten og senere, da Arbejdet skulde frem i Dagens Lys, dets uforfærdede Leder. Og skal der i denne Forbindelse nævnes et Navn, saa maa det blive hans. Men ogsaa mange andre kunde nævnes. Men som sagt, jeg opfatter ikke Opgaven som at skulle give en Beretning. Det bliver snarere spredte Indtryk, hvorudaf der kan trækkes nogle Retningslinier for Efterkrigstidens folkelige Arbejde.

Da ovenfor nævnte Oberstløjtnant Løkkegaard umiddelbart efter Befrielsen holdt Mønstring over sine Tropper paa Stændertorvet i Roskilde, havde han indbudt Biskop Axel Rosendal til at være Ordfører ved den Lejlighed. De Tilstedeværende paa Stændertorvet har sikkert ikke glemt Biskoppens Tale. Den var en Tale fra de mange, der ikke gennem egen Deltagelse i Grupper Vaabenmodtagelse og Vaabenøvelse havde sikret sig Ret til at møde den længe ventede Dag med Vaaben i Haand. Den opererede med Sondringen mellem de mange, der havde dannet en beskyttende Mur omkring de faa, der udgjorde den kampberedte Hær, der møjsommeligt var bygget op, mens Fjenden var i Landet. Og paa de manges Vegne bragte Biskop Rosendal Frihedskæmperne en Tak, der var baaret af Beundring og var et hjerteligt Haandslag. At man i Tiden umiddelbart efter Befrielsen regnede med denne To-Deling af den danske Befolkning, fremgaar ogsaa af den Slutning, som Biskop Rosendal gav sin Tale, hvori han — ved at citere Hostrup — gav Frihedshæren det Raad, naar Opgaven var løst, da at slutte sig som Rekrutter til Danmarks Folkehær.

Har man levet under Jorden og kiget ind i det Arbejde, der paa saa mange Felter blev gjort for at møde Krigens Afslutning og Freden værdigt, saa kan man godt acceptere den To-Deling, som er trukket frem i det foranstaaende. Paa samme Maade, som de Mennesker, der blev taget og som kom til at leve flere Maaneder sammen i Frøslev, Neuengamme, Porta eller Dachau,

Da Kirkeklokkerne den 5. Maj om Morgenen ringede Befrielsen ind.

Fra Mønstringen paa Stændertorvet den 27. Maj.

Billederne paa denne og næste Side er fotograferet af »Fotoeksperten«, Roskilde.

Frihedskæmpere traadt an den 5. Maj.

Fire af Frihedskampens Ofre bisættes i Roskilde Domkirke.

fik et særligt Fællesskab, som ogsaa holder ved efter Hjemkomsten, saa fik ogsaa hele »den usynlige Hær« sit Fællesskab af en meget værdifuld Art, et Fællesskab, der forøvrigt paa en meget fin Maade i en særlig Grad ogsaa omfattede alle dem, der under Arbejdet blev tabt i Kampen mod Tyskerne. Man skal være forsigtig med at bruge stærke Ord, men det er næppe for stærkt at sige, at det der bar dette Fællesskab, var Oplevelsen af at være sammen *ved Livets yderste Grænse*. Og hermed menes ikke blot, at den enkelte kunde have Fornemmelse af det for sit eget Vedkommende, men mere, at Arbejdet maatte gøres, fordi det var selve Danmark, der i disse Aar var ved Livets yderste Grænse. Derved kom der noget stort over denne Tilværelse, der paa alle Maader var en Legen Kispus med Gestapo. Den blev bragt ned til Livets enkleste Forhold: Sandhed — Løgn, Ret — Uret, Gud — Djævel.

Man forestille sig som Illustration til dette Forskellen imellem at sidde ved sin Radio Kl. 18,15 og høre de sidste Nyheder fra England for muligvis derigennem at kunne gøre sig Gisninger om Krigens Varighed og saa blot som en Slags Dessert at tage det sidste med: Hilsen til Alfred, Hilda, Winston o. s. v. og saa sidde der, fordi man i denne Opremsning af Navne kunde vente ét, der betød en særlig Lokalitet, hvor der, hvis Navnet blev gentaget Kl. 21,15, samme Nat blev kastet Vaaben ned, som med det samme skulde bjerges. Der var noget i de Aar, der hed at vente paa Særmelding. Der var i lang Tid i Forvejen blevet gjort et omhyggeligt forberedende Arbejde; Stedet var blevet udvalgt — helst i Nærheden af Skov eller Vand, derfor var Egnen omkring Valborup saa meget brugt — det var paa særlige ultrarapide Sendere telegraferet til England, derovre indtegnet paa Kort og havde faaet sit Navn, derefter rekonosceret og muligvis godkendt. Og saa Særmeldingen og en Maskine af Sted med en Last. Og herovre sad en Gruppe af almindelige Mennesker i hver sin Stue sammen med andre

Mennesker, der muligvis sagde: »Vi kan vist godt lukke for Særmeldingen« — og dertil sige løst henkastet: »Nej, lad os bare tage den med, den er saa sjov« — og var Navnet, man havde ventet paa i længere Tid, der saa, saa intet Minespil, der røbede, men altsaa gøre sig klar, ud ad de mørke Veje for at finde det Sted, hvor man med Lygter skulde i Forbindelse med den engelske Flyver, saa at hans kostbare Last velbeholdent kunde komme i de rette Hænder. Man forstaar — med Tanken paa, at dette var forbundet med Livsfare — at disse Vaabenmodtagere, selv om de Dagen efter levede et Liv som os andre og muligvis passede deres daglige normale Dont, maatte blive bundet sammen, og at deres Fællesskab havde Kilder, som var usynlige for os andre.

Man har — ogsaa længe efter den 5. Maj — opereret med Modsætningen mellem Frihedsbevægelsen og det øvrige Folk. Efterhaanden som Tiden gik, blev det endog saadan, at Vægtskaalen gik ned til Fordel for det øvrige Folk, og at Frihedsbevægelsen »blev vejet og fundet for let«, d. v. s. kom i Miskredit. Hæderstegnet Armbindet kvalificerede ikke længer sin Mand, tværtimod. Det var nær ved, at man maatte dementere, at man havde haft noget at gøre med illegalt Arbejde. Forklaringen paa dette Forhold er lige til: det var kun 43.000 Mand, der dukkede op af Jorden med Vaaben den 5. Maj. Alle dem uden Vaaben — og uden aktiv Indsats — var de mange, og deres Majoritet alene gjorde dem til Herre over Opinionen. Man hæftede sig ved hvert Fejlgreb hos Frihedsbevægelsens Folk, de passive fik Revanche, og Frihedsbevægelsen blev Bet i sin egen Grand. Folkeligt set har der været ødt mange Kræfter paa dette Modsætningsforhold, og mange Modstandsfolk er blevet bitre og desillusionerede. Men alt dette ligger i Forskellen mellem at opleve det store blot som Tilskuer eller som Deltager. Det er altsaa igen dette med at have været ved Livets yderste Grænse, og det mærker sin Mand for Livet.

Derfor blev der ogsaa for dem, der havde været med i det illegale Arbejde, et Problem og en Vanskelighed i dette at vende tilbage til det daglige igen. Det har for mange været som at komme fra et højt Luftlag, hvor Tilværelsen var forenklet til Spørgsmaalet Liv eller Død, til en kompromisfyldt lav Verden, hvor man handlede sig til Afgørelser uden om de klare Principer. Alt det, vi synger om, og som vi har sunget om i mange Aar uden helt at forstaa, hvad Ordene dækkede i Virkeligheden, blev paa en egen og direkte Maade nærværende og følte bogstaveligt, som var det sagt til denne Situation:

Og tage de vort Liv,
Guds, Ære, Barn og Viv —
Lad fare i Guds Navn,
dem bringe det ej Gavn:
Guds Rige vi beholde.

eller mere jævnt:

Kæmp for alt, hvad du har kært,
dø om saa det gælder.
Da er Livet ej saa svært,
Døden ikke heller.

Eller mere konkret, som det blev oplevet her i Stiftet: Der var nogle af Pastor Sandbæks nærmeste Venner, der den Aften, da det blev meddelt i Radioen, at han, Præsten, havde været Leder af en illegal Mordgruppe, og det af Meddelelsens Tonefald kunde anes, at det var Optakten til en Dødsdom, der følte Trang til ad Troens Vej at sende ham en Hilsen. Man samledes i Herlufsholms Kirke, Provst Hee Andersen førte Ordet, og med et Ord fra en af Davids Salmer som Udgangspunkt lagde man Sandbæks videre Skæbne i Guds Haand. Og da saa nogle Dage efter det Mirakel skete, at Pastor Sandbæk undslap sine

Plageaander ved det engelske Bombardement af Aarhus Universitet, da følte det af dem, der var med hin Aften, som var det Peters Befrielse af Fængslet, der oplevedes:

»Paa den Tid lagde Kong Herodes Haand paa nogle af Menigheden for at mishandle dem, og Jakob, Johannes's Broder, lod han henrette med Sværd. Og da han saa, at det behagede Jøderne, gik han videre og lod ogsaa Peter gribe. Det var de usyrede Brøds Dage. Og da han havde grebet ham, satte han ham i Fængsel og overgav ham til at bevogtes af fire Vagtskifter, hvert paa fire Stridsmænd, da han efter Paasken vilde føre ham frem for Folket.

Saa blev Peter da bevogtet i Fængselet; men der blev af Menigheden holdt inderlig Bøn til Gud for ham. Men da Herodes vilde til at føre ham frem, sov Peter den Nat mellem to Stridsmænd, bunden med to Lænker, og Vagter foran Døren bevogtede Fængselet.

Og se, en Herrens Engel stod der, og et Lys straaledede i Fange- rummet, og han slog Peter i Siden og vækkede ham og sagde: »Staa op i Hast!« og Lænkerne faldt ham af Hænderne.«

Maatte ogsaa dette staa der som en Illustration paa Udtrykket »Ved Livets yderste Grænse«. Man kan ikke have set Tornebusken brænde, uden at man til fulde forstaaer de Ord, hvormed Biskop Fuglsang-Damgaard indviede Mindeparken i Ryvangen: Drag dine Sko af, thi Stedet du staaer paa, er helligt!

Men var det saadan, at der, efterhaanden som Begivenhederne udviklede sig, opstod en To-Deling i det danske Folk: de illegale og de legale, saa skal dette dog ikke opfattes, som var der en Front mellem de to Parter. Det er rigtigt, at der var nogle, der straks efter den 9. April ønskede »norske Tilstande«, og som fandt det uværdigt, at man politisk søgte at »handle« sig igennem Besættelsen. Men dertil er der efter min Mening det at sige, at ethvert Folk i de afgørende Situationer tager Vil-

kaarene, som det nu har Natur til. Nordmændene lever i et Land, hvor Undergrunden er Klippe og Fjæld, deres Folkekarakter er i Slægt med dette stejle og haarde. Vi hos os har sikkert vort Lands Blødhed og Afrundethed i Karakteren — og denne Forskel i Natur gav en naturlig Forskel i øjeblikkelig Reaktion. Man kan vist godt sige, at havde vi straks den 9. April valgt »norske Tilstande«, saa vilde der ikke have staaet et enigt Folk til at bære dem. Der skulde en Vækst og en Modning til — afvænnet som vi var lige fra 1864 at handle med Vaaben i Haand — før vi, som det skete efter den 29. August, kunde være helt fælles om at trække Grænsen.

Derfor skal der ogsaa her siges noget om det folkelige Arbejde, der gik forud for den 29. August, og som kan betegnes som et Arbejde for at vække Modstandsviljen i det danske Folk, saa at den til sidst kunde blive den beskyttende Mur omkring dem, der gik ind for Danmarks Sag med Vaaben i Haand.

Kort Tid efter Besættelsen blev der paa Initiativ af »de ældres Raad«, der bestod af Medicinaldirektør Johs. Frandsen, daværende Undervisningsminister Jørgen Jørgensen, Indenrigsminister Knud Kristensen, Biskop Axel Rosendal og Programchef, Magister Jens Rosenkjær, i Roskilde Bispegaard afholdt et Møde, hvortil der var indbudt Repræsentanter for Egnens folkelige Arbejde. Dette var Optakten til den folkelige Front, der i de følgende Aar blev stærkere og stærkere. »Dansk Ungdomssamvirke« kom senere til. Rundt omkring i Sognene blev der paa Grundlag af det her givne Initiativ dannet »Danske Samfund«, der blev Rammen omkring en rig Mødevirk-somhed.

Den folkelige Foredragsvirksomhed under Besættelsen er et Kapitel for sig. Da vi var blevet militært besat, og vort militære Forsvarsberedskab var nedkæmpet i Løbet af nogle Formiddagstimer, stod Kampen tilbage om vor Sjæl. Der forelaa den Realitet, at vi igennem hele vor folkelige Eksistens har ligget

saa tæt op ad det tyske og faaet saa mange Kulturpaavirkninger derfra, at dette slægtslige Naboskab nu kunde blive farligt. Der var ogsaa »Landsmænd«, der straks var villige til ikke blot politisk men ogsaa kulturelt at sætte Lighedstegn mellem Dansk og Tysk. Men den aandelige Forbindelse med Tyskland skulde brydes, og vi skulde nu besinde os paa vort eget.

Denne Selvbesindelsesperiode er ogsaa et værdigt og nyttigt Afsnit af Besættelsestiden. Ud af den kom, at Tyskerne ogsaa tabte i Kampen om vor Sjæl. Om de kunde have vundet den, skal være usagt, men glemmes maa det ikke, at den fandt Sted paa et Tidspunkt, hvor de tyske militære Sejre rundt omkring virkede overvældende, og hvor økonomisk gode Konjunkturer kunde skabe Mulighed for kulturel Letbenethed. Nu blev Forsamlingshusene smaa aandelige Fæstninger, og er end mange af dem — ogsaa i Roskilde Stift — just ikke arkitektoniske Skønheder, der giver Udtryk for vor Tids Smag og Behov, og som kunde maale sig med Kulturpaladser andre Steder — saa Ære være i denne Forbindelse det danske Forsamlingshus! Ofte blev denne Mødevirksomhed sat i Gang uden foreningsmæssig Basis. Kom man som Foredragsholder til et saadant Sogn, blev man saa at sige altid præsenteret for tre Mand, der stod for Arrangementet, det var Præsten, Læreren og saa — skal vi sige — den bedste Mand i Sognet, han være sig Gaardejer, Husmand, Brugsuddeler eller Mejeribestyrer. Paa Stationen blev man hentet enten i en aaben Jumbe, som var stillet til Raadighed af en Landmand, eller af Præsten eller Læreren selv paa Cykle med en ekstra Cykle til Foredragsholderen. Og hvilke gæstfri Hjem mødte man ikke. Der var her et Fællesskab, som det var opmuntrende at møde. Og det skal ogsaa meddeles som mit Indtryk, at i dette Fællesskab stod Præsten langt de fleste Steder som et naturligt samlende Midtpunkt. Der blev i disse Aar af Stiftets Præster — og det har sikkert ikke ligget anderledes andre Steder — øvet en virkelig værdifuld folkelig Ger-

ning. Det var et af Lyspunkterne ved Besættelsestiden, at det blev aabenbart, at Præstens Menighed var større end den Flok, han samlede i Kirken til sine Gudstjenester, og at han baade havde Sind og Evne til at virke i den større Berøringsflade med sit Sogn, som Besættelsen naturligt gav ham. Jeg husker saaledes at have talt ved et nationalt Ungdomsmøde i et Sogn paa kun 700 Mennesker. Det var arrangeret af Præsten, og ikke mindre end godt 100 helt unge Mennesker var kommet — og der var ikke andet end Foredrag og Kaffe. Eller — hvor var det festligt at fejre Kongens Fødselsdag i et Stevnsk Forsamlingshus sammen med 400 Mennesker i en pyntet Sal og med Præsten som Festens naturlige Leder. Og meget, meget andet kunde meddeles. Man kom i Sogne, hvor det igennem flere Aar havde været umuligt at have et folkeligt Arbejde gaaende, og saa havde Situationen skabt en Interesse og Lydhørhed, som det nu var nemt at imødekomme. Læreren kunde fortælle, hvorledes han uden synderligt Held havde prøvet at holde Aftenskole, lave Foredragsforening eller Studiekredse, og saa sad der nu her en Forsamling paa 150 Mennesker og lyttede til dansk og kristen Tale. Og var der maaske nok i det, der trak disse Mennesker til Møde, en bevidst eller ubevidst Trang til at høre noget, der kunde forjætte Krigens snarlige Afslutning og dermed en Tilbagevenden til de gode gamle Tider, var der dog ogsaa Vilje til Selvbesindelse, d. v. s. til at finde ind til det, der er Kilderne til vor folkelige Eksistens, og derigennem ogsaa en Lydhørhed overfor en Paavisning af egen Skyld og en Pligtfølelse overfor de Krav, som egen Indsats stillede os overfor. Det var ikke blot Værdien af Frihed, der blev talt om, og her talte i øvrigt Tiden sit eget tydelige Sprog, men ogsaa om Frihedens Pris.

Der kom ganske vist den Tid, hvor denne aandelige Tale ikke var nok. Men Betydningen af den skal ikke undervurderes. Den var som sagt ogsaa paa sin Maade en Kamp mod

Tyskerne — en Slags aandelig Sabotage. Og for mange fik den sin naturlige Forlængelse i illegal Bladvirksomhed og direkte Aktion. Og den Tid kom ogsaa, hvor lignende Møder, dog under en mere lukket Karakter — men stadig med Præsten som Igangsætter — var nødvendige, for at man ude paa Landet, hvor man i mindre Grad mærkede Tyskernes Vold, kunde lægge baade Sind, Hus og eventuelt Krop til Vaabenmodtagelse og Sabotage.

I Besættelsens sidste Fase gentog Christmas Møller ofte ovre fra London en Sætning, som efterhaanden blev hans Hovedsætning: Det kæmpende Danmark er hele Danmark. Som i alle Slagord laa der ogsaa i dette en Overdrivelse, men Sætningen skulde vel gøre — og gjorde vel — sin Nytte overfor de alierede. Naar der i det foregaaende er bygget paa To-Delingen: det illegale og det legale Danmark og der samtidig er redegjort for det legale Danmarks Betydning for det illegale — og der kunde jo ogsaa føjes til: alt det beredvillige Husly, som Folk under Jorden fandt hos legale Medborgere — saa er der vel Grund til at understrege, at der dermed ikke er ment, at kun det illegale Danmark kæmpede, og at Kampen kun kunde føres under Jorden. Det kæmpende Danmark, selv om det ikke var hele Danmark, var baade legalt og illegalt. Jeg siger dette, for at ikke en og anden skal faa den Opfattelse, at jeg mener, at man absolut skal have været under Jorden eller være taget for at have været »rigtig«.

Skillelinien — saadan som den baade viste sig under Besættelsen og efter den 5. Maj — viser sig paa et Omraade, der tangerer det livsanskuelsesmæssige, eller i noget, der har med Livsholdning at gøre. Fra den Tid, der gik forud for de svære Prøvelsens Aar, havde vi arvet visse Ideer og Forestillinger om Menneskets Ret, om Frihed og Menneskeværd. De havde bundfældet sig som Livsnormer og Rettigheder og havde udkrystal-

liseret sig som Love, vi fandt ukrænelige — og dog krænkede. Det, der blev det afgørende under Besættelsen og det, den førte med sig, var, om vi kun regnede disse Normer og Love for *Ideer*, eller om vi fandt dem saa nøje forbundet med vor Eksistens, at vi maatte kæmpe for dem, om det saa var *paa Livet løs*. Her gaar Skillelinien, og der var det, at alt det, der blev til Modstandsbevægelse, eller bedre Frihedsbevægelse, fik sit særlige Fællesskab omkring det, der her er kaldt *paa Livet løs* — eller sagt Søren Kierkegaard'sk: i det eksistentielle. Det var dette, der bar alle de Mennesker — og vidt forskellige Mennesker — der under Dæknavne og meget andet Kispus fandt hinanden i et enestaaende Kammeratskab. Og dette Kammeratskab gaar helt *paa tværs* af politiske Skillelinier. Man kunde i dette Fællesskab møde Mennesker, der sikkert altid omhyggeligt havde lagt deres Vej udenom Kirken, og som hidtil i Præster og Officerer havde set Mørke- og Bagstrævsmænd, Mennesker, som var »Fritænkere«, vel næppe døbte, og havde de Børn, saa havde heller ingen Præst slaaet Kors for deres Ansigt og Bryst, og som nu i denne Situation ikke blot sagde, at Præsten var god nok og Officeren gæv, men som for fuldt Alvor og med Livet som Indsats gik ind for at hente Friheden tilbage til os igen. Og lad det i denne Forbindelse være understreget, at Friheden kun som »Idé« er et luftigt Begreb, der fører til Besættelse, Løsslupethed og Fordærv, men at Frihed som noget eksistentielt er *bundet* til Tjeneste og Lydighed — nationalt og kristeligt. Det var ikke bare Tyskerne, der skulde ud af Landet igen — det kunde de allierede nok besørge alene og uden vor Hjælp — men det var ligesaa meget vor folkelige Frihedsarv — med Rødder i det luthersk-grundtvigske, der skulde gøres levende igen som Livslov, man var villige til at dø for. Og i dette Arbejde mødte man altsaa udøbte Mennesker, for hvem Luther, Absalon og Grundtvig kun var Navne. Jeg mødte en saadan, der havde faaet et Armbaandsur af Kaj Munk. »Jeg

mistede mit eget under en Aktion, og saa gav han mig det i Stedet for. Han var nu god nok — ellers kan jeg ikke lide Præster ...« Man spurgte til Tider sig selv — naar man af og til oplevede, at alle dem med de rigtige Ord og rigtige aandelige Meninger blev hjemme: er vor Kulturarv da spist op? Er Besættelsen en Virkelighedens Prøve, og vil Efterkrigstiden stille os overfor denne vigtigste Opgave at dyrke en ny Mark op?

Jeg tør ikke svare selv. Alt for meget af det, der hører den nærmeste Efterkrigstid til, ligger endnu uklart. Men at vi gaar ind i en Periode, hvor store Brydninger forestaar, er utvivlsomt. Det bliver fremdeles en Kamp paa Livet løs — og vi er stadig ved Livets yderste Grænse. Vi er ikke vendt tilbage til den Station, hvorfra Toget startede i 1939.

Dog forekommer det mig — og Begrundelsen finder jeg i de spredte Erfaringer, Besættelsestiden gav mig — at stiller vi os realistisk til de Opgaver, der melder sig, saa er der i det danske Folk Styrke og folkelig Kraft til at løse dem.

W. F. Hellner.

Folkekirkelig Sædvanekristendom.

Ca. 97 % af Danmarks Befolkning staa i Folkekirken, d. v. s. næsten hele Folket. Heraf kunde det synes naturligt at slutte baade, at det danske Folk er meget kirkeligt, og at det i saa Henseende er meget ensartet. En saadan Slutning vil dog møde Protest fra flere Sider. Mange vil hævde, at det kirkelige Liv i Danmark er præget af stor LigeGYldighed. En stor Del af Folkekirken's Medlemmer sætter saa at sige aldrig deres Ben i Kirken undtagen ved Barnedaab, Begravelse og Bryllup og særlig højtidelige Lejligheder. I stærke Toner klages over Folkets Afkristning. Enighed og Ensartethed er det ogsaa saa som saa med. Megen Kævl og Strid er der inden for vor Kirke; der er mange, som synes, at vore kirkelige Blade er alt andet end opbyggelig Læsning. Det er langt fra altid Aandens Enhed i Fredens Baand, man her møder. Apostelens Formaning til at gøre sig Flid for at bevare denne Enhed (Efes. 4, 3) synes ofte ikke at staa højt i Kurs i disse Blade.

Hvis det er rigtigt, at der trods den udvortes store Tilslutning er megen LigeGYldighed og megen Strid og Splid mellem de mere aktive og bekendende Medlemmer af Folkekirken, kan man jo godt undre sig over den i det ydre store Tilslutning. Der vilde dog være økonomiske Fordele ved at melde sig ud. Man blev jo fri for Kirkeskatten, og man skulde synes, at det i en Tid, da Skatterne er stadig stigende og derfor tynger

haardt paa manges Budget, kunde være fristende at komme af med den, især da mange faar grumme lidt Gavn og Glæde af at betale denne Skat, fordi de ikke synes at have Brug for de Goder, som Kirken byder paa. Alligevel er der meget faa, som melder sig ud. Hvad er vel Grunden dertil? Der kunde nævnes flere Grundè, men her i denne Afhandling skal kun omtales een, nemlig den af mange oversete og indenfor kirkelige Kredse ofte ringeagtede *Vanekristendom*.

Alle ved noget om Vanens Magt. En stor Del af vort Liv er Vaner, de fleste af vore Handlinger udfører vi ganske ubevidst, heldigvis. Livet vilde blive overmaade besværligt og indviklet; hvis man hver Gang, man skulde foretage en Handling, skulde fatte en Beslutning; et stort Maskineri, baade Tanke, Følelse og Vilje, skulde mobiliseres. Men naar en Handling er blevet til Vane, gaar det af sig selv. »Det bevidst tilkæmpede bliver først rodfæstet, naar det virker ubevidst, eller, som man siger, gaar over i Kød og Blod. Det bevidste Arbejde er banebrydende; men derpaa gælder det om at faa det ubevidste Maskineri i Gang.« (Høffding). Og ikke mindst gælder det i religiøs Henseende. Her kan Følelser og Tilbøjeligheder holde sig længe efter, at de bevidste Tanker og Forestillinger er forsvundet. De synes at leve videre i Underbevidsthedens hemmelighedsfulde Dyb. I den sidste Menneskealder har vi indenfor vor Kirke haft i hvert Fald een Mand, som har haft Øje for Sædvanens stille og stærke Magt i Menneskers Forhold til Kirke og Kristendom. Jeg tænker paa Sognepræsten Morten Pontoppidan. Han siger herom i »Dansk Kirkeliv i Mands Minde« følgende, som nok kan fortjene at læses paany nu længe efter hans Død: »Den Tvang, der udgaar fra, hvad der er Skik og Brug, er en af de stærkest virkende sociale Magter, der overhovedet findes. Den virker med noget af Instinktets umiddelbare og selvfølgelig Magt. Og naar der ogsaa paa det kirkelige Omraade findes noget, der saaledes er blevet Skik og

Brug, at det slet ikke falder Folk ind at modsætte sig det eller afvige derfra, da er dette et Udtryk for, at de kirkelige Indvirkninger har nedfældet sig og er blevet Instinkt hos Folket. Og hvad der er blevet Instinkt, det sidder godt fast, ganske anderledes end hvad der endnu kun er Ideal.

Den Magt, som Skik og Brug udøver, kaldes ofte Vanens Magt. Men Betegnelsen er ikke nøjagtig. Skik og Brug er i Virkeligheden noget andet og mere end blot Vane. Den, som overholder kirkelig Sæd og Skik, f. Eks. med at gaa til Alters regelmæssigt Foraar og Efteraar, han gør det næpe af blot og bar Vane, men sikkert ogsaa fordi han føler noget af en hellig Forpligtelse, giver efter for en ærværdig Nøden og Dragen som et Barn overfor sin Mor. Ja, det er jo i saadanne Tilfælde virkelig vor gamle Mor Kirken, der kommer og tager sit Barn venligt og fast i Haanden og siger: Saa mit Barn, nu gaar vi i Kirket eller: Nu gaar vi til Herrens Bord! eller: Nu gaar vi hen at blive konfirmeret.«

Det er denne Sædvanekristendom, som rent menneskelig set er en Hovedbetingelse for vor Folkekirkes Opretholdelse. Den kan ytre sig paa mange forskellige Maader, undertiden saa svagt, at den synes næsten helt forsvunden. Der er f. Eks. mange Mennesker, som staar i Folkekirken, hvis Kirkegang væsentlig indskrænker sig til Juleaften. Hvorfor de kommer, ved de maaske ikke rigtig selv. Maaske er det Barndomsmindeerne, de gamle Julesalmer med deres kendte og kære Melodier, som drager dem. Det kan godt være, at deres Kristendom kun er som et knækket Rør eller en rygende Tande. Dog skal man vist være varsom med helt at slukke den. Der var engang en Præst, som ofte begyndte sin Juleaftensprædiken med at udtale, at denne Juleaftensgudstjeneste var ham en Pine. Denne Aften saa han saa mange Ansigter, som ellers aldrig viste sig i Kirken. Hvad vilde de her dog efter? Var det blot for at faa lidt Højtidssstemning over Julemaden? Deres Liv vidnede jo

ellers om, at de ikke regnede Evangeliet for noget. Det er vel forstaaeligt, at en Præst kunde gribes af saadanne Følelser. Men mon det dog ikke havde været bedre, at han, hvis han havde et godt Budskab fra Gud at bringe, havde glædet sig over, at han dog denne ene Gang om Aaret kunde faa Lejlighed til at forkynde det ogsaa for Mennesker, som ellers aldrig kom.

En anden ret ubemærket Ytring af denne Folkekirkekristendom er Aftenbønnen. Mange lærte at bede den som smaa af deres Moder. Den bestaar ofte i et lille Vers, f. Eks. »Gud Fader i det høje i Varetægt mig tag« og et Fadervor. Den bliver efterhaanden til en Vane i mange Menneskers Liv. Man kan maaske godt i mange Tilfælde kalde den en Remse, som synes at have grumme lidt at gøre med Tilbedelse i Aand og Sandhed. Den kan misbruges og blive til en Fromhedsøvelse, hvorved man haaber at kunne vinde Guds Velbehag og skaffe sig en eller anden Belønning hos den højeste. Dog skal man vogte sig vel for at frakende den sædvanemæssige Bøn al virkelig kristelig Værdi. Hvor meget den trods alt betyder, mærkes maaske allermest den Dag, da den forstummer. Da føles det af mange, som om det sidste Baand mellem Kirke og Kristendom klippes over. At bede sin Aftenbøn betyder, at man er kommen ind i Bønnens Skole, hvor man skal opdrages til at sige: Ikke min, men din Vilje.

Men selvfølgelig kan de kirkelige og kristelige Sædvaner ogsaa have et meget stort Omfang, saadan som Tilfældet var i Jødeland paa Jesu Tid, og som det er den Dag i Dag indenfor den katolske Kirke. De fromme Jøder dyrkede Gud med Bøn og Faste Dag og Nat. Og i den rettroende Katoliks Liv betyder den regelmæssige Andagt meget mere end hos os. »Det gør et eget rørende Indtryk,« siger en Iagttaget, »f. Eks. en Formiddag i Kølns Domkirke at se en Tjenestepige komme og sætte sin Torvekurv fra sig, medens hun et Øjeblik knæler og

forretter sin Bøn for saa atter at staa op og tage sin Kurv og gaa paa Torvet. Eller at se tre Skoledrenge med Tornyster paa Ryggen og Huen i Haanden komme ind og lægge sig paa Knæ ved Siden af hinanden, de to største med andægtigt bøjede Hoveder, den mindste kiggende nysgerrigt omkring, og saa alle tre op igen og af Sted til Skole.« Hos os er der jo grumme lidt af den Slags. Man har i de senere Aar gjort Forsøg paa at aabne Kirkerne ogsaa om Hverdagen ikke alene i Byerne, men ogsaa paa Landet. Hvad er der kommet ud af det? Der er vel nok en Del, som er gaaet derind, især fremmede, som var paa Besøg i Byen eller Sognet, dog som Regel ikke for at holde Andagt, men for at se Kirken, og der er for Resten fremkommet mange Klager over, at de ofte opførte sig paa en Maade, som vidnede om, at de manglede Respekt for Kirkehuset.

Dermed være ikke sagt, at de kirkelige Sædvaner helt er forsvundet hos os. Til disse hører nogenlunde regelmæssig Kirkegang. I tidligere Tider var der Sogne, hvor det var Skik, at der hver Søndag skulde være i det mindste een i Kirke fra hvert Hjem i Sognet. Det vil vistnok være vanskeligt at finde bare eet Sogn, hvor denne Skik opretholdes i vore Dage. Ved Højtiderne var det Skik, at de ældre, fast bosiddende, var i Kirke den første Helligdag, hvortil vel bl. a. bidrog, at der da skulde ofres i Kirken baade til Præst og Degn. Anden Helligdag kom saa de unge, og Søndag mellem Jul og Nytaar var de gamles Søndag. Der klages i vore Dage ofte over, at Kirkebesøget paa almindelige Søndage er svagt, og Indre Missions Formand har udtalt, at Prædikenens Tid vist var ved at være forbi, hvilket dog næppe er helt alvorligt ment. Man har anført flere Grunde til det efter manges Mening dalende Kirkebesøg, f. Eks. en fremadskridende Afkristning af vort Folk, ofte Mangel paa Evne til at forstaa Præsternes Prædikener, Radiogudstjenesterne, den stærke Farten ud om Søndagen, især den Gang, da vi havde billige Søndagstog, og Tusinder af Biler suste af

Sted paa vore Landeveje. Men der er een Faktor, som man næsten ganske har overset, og det er Vanens Betydning for Kirkegang eller ikke Kirkegang. For een er det en Selvfølge, at han skal i Kirke, han synes ikke, at det er rigtig Søndag, hvis han ikke kommer der; for en anden er det lige saa selvfølgelig at blive hjemme. De er begge under Sædvanens Magt.

For en Del Aar siden skulde man i et ikke videre kirkeligt Sogn i Østjylland have en ny Præst. Det hændte da, at et Par Mænd i Sognet mødte hinanden paa Vejen, og de kom naturligt nok i Samtale med hinanden om, hvem de nu skulde have til Præst, den ene var Vanekirkegænger, den anden Vane-Ikkekirkegænger. Den sidste ytrede: »Ja, det var jo rart nok, om man nu kunde faa en Præst, som man gad gaa hen at høre.« Hertil bemærkede den anden, at han ikke havde de bedste Forhaabninger med Hensyn til bedre Kirkegang, dertil havde han boet for længe i Sognet. »Sagen er den,« sagde han, »at vi har altid været mere optaget af Præsten end af Vorherre, og den første kan nu ikke blive ved med at være lige interessant, hvorimod man aldrig bliver færdig med den sidste. Jeg er en af de faa stadige Kirkegængere her i Sognet, og jeg er glad ved, at det er blevet en Sædvane i mit Liv at tage Del i vor Gudstjeneste, jeg har faaet meget godt ud deraf gennem Aarene, og jeg kan kun anbefale dig at gaa i Kirke, hvem vi end faar, og det ikke blot nogle enkelte Søndage, men en lang Række Søndage i Træk, for saa bliver det til en Vane for dig, og saa gaar det af sig selv.« Denne Mand forstod, hvad folkekirkelig Sædvanekristendom kan være værd. Paa lignende Maade forholder det sig med Vanealtergang, Læsning i Bibelen, Husandagt og meget andet, som har været og er en fast Skik i adskillige Menneskers Liv. Der er ingen Tvivl om, at det er denne Vanekristendom, som i langt højere Grad end Vækkelsesbevægelserne har opretholdt vor Folkekirke gennem Tiderne. Det er den, som er Kirketræets Rodnet, og det skal

nok vise sig her som i Naturen, at kapper man Rødderne over, visner Træet. Der kan tages meget af et Træ, uden at det gaar ud, store Grene kan brydes af, en Del af Barken kan endog undværes, men hugger man Forbindelsen med Roden over, da er det ude med Træet. Der er dem, der mener, at dette er ved at ske. Saaledes udtalte Professor Vilh. Grønbech i »Kristelig Akademisk Forening« ifølge Referat i Nationaltidende for et Aars Tid siden: »Forfærdende, at man har udryddet Kirkefølelsen, Samfundet er det første og vigtigste. Jeg'et er et Led af et Folk, hvis Historie er min, verdsligt og religiøst. Det Øjeblik, Kirken forsvinder, er et kristent Folk spredt. Kirken skulde være Folket, og jeg udtrykker min Forfærdelse over, at man i de sidste Menneskealdre har udryddet Kirkefølelsen i Danmark. Kirken var det Sted, hvor Evighedsgaverne kom til Mennesker. Den største Ulykke er, at man har sat de Vanekristne udenfor Kirken, og dermed har man udryddet noget af den bedste Kristendom. Det, som nu karakteriserer det kirkelige Samfund, er Enkeltmandsreligionen.«

Det er der sikkert noget om. Man maa nu spørge, hvad Grunden er til, at Vanekristendommen saaledes lidt efter lidt er forsvunden. Mange vil hævde, at Grunden til vort Folks og hele Europas fremadskridende Afkristning er Sekularisationen, dette, at det verdslige Samfund mere og mere har revet sig løs fra Kirke og Kristendom, det er den moderne Vantro, den nyere Tids Videnskab, som overhovedet ikke regner med Gud, men kun anser de fem Sansers Verden for at være virkelig. Hele det moderne Kulturliv, Videnskab, Kunst og Skønlitteratur, er blevet gudløst. Derfor er ogsaa de kristelige Sædvaner forsvundet. Der kunde være meget at sige desangaaende, men det ligger udenfor denne Afhandlings Ramme. Mere frugtbart er det at spørge, om Kirken ikke selv har sin Del af Skylden. Den har jo haft og har store Muligheder. Den modtager Børnene som smaa i den hellige Daab, den danske Skole skal op-

lære dem i den kristelige Børnelærdom, i hvert Sogn i vort Land findes et Kirkehus, hvorved der er ansat en Præst, som paa alle Søn- og Helligdage fra sin Prædikestol skal forkynde Evangeliet. Det er unægtelig et meget stort Apparat, der er sat i Gang for at kristne det danske Folk, man kunde have Grund til at vente, at der var kommet mere ud deraf, end der tilsyneladende er, selv om det sikkert nok, i hvert Fald naar Talen er om Landbefolkningen, er et alt for stærkt Udtryk, der bruges af Professor Grønbech, at man i de sidste Menneskealdre har udryddet Kirkefølelsen i Danmark. Det er aabenbart, at han tillægger Kirken selv den største Del af Skylden derved, at man har sat de Vanekristne udenfor, saaledes at man ikke mere tilhører Kirken med samme Selvfølgelighed som Landet og Folket. Der er ikke Tvivl om, at han i denne Forbindelse især tænker paa Søren Kierkegaard, Grundtvigianismen og Indre Mission. Aldrig er det kirkelige Samfund, den officielle Kristendom her i Landet blevet kritiseret som af Kierkegaard. For ham er Kristendom først og fremmest et Forhold mellem Gud og den enkelte. Saa snart de kristne optræder i Flok og Følge, bliver det Løgn og Hyklery altsammen. Hele hans Forfatterskab ejer en skarp Brod mod den danske Kirke, og i sine sidste, flammende Artikler søger han at give den Dødsstødet, han haaner dens hellige Handlinger, i hvert Fald Kirkens Misbrug af dem, han stiller saa store Krav til Menneskers Inderlighed og personlige Sandhed, at den jævne Mand ikke kan undgaa at faa det Indtryk, at Kristendom ikke er noget for ham, ja, han spænder Buen saa stramt, at den brister, og erklærer, at det nye Testaments Kristendom slet ikke er til. »Naar Kristus forkynder Kristendommen, saa kan intet Menneske holde ud at være Kristen, naar en Apostel forkynder den, saa kan vi Mennesker begynde at være med; saa gaar det nedad — og naar en Sludremads forkynder Kristendommen, saa er vi alle i Millionvis Kristne.« Kierkegaard stiftede ingen

Menighed, intet Parti, men han fik ved sin glødende Sandhedskærlighed og ved sin enestaaende Evne til at analysere menneskelige Sjælstilstande Indflydelse paa mange enkelte og det ikke de ubetydeligste Mennesker, saa det er ikke underligt, at han fik mange til at bryde med deres kirkelige og kristelige Vaner og til i Sandhedens og Redelighedens Navn at kaste Kristendommen over Bord i Følelsen af, at den er over Evne, mens han for andre har været og er en Spore til at holde deres Lænder omgjordede og deres Lys brændende. Den, som vil bekæmpe og udrydde Vanekristendommen, vil i hans Bøger finde et udtømmeligt Arsenal af Vaaben.

De saakaldte Vækkelsesretninger har ogsaa været ivrige til at angribe Vanekristendommen. Den stod for dem som den Hovedfjende, der skulde udryddes, og de gik ofte ud fra, at den havde sit egentlige Tilholdssted i vor gamle Folkekirke med dens forbenede Tanker og Indretninger. Saaledes var det for de gamle Grundtvigianere, saalænge Grundtvigianismen endnu var en Vækkelsesretning. Man vilde bekæmpe de gamle Vaner, der havde ligget over Livet som et Isdække. Nu havde man oplevet et Vaarbrud i Aandens Verden, nu skulde friske Strømme risle hen over vor Kirkeager og frembringe Frugtbarhed og Grøde. Det var bl. a. Meningen med at oprette Valgmenigheder. Man vilde bryde med Skik, Vedtægt og Vane. »At komme med i en Valgmenighed var at tage Afstand fra den døde Vanemæssighed. Til den nyopførte Valgmenighedskirke førte ingen slidte Stier. Der gik man med friske Trin og mødtes med andre, der kom med samme friske Opladthed fra alle Sider, fra alle omliggende Sogne. De, som gik i Kirke i Valgmenigheden, var Folk, som kom paa Trods af Skik og Brug, følgende deres Hjerters frie Trang,« skriver Morten Pontoppidan. Men der var to Mangler ved det. De savnede Forstaaelse af Vanens vældige Magt og Betydning ogsaa i det aandelige Liv. Man kan ikke altid leve i de høje Stem-

ningers løftende Luftlag, de fleste Menneskers Liv er paa det jævne, og her betyder det sædvanemæssige saa overmaade meget. Det er herigennem Livet Gang paa Gang fornyer sig, ligesom nye Planter og nye Blade hvert Foraar skyder frem ved den Kraft, som gennem Rødderne, der som Regel slet ikke kan ses, fra Jorden strømmer op i Stammen og Grenene. Det andet, som man glemte, er, at det vanemæssige ogsaa gør sig gældende der, hvor man vil lade Hjertet raade. Det er der mange, der kan vidne om, af dem, som hører til 2., 3. eller 4. Generation indenfor en Frimenighed. Noget af det, man allerstærkest angreb, var Vanealtergangen. Her burde dog, mente man, alt være Aand og Liv. Det var en Vanhelligelse af vor Herres Jesu Kristi Mindefest at gøre den til en gammel, død Vane. Betegnende i saa Henseende er et Par Breve, skrevet af den kendte Højskolemand Ernst Trier og hans Trolovede Marie Abel, Datter af Provst Abel i Dalum. I et Brev fra hende af 20. Juni 1865 meddeler hun ham, at hans forestaaende Besøg i Dalum vil indtræffe paa den Tid, da hendes Familie »efter gammel Skik« gaar til Herrens Bord, og hun udtaler Haabet om, at han vil slaa Følge med dem ved denne Lejlighed. Herpaa svarer han: »Du ved jo selv, hvor uhyre gerne jeg vilde til Herrens Bord sammen med dig.« Men han kan ikke følge hende i denne gammeldags Skik. »Jeg har efterhaanden vænnet mig til at bestemme mig lige i det sidste Øjeblik, naar jeg er rigtig godt oplagt . . . Naar jeg føler mig draget, da er det et stort Spørgsmaal, om jeg da tør for min Samvittigheds Skyld opsætte at komme til Herrens Bord.« Det er ganske aabenbart, at han ønsker at drives af Aanden og ikke lade sig bestemme af Skik og Brug. Der er noget umiddelbart tiltalende deri, og det kan ikke nægtes, at der i den grundtvigske Vækkelses første Tid er noget, der minder om et Vaarbrud. Men Foraarets Under varer kun en kort Tid, derefter kommer Vækstens og Modningens rolige Tider, hvor man igen faar Brug for det

vanemæssige og erfarer, at det slet ikke kan undværes, hvis Livet skal forplantes og fornyes. Og mon det ikke i Valg- og Frimenigheder saavel som i Sognemenigheder er Skik, at Mand og Hustru følges ad til Alters, maaske endog ledsaget af voksne Børn.

Ogsaa den pietistiske Vækkelse vendte sig stærkt mod Vanealtergangen. Ganske vist benyttede man den som et godt Missionsmiddel, især i Sogne, hvor det var sløjt med Kirkebesøget undtagen netop i de Perioder, hvor de store Altergange fandt Sted. Vilh. Beck fortæller i sine Erindringer om de aandelige Tilstande i Uby i Begyndelsen af sin Kapellantid. Her herskede de døde Vaner. »Saa sløvet for al aandelig Interesse var Folket blevet, at paa min Indsættelsesdag var der fra dette store Sogn kun 30 Mennesker i Kirken, hvoraf de fleste var Dreng, der skulde jo nogen til det værste. Og et halvt Aar prædikede jeg for 5 à 10 Mennesker om Søndagen, indtil Efteraaret kom med de almindelige store Altergange, da Kirken jo fyldtes, og jeg begyndte at faa Folk i Tale. Saaledes brugte underligt nok Herren denne ugudelige Brug af Nadveren til at aabne den første Dør for Ordet,« hedder det.¹ Men man ødelagde ofte denne Missionsmark dermed, at man angreb denne Form for Altergang saa stærkt, at det store Flertal hørte op dermed. Det skete især ud fra en fejlagtig Udlægning af 1. Kor. 11, 29 f. Her tales om Misbrug af Herrens Nadver, som nogle havde forvandlet til et almindeligt Æde- og Drikkegilde. Men »den, som æder og drikker uværdigt, paadrager sig Skyld overfor Herrens Legeme og Blod. Han æder og drikker sig selv en Dom til, naar han ikke agter paa Legemet.« Denne Dom, som her omtales, fortolkede man ofte som den evige Fortabelse, og mange blev dybt rystede ved at høre dette; nogle blev vakte og omvendte, fordi de maatte erkende, at de

¹ Jf. hermed en Slutningsbøn efter en Skærtorsdagsprædiken i Vilh. Becks Postille: Paa Livets Vej, 1. Del. 1885. S. 383.

havde gjort sig skyldige i denne frygtelige Synd, andre, og det var som Regel de fleste, holdt op med deres Vanealtergang. Stod Sagen saaledes, var det det sikreste at holde sig borte fra Nadverbordet, og hvem var i det hele en værdig Nadver-gæst, det var ikke saa nemt at blive klar over. Vilh. Beck beholdt sit Syn paa Vanealtergangens Fare, jf. hans Bøn Skær-torsdag (Otzen). Ikke underligt, at det bragte Uro ind i man-ges Sind. Hvis man vil undersøge Nadvermenighedens Tilbage-gang i det sidste Aarhundrede, vil man forbavses og forfærdes. Det kunde have sin Interesse at have en fuldstændig Statistik for hele Landet til Belysning af dette Forhold. Ifølge Stikprø-ver, som jeg har foretaget, er Nadverbesøgene selv i ret kirke-ligt indstillede Sogne gaaet ned til Halvdelen eller Trediedelen af, hvad den var for ca. et Aarhundrede siden. Og endnu mere grelt vil Forholdene vise sig, hvis man vil undersøge, hvor mange Personer, der i det hele gaar til Alters. Til Trods for, at vi, takket være Grundtvig, skal have et særligt Lys over Sakramenterne, viser det sig, at Nadvermenigheden i de fleste Sogne er blevet mindre og mindre, samtidig med at Folketallet er blevet betydeligt forøget.

Der kan saaledes fremføres flere Vidnesbyrd om, at Vane-kristendommen er i Tilbagegang i vort Land, hvad enten det nu skyldes den siden Renaissancetiden fremadskridende Sæ-kularisering eller Vækkelseskristendommens ofte skarpe An-greb paa den. Dog er der een Vane, som i det hele og store har holdt sig uanfægtet. Det er Vanedaaben. Det er et meget lille Procenttal af det danske Folk, som ikke er døbt. Det er ofte rørende at se, med hvilken Omhu selv helt kirkefremmede Mennesker sørger for, at deres Børn bliver døbt. Lad være, at Daaben for mange af disse kun er en højtidelig Navngivnings-fest, saa kan dette dog ikke forklare de mange Tilfælde, hvor Forældre, Læger og Jordemødre sørger for, at Barnet døbes, naar det bliver sygt, selv om de er ganske ukirkelige. Bevidst

eller ubevidst maa de have en Fornemmelse af, at det betyder noget, at Barnet faar Del i Daabens Naade. Ganske vist er der mange, som vil hævde, at det skyldes rent magiske og overtroiske Forestillinger, men det er et Spørgsmaal, om ikke de Vanekristne alligevel har fat i noget værdifuldt, som de vakte og omvendte er tilbøjelige til at overse, om de ikke har en, ganske vist ofte uklar, men dog rigtig Forstaaelse af, at her, i Daaben, er det Gud, der handler, og ikke Mennesker. Det, som er Vækkelsesretningernes store Skavank, er deres Tilbøjelighed til at gøre vore egne Gerninger, vore egne Følelser og Stemninger til det afgørende. Meget oplysende i saa Henseende er en Anmeldelse af Professor Prenters Doktordisputats af Indre Missions Formand, Sognepræst Chr. Bartholdy. Heri hedder det: »At en Mand engang er blevet omvendt, siger intet om, hvorvidt han er Guds Barn i Dag. Rigtigt! Men at en Mand aldrig er blevet omvendt, at han foragter Ordet om Omvendelse, ikke vil høre det, det siger noget, noget ganske utvetydigt, nemlig, at han ikke er Guds Barn. Det er det sikre . . . Paa den ene Side er de omvendte, som muligvis, muligvis ikke er Guds Børn i Dag, paa den anden Side de uomvendte, som med Sikkerhed ikke er Guds Børn i Dag. Guds Børn maa dog søges mellem dem, som har omvendt sig. Tag et hvilket som helst Kendetegn. At en Mand ikke stjæler, gør ham ikke til Guds Barn. Men den, som stjæler, er ganske givet ikke Guds Barn. Det er blandt omvendte Mennesker, Guds Børn skal søges. Det er ogsaa blandt ordentlige Mennesker, de skal søges.« Desværre faar man ikke at vide, hvad Indre Missions Formand forstaaer ved Omvendelse, et Ord, som jo dog ellers er et af Indre Missions Kendingsord. Men man faar dog en stærk Mistanke om, at det maa være en udpræget menneskelig Præstation, der er Tale om. Som Kendetegn paa, at man er Guds Barn, nævnes blandt andet, at man ikke er en Tyvekragt, og at man er et ordentligt Menneske, selv om det ganske vist ikke

er nok. Men hvor meget skal der til, for at man kan være sikker paa at høre til Guds Børns lille Flok? Kan man være Guds Barn, hvis man hader et Menneske, hvis man føler Skadefryd overfor et Menneske, som det er gaaet ilde, hvis man er pengegridsk, dømmesyg eller selvtilfreds? Det er meget betegnende, at Bartholdy, naar han skal søge at klargøre, hvem der er Guds Børn, *slet ikke nævner den kristne Daab*, skønt det dog efter vor Kirkes Lære er Gud, som her gør os til sine Børn. Det er saavist ikke os selv, der formaar det, det er Gud, der i den hellige Daab har givet os Barneret, den hviler helt og fuldt paa hans Ord. Jeg skal ganske afholde mig fra at anføre Skriftord, men udelukkende holde mig til vore Ritualer. Her hedder det i Indledningsbønnen til Daabshandlingen: »Vi takker dig, himmelske Fader, fordi du ved din enbaarne Søn har givet os den hellige Daab, hvori du *gør os til dine Børn.*« Eller tænk paa det Velsignelsesønske, som udtales til Konfirmanderne: »Den almægtige Gud, vor Herres Jesu Kristi Fader, som fordem *har antaget dig som sit Barn* i den hellige Daab . . .« De arme Mennesker, maa man sige, som paa den ene Side lytter til og tænker over, hvad Daabsritualet siger, og paa den anden Side til, hvad Bartholdy og mange med ham opstiller som Betingelser for Barneret hos Gud. Det er ikke underligt, om de bliver lidt forvirrede.

Jeg kan tænke mig, at mange vil anse denne Opfattelse, at Gud i Daaben, og her tænkes især paa Barsedaaen, giver det lille Menneskebarn Barneret, for meget farlig. Den vil udslutte Skellet, mener man. Det gør den nu ikke, for der vil altid være en Forskel paa de Børn, som er hjemme hos Gud, og dem, der er borte, jfr. Lignelsen om den fortabte Søn. Men selv for dem, der er kommet bort, staar Guds Ord i Daaben fast. Ogsaa her gælder det: »Naadegaverne og sit Kald fortryder Gud ikke« (Rom. 11, 29). Ud fra denne Betragtning kan der holdes en indtrængende Vækkelses- og Omvendelsesprædiken,

men altid ud fra den Forudsætning, at det er Børnene, Guds Børn, der tales til. Det er til Børnene, der skal lyde et »Kom hjem«. Det er en stor Misforstaaelse, hvis man mener, at denne Tale afsvækker Evangeliets Alvor, for det er altid sørgeligt, meget sørgeligt, naar det er et Barn, som gaar til Grunde. Vandaaben er en af vor Kirkes største Aktiver, og det, der først og fremmest trænges til, er, at denne Daab faar den Plads i vor Kirkes Liv, som tilkommer den, og at Konsekvenserne af den drages. Konsekvensen for Menneskets Vedkommende hedder, naar man tænker paa den Side af Daaben, som vender indad mod Gud, Tro, som det siges i Galaterbrevet 3, 26: »Alle er I Guds Børn ved Troen paa Jesus Kristus.« Det siger sig selv, at en Ret eller Rettighed, som ikke bruges, faar man ingen Glæde af. Det gælder ogsaa den Barneret, som Gud skænker i Daaben af fri uforskyldt Naade. Og Daaben har en Konsekvens, som vender udad mod vor Næste, idet den sætter os ind i det store Broderskab, hvor Grundloven hedder: »Bær hverandres Byrder og opfyld saaledes Kristi Lov.« Der er dem, der vil sige: Det er jo blot en Strid om Ord, vi mener jo det samme. Men det er ikke helt rigtigt. Det er nu ikke ligegyldigt, hvilke Ord man bruger, og indenfor Kirken bør man i hvert Fald veje sine Ord paa Guldvægt. Naar Talen er om Udtrykket Guds Børn, betyder det i alt Fald ikke saa lidt, om Eftertrykket og Hovedvægten lægges paa Guds Gave eller paa vore egne Oplevelser og Præstationer. Nægtes kan det ikke, at naar det Udtryk: »Vi Guds Børn,« bruges, saa tænkes der som Regel mere paa det sidste end paa det første. Naar der f. Eks., som jeg har set, undertiden averteres, at der holdes Altergang for alle Guds Børn, saa vil vistnok de fleste jævne Mennesker, som hverken har noget at prale af med Hensyn til Tro eller Fromhed, instinktmæssigt føle: Det er ikke noget for mig. Hvis man i Daaben lægger Hovedvægten paa de menneskelige Kvalifikationer, da forekommer det mig, at Kirken i

Sandhedens og Redelighedens Navn med Søren Kierkegaard bør angribe Vanedaaben som en gudsbespottelig Handling, som intet ærligt Menneske kan ønske at have Lod eller Del i. Hvis man mener, at Vanekristendom er af det onde, bør man angribe den i dens Rod og rette sit Skyts mod Vanedaaben. Men de, som i den ser en af vor Folkekirkes største Aktiver, de vil bestræbe sig for at gøre alle barnedøbte delagtige i dens usigelige Rigdom og arbejde paa at bringe til de barnedøbtes Bevidsthed, hvilken Skat de ejer ofte uden selv at ane det.

I Forbindelse med Barnedaaben skal endnu nævnes en Faktor, som har været i høj Grad medvirkende til, at Vanekristendommen ikke er blevet helt udryddet trods alle Angreb mod den baade fra kirkelig og antikirkelig Side, det er den kristelige Børnelærdom. Den har haft en overordentlig Betydning for vort Folks religiøse og moralske Opdragelse, ja for hele vort kulturelle Liv. Det var egentlig den kristelige Børnelærdom, der skabte Folkeskolen. Det var især for at lære den at kende, at man skulde lære at læse, den blev saa afgjort Skolens Hovedfag. Den blev det Fag, som fik de fleste Timer, med Undervisning i Kristendomskundskab begyndte man hver Skoledag. Det vil ikke være muligt at nævne en Skolebog, der har haft en saa lang Levetid som Luthers lille Katekismus. Den er udkommet i utallige Oplag, og adskillige af hans Forklaringer er saa kærnefulde, at de kan være Sjæleføde den Dag i Dag. Tænk f. Eks. paa hans Forklaring til den 2. Trosartikel eller til Indledningen til Fadervor. Gennem den kristelige Børnelærdom har den jævne Mand og Kvinde gennem mange Slægtled faaet Svar paa de store Spørgsmaal: Hvem er Mennesket, og hvem er Gud? Der er ingen Tvivl om, at det er gaaet tilbage med den kristelige Børnelærdom i det sidste Aarhundrede. Den blev og bliver af mange anset for et ganske betydningssløst Fag, som helst snarest muligt burde forsvinde fra Undervisningsplanen for at give Plads for vigtigere og nytti-

gere Fag. Mange Lærere havde heller ikke Lyst til at undervise i dette Fag, som selv Skolen, ikke mindst den højere Skole, viste grumme ringe Interesse. Det var ikke blot kristeligt og kirkeligt indifferente Kredse af vort Folk, som var ligegyldige overfor dette Fag eller maaske endog foragtede det. Ogsaa fra kirkelig Side mødte Faget Modstand, fordi man mente, at Skolens Religionsundervisning snarest var til Skade for det kristelige Liv. Det var især visse grundtvigske Kredse, som var Modstandere af den, især var det da dødbringende at lære noget udenad, mente man. Hvad kunde det hjælpe med alle disse døde Kundskaber, de udenadlærte Skriftsteder og Salmevers, tomme Remser i Stedet for levende Ord. I dette Fag maatte der ikke være Tale om Lektier, det skulde være Opbyggelighed altsammen. Salmer skulde man tilegne sig ved at synge dem, Bibelhistorien ved at høre Læreren fortælle den, som Kold og Svendsen fortalte Bibelhistorie. Religionsundervisning i almindelig skolemæssig Forstand var Vaccination mod Kristendom. Jeg blev ikke lidt forbavset, da for en Tid siden en af Grundtvigs gamle Konfirmander i et Interview fortalte, at han lod sine Konfirmander lære mange Salmevers. Det hænger vel sammen med, at han selv havde oplevet, hvordan gamle Ord kan blive levende, som han skildrer det i Udby Have:

»Saa det og mig siden gik
med de Salmer fagre, kære,
som jeg efter gammel Skik
i min Barndom maatte lære;
hver og en mig tyktes glempt,
men de havde dybt sig gemt
i det lukte Hjertekammer.«

Det skal indrømmes, at der af mange Lærere blev drevet et aandløst Terperi i Religionstimerne, og for mange knytter der sig ubehagelige Minder til Balles og Balslevs Lærebøger, og

det var ikke underligt, at der kom en Reaktion mod Remseriet og mod meget af det Stof, man tvang genstridige Barnehjerner til at tilegne sig, og som Børnene ikke havde Forudsætninger for at forstaa før paa et senere Udviklingstrin. Men Reaktionen blev ofte saa voldsom, at man havnede i den modsatte Grøft, og store Dele af vor Ungdom, ikke mindst den akademiske Ungdom, er næsten helt blottede for Kendskab til og Viden om den Tro, hvorpaa de er døbt. De kender kun lidt til Bibelhistorien, de ejer rent hukommelsesmæssigt kun meget faa Salmevers og Bibelord, og det er beklageligt, thi mange af disse rummer nogle af Menneskenes rigeste og dybeste Erfaringer, og de er udtrykt i en saa fuldkommen Form, at de ikke kan siges bedre. Det er, som den gammeltestamentlige Forsker Hermann Gunkel har sagt: »I al Almindelighed er den israelitiske Aand ikke anlagt for store Værker, dens Digte er ofte des skønnere, jo mindre deres Omfang er. Hvad Hebræerne fremfor alt forstaaer, er at male et farverigt Billede indenfor den mindste Ramme.« Det er en stor Mangel ved den religiøse og moralske Opdragelse, om Børnene ikke faar en Del af disse Kerneord med sig ud i Livet, om de ikke i Skolen tilegner sig dem saaledes, at de vanskeligt glemmer dem. Thi sker det ikke i Barndomstiden, sker det rimeligvis aldrig. Og hvad betyder det ikke, om Børnene i Skolen faar et Billede af Kristus! Det kan være mere eller mindre godt, mere eller mindre nuanceret, en Dag kan det ske, at dette Billede i en bestemt Situation træder ud af sin Ramme og griber ind i et Menneskes Liv som en levende Virkelighed. Se alt dette og meget mere af den Rigdom, som dette Fag rummer, kan gives Barnet som Depoter, der maaske ikke er Brug for straks, men som senere kan blive Sjæleføde for det paa dets Vandring gennem Livet. Her er ikke Tale om et Enten-Eller, enten Kundskabstilegnelse eller Opbyggelse, men her er Tale om et Baade-Og, begge Dele kan godt forenes. Det er Overaandelighed, naar man især fra

grundtvigsk Side forkaster Kundskabstilegnelsen. Følgerne deraf har allerede vist sig; det er ikke uden Grund, der klages over, at mange moderne Mennesker ikke kan forstaa en Prædiken. Det er i hvert Fald ikke blot Præsternes Skyld, Grunden er først og fremmest den, at moderne Mennesker ikke har de Ord og Begreber, som tidligere Slægter ejede, fordi det er gaaet sørgeligt tilbage med den kristelige Børnelærdom og dermed ogsaa med Sædvanekristendommen, til hvis Bevarelse den i tidligere Tider har bidraget saa usigelig meget.

Der er visse Ting, der kan tyde paa, at man er ved at faa Øjnene op for, hvad man har tabt ved, at den kristelige Børnelærdom er gaaet i Forfald, og at den trænger til at fornyes. I det Hyrdebrev, som vore Biskopper udsendte for et Aars Tid siden hedder det bl. a.: »Vi skal være med til at opflamme det Sind, som alene kan hidføre en ny menneskeværdig Tilværelse, og her vil det være afgørende, om den kristelige Børnelærdom igen kan komme til Ære og Værdighed i vor Folkeopdragelse.«

Det er gaaet meget tilbage med Vanekristendommen. Vi staar nu i den Situation, at næsten hele vort Folk staar i Kirken, man lader sine Børn døbe, og man ønsker som Regel at begraves fra Kirken, men saare mange behøver ikke Kirken til at leve det Liv, som ligger mellem Vuggen og Graven. De er med til økonomisk at opretholde Kirken, men de staar ofte ligegyldige eller kritiske overfor dens Gudstjeneste og øvrige Arbejde, og det skal indrømmes, at det ikke er vanskeligt at finde noget at kritisere. Men er det nu ikke godt, at det er gaaet, som det er? Betyder det ikke renere og klarere Linier, betyder det ikke mere personlig og bevidst Kristendom, end der fandtes i Vanekristendommens klassiske Tid? Maaske, det er ikke nemt at afgøre. Dog tror jeg ikke, man let kommer udenom Professor Grønbechs Ord om, at man med Vanekristendommen har udryddet noget af den bedste Kristendom.

Der var i den noget af det, som »havde dybt sig gemt i det lukte Hjertekammer«, hvad mange Præster kan aflægge Vidnesbyrd om. Det er naturligvis rigtigt, at Kristendom er Liv, men det er ogsaa rigtigt, at man skal have noget at have Livet i, man skal ikke blot have Olie til Lampen, men man skal ogsaa have Lamper og Kar til Olien. Den kristelige Børnelærdom og de kirkelige Sædvaner er saadanne Lamper og Kar, hvori Evighedsgaverne skal opbevares. Slaas de i Stykker, gaar det let saadan, at ogsaa Livet forsvinder. Den folkekirkelige Sædvanekristendom er den Grobund, hvorfra stadig nye Planter kan skyde frem paa vor Kirkeager.

M. Holm.

Hvad har jeg forpligtet mig til overfor Folkekirken?

Tilegnet de nyvalgte Menighedsraadsmedlemmer.

I Besættelsestiden, hvor Friheden blev os helt eller delvis berøvet, kunde vi heller ikke holde Menighedsraadsvalg, som vi plejer hvert 4. Aar. Det ordinære Valg, som vi efter Loven skulde have haft i November 1942, maatte Gang paa Gang udskydes, indtil det endelig kunde holdes i November 1945. De siddende Menighedsraad havde da fungeret i 7 Aar. Mange Medlemmer (og Suppleanter) var døde eller flyttet bort. Andre var blevet for gamle til at fortsætte; i et stort Menighedsraad i Hovedstaden var Halvdelen 70 eller mere. Der er derfor i særlig høj Grad kommet nyt Blod ind i Raadene denne Gang, og det tør haabes, at der hos de nye Medlemmer er megen Oplagthed overfor de Opgaver, der venter dem.

Den første Opgave, der paahviler det nyvalgte Menighedsraadsmedlem, er at *underskrive en Erklæring*.

Det hedder i Menighedsraadslovens § 14, Stk. 2:

»Forinden et valgt Medlem første Gang tager Sæde i et Menighedsraad, afgiver han i et Menighedsraadmøde en skriftlig Erklæring paa Ære og Samvittighed om at ville udføre det ham betroede Hverv i Troskab mod den evangelisk-lutherske Folkekirke, saa at den kan byde gode Vilkaar for den kristne Menigheds Liv og Vækst.«

Man kan sige, at det nyvalgte Menighedsraadsmedlem næppe er kommet ind ad Døren og har faaet Tøjet taget af, før den første Lovparagraf kommer ham i Møde med en trykt Blanket og siger til ham: »Skriv under! Først, naar du har gjort det, kan du sætte dig ned ved Bordet sammen med de andre Medlemmer, som ogsaa har skrevet under, og være med til at vælge Formand og Næstformand for Raadet. Hvis du ikke vil skrive under paa Erklæringen, beklager vi at maatte bede dig om at tage dit Tøj paa og gaa. Du har, skønt du er lovlig valgt ind i Menighedsraadet, ikke en Gang Lov at overvære Møderne.« (Det sidste kunde dog ændres, hvis Menighedsraadet vedtager i sin Forretningsorden, at Møderne skal være offentlige, — hvilket imidlertid kun sjældent sker, og efter indhentede Erfaringer fra de Steder, hvor man har prøvet det, heller ikke tør anbefales).

De fleste Menighedsraadsmedlemmer vil formentlig finde det i sin Orden, at de skal underskrive en Erklæring, før de kan tage Sæde i Raadet. Det kendes ogsaa i andre offentlige Forhold. »Forinden Kongen tiltræder Regeringen, afgiver han skriftlig i Statsraadet en højtidelig Forsikring om ubrødelig at ville holde Grundloven«, staar der f. Eks. i Grundlovens § 7, og i § 54 staar der om Rigsdagens Medlemmer: »Ethvert nyt Medlem afgiver, naar hans Valg er godkendt, en højtidelig Forsikring om at ville holde Grundloven«.

Det er, mig bekendt, heller ikke sket, at noget Menighedsraadsmedlem har vægret sig ved at underskrive den omtalte Erklæring, men det kunde maaske tænkes, at ikke alle har fundet sig helt tilpas ved at skrive under.

»Hvad er det egentlig, jeg nu skal skrive under paa?« har muligt en og anden spurgt sig selv, og han har, da han lagde Pennen fra sig, maattet svare: »Ja, nu har jeg altsaa skriftlig lovet at ville udføre det mig betroede Hverv i Troskab mod den evangelisk-lutherske Folkekirke. Det var altsaa *Folkekir-*

ken, jeg lovede noget. Ja, det med Folkekirken har jeg mødt før. Det var jo den første Betingelse for, at jeg overhovedet kunde faa Valgret og Valgbarhed til Menighedsraadet. Det er naturligvis i sin Orden, at jeg ikke kan have med Folkekirken Forhold at gøre, hvis jeg selv staar uden for den, og det er ogsaa rimeligt nok, at man — som der staar i Menighedsraadslovens § 4 — ikke »ved aabenlyst at fornægte Kristentroen stiller sig i afgjort Modsætning til Folkekirken«. Men jeg lovede noget mere, syntes jeg. Jeg skrev jo under paa, at jeg vilde udføre mit Hverv som Menighedsraadsmedlem saaledes, at Folkekirken kunde byde gode Vilkaar for den kristne Menigheds Liv og Vækst«. Det lyder næsten, som jeg har forpligtet mig til at være med i et aandeligt eller kristeligt Arbejde, og det ved jeg ikke, om jeg vil eller kan«.

Til et Menighedsraadsmedlem, som har saadanne Tanker, kan der siges et Par Ting:

1) Det er glædeligt, naar der er Tanker i Bevægelse i den Retning. De er sikkert meget nyttige, selv om de kan være noget besværlige. Det er meget muligt, at den Mand eller Kvinde, som huser saadanne Tanker, kan blive et overordentlig nyttigt Menighedsraadsmedlem.

2) Det kan maaske klare noget at se lidt paa, hvorledes den omtalte Bestemmelse er kommet ind i Loven og har været formuleret i de tidligere Menighedsraadslove, som vi har haft. Derved ser man ogsaa, i hvilken Retning Udviklingen er gaaet.

Det er som bekendt *J. C. Christensen*, der er det store Navn, naar vi taler om Menighedsraad og Menighedsraadslovgivning. Da den unge vestjydske Lærer og Degn, der i 33 Aars Alderen i 1890 blev valgt ind paa Rigsdagen, havde siddet der i 10 Aar og med den største Grundighed og utrolig Flid havde sat sig ind i alle foreliggende Opgaver, fremsatte han *privat* i Aaret 1900 sit første Forslag til en Lov om Menighedsraad. Medlemsskab i Folkekirken var naturligvis ogsaa efter dette

Forslag en Betingelse baade for Valgret og Valgbarhed til Menighedsraadene, men i en af Bestemmelserne stod tillige, at man var udelukket fra Valgret og Valgbarhed, hvis Præsten i Henhold til den gældende Ret havde nægtet én Adgang til Alterets Sakramente, og denne Nægtelse ikke var blevet omstødt af den gejstlige Øvrighed. Endvidere var der som den første Bestemmelse om Menighedsraadenes Virksomhed foreslaaet følgende:

»Menighedsraadet skal i Almindelighed understøtte Præstens Gerning i alt, hvad der kan tjene til at vække, styrke og lede et sundt kristeligt Liv i Menigheden.«

Derimod var der ikke i Forslaget optaget nogen Bestemmelse om, at de valgte Menighedsraadsmedlemmer skulde afgive en Erklæring om, hvorledes de skulde udføre deres Hverv. Det kom først i Menighedsraadsloven af 15. Maj 1903, hvor det hedder, at de valgte Medlemmer til Formanden skal

»afgive et skriftligt, højtideligt Løfte om, at de vil udføre det dem betroede Hverv i Troskab mod vor evangelisk-lutherske Folkekirke og i Overensstemmelse med dens Forskrifter.«

altsaa en Formulering, der minder meget om den Bestemmelse, vi nu har.

Lad os nu se, hvad *det store kirkelige Udvalg*, der blev nedsat ved en anden Lov af 15. Maj 1903 og arbejdede i Aarene 1904-07, har udtalt om dette Spørgsmaal. I det Udkast til Lov om Folkekirkens Forfatning, som Udvalget vedtog, findes der ogsaa et Afsnit om Menighedsraad, og her hedder det:

»Forinden et valgt Medlem første Gang tager Sæde i et Menighedsraad, afgiver han i et Menighedsraadmøde til Formanden en saalydende skriftlig Erklæring: Jeg undertegnede

vedkender mig den kristne Tro, hvorpaa jeg er døbt, og lover at udføre det mig betroede Hverv som Medlem af N. N. Menighedsraad i Troskab mod vor evangelisk-lutherske Folkekirke.«

Som man ser, har denne Erklæring et langt mere positivt kristeligt Præg end de hidtil omtalte, idet den indledes med en personlig Vedkendelse af den paagældendes Forhold til den kristne Tro, hvorpaa han er døbt — en Slags Bekendelse, som det vist ikke vilde falde ethvert Menighedsraadsmedlem helt let eller naturligt at skrive under paa.

Et saadant Forslag er da heller ikke blevet fremsat paa Rigsdagen. Da den første Menighedsraadslov af 15. Maj 1903 efter en Bestemmelse i Lovens § 25 var bortfaldet den 31. Dec. 1909, og det faldt i daværende Kultusminister *Jacob Appels* Lod at skulle fremsætte Forslag til en ny Menighedsraadslov, havde han formuleret den omtalte Bestemmelse saaledes, at det nyvalgte Menighedsraadsmedlem skulde afgive »en skriftlig Erklæring paa Ære og Samvittighed om at ville udføre det ham betroede vigtige Hverv i Troskab mod den danske Folkekirke.« Det vilde formodentlig de allerfleste Menighedsraadsmedlemmer straks være parat til at skrive under paa. Bestemmelsen blev lavet lidt om i Folketinget, hvor man strøg Ordet »vigtige« (der i og for sig ogsaa kan undværes), men indføjede de Ord, som er bevaret i den nu gældende Menighedsraadslov af 30. Juni 1922: »saa den kan frembyde gode Vilkaar for den kristne Menigheds Liv og Vækst.«

Dette er altsaa den Bestemmelse, som Flertallet af den danske Rigsdags Medlemmer udtrykkelig har ønsket skal staa i Menighedsraadsloven, og man maa antages at have været tilfreds med den, siden den uforandret er gaaet over fra *Appels* Menighedsraadslov af 1912 til *J. C. Christensens* sidste Menighedsraadslov af 1922. Efter min Opfattelse vil ogsaa ethvert

retsindigt Menighedsraadsmedlem med god Samvittighed kunne skrive under paa dette. Man har ikke villet forlange noget i Retning af Bekendelse af en personlig Tro, som det kirkelige Udvalg af 1903 var inde paa, men man har ment, at ethvert Menighedsraadsmedlem maa forpligte sig til, i Troskab mod vor evangelisk-lutherske Folkekirke, loyalt at arbejde med paa at skabe saa gode Vilkaar som muligt for den Menighed, som har sit Hjem i denne Kirke.

Det lader sig naturligvis ikke efterspore i det enkelte, hvorledes det i Praksis gaar med Overholdelsen af en saadan Erklæring. Men der forelaa for nogle Aar siden et Tilfælde, som blev meget omtalt i Pressen. Sagen naaede helt op i Kirkeministeriet og i det da siddende kirkepolitiske Udvalg af 1928. Naar jeg lader den faa en Plads i disse Overvejelser, er det ikke blot, fordi den frembyder et lærerigt Eksempel, men ogsaa, fordi den er knap saa ligetil, som det kunde synes i første Øjeblik. Det drejede sig om Borgmesteren i en jysk Stiftsby, som var valgt ind i et af Byens Menighedsraad og en Dag talte ved en Fest i den stedlige Afdeling af Foreningen for borgerlig Konfirmation. Biskoppen gik til Borgmesteren og sagde, at han syntes, at en saadan Optræden var uforenelig med den Troskab mod den danske Folkekirke, som Borgmesteren havde lovet paa Ære og Samvittighed at vise i sin Gerning som Menighedsraadsmedlem, hvorfor han opfordrede ham til at nedlægge dette Hverv. Borgmesteren svarede, at det var en fuldkommen neutral Tale, han havde holdt ved den borgerlige Konfirmationsfest, og nægtede at nedlægge sit Hverv. Da han ikke vilde gaa frivilligt, rejstes det Spørgsmaal, om han paa Grund af sin Optræden kunde udelukkes af Menighedsraadet. Dette Spørgsmaal skal efter Loven afgøres af Raadet selv, dog saaledes, at Afgørelsen kan indankes for Biskoppen. »Udelukkelse kan kun finde Sted« — hedder det videre i Loven — »naar vedkommende ikke længere opfylder Betingelserne for

at have Sæde i Raadet eller vedholdende nægter at opfylde sine Pligter som Medlem af Raadet.«

Kan man nu sige, at Borgmesteren — naar han har holdt en saadan Tale — ikke mere opfylder Valgbarhedsbetingelserne til Menighedsraad? Disse Betingelser findes i Lovens §§ 4 og 5. Der kan kun være Tale om en af dem, den der siger, at man ikke har Valgret eller Valgbarhed, naar man »ved aabenlyst at fornægte Kristentroen stiller sig i afgjort Modsætning til Folkekirken.« Det kan man ikke sige, at Borgmesteren havde gjort ved den neutrale Tale, han havde holdt. Menighedsraadet vilde da heller ikke udelukke ham. Det viste sig yderligere, at han havde gjort Sognets Kirke betydelige Tjenester. Han havde saaledes egenhændig paa Kirkens Overslag paaført et Beløb af 20.000 Kr. til Menighedslokaler. Dette er i og for sig ikke lovligt. Menighedslokalerne hører til det frivillige Menighedsarbejde, hvis Udgifter skal dækkes ad frivillig Vej. De maa ikke tages af den kirkelige Ligning. Stiftsprovsten var ogsaa betænkelig ved Beløbet, men Stiftsøvrigheden havde approberet det — hvad der heller ikke var korrekt. Borgmesteren kunde paa en Maade netop siges at have virket til, at der kunde bydes »gode Vilkaar for Menighedens Liv og Vækst.« Juridisk kunde han formentlig bevare sit Medlemsskab i Menighedsraadet — hvad han ialtfald gjorde. Men moralsk finder jeg, at han havde svigtet den Troskab, han ved sin Indtræden i Raadet havde lovet at vise vor evangelisk-lutherske Folkekirke.

Vanskeligheden i Sagen ligger deri, at der ikke i Menighedsraadsloven er fastsat noget om, hvad der kan foretages overfor et Menighedsraadsmedlem, der overtræder den afgivne Erklæring, hvis vedkommende ikke selv vil nedlægge sit Hverv, og hvis Betingelserne for Udelukkelse af Raadet ikke er tilstede. Men Savnet af Bestemmelser paa dette Punkt har saa vidt vides heller ikke vist sig at være stort.

Man kan vist snarere sige, at Billedet af Menighedsraadens

Virksomhed i de snart 25 Aar, der er forløbet, siden Kirke-lovene af 1922 gav dem en stærkt øget Indflydelse paa Bestyrelsen af Kirker og Præstegaarde, i det hele og store tegner sig lyst. Den gode Tro til de danske Folkekirkemedlemmer, som J. C. Christensen gav Udtryk for allerede i 1901, da han som Kultusminister forelagde sine 4 første kirkelige Lovforslag, er ikke blevet beskæmmet. Han udtalte da bl. a.:

»Der er ingen Tvivl om, at hvis Forholdet skal udvikle sig paa samme Maade som hidtil, at Folkekirkens Medlemmer ikke faa Del i Styrelsen af Folkekirkens Anliggender, medens Borgerne her i Landet iøvrigt have Del i Styrelsen af alle andre Anliggender i Landet, Skolevæsen, Fattigvæsen, Vejvæsen o.s.v., vil denne Tilstand medføre, at Folkekirkens Medlemmer ville føle sig mere og mere fremmede over for Kirkens Sager, og saaledes vil der skabes en desværre alt for frodig Jordbund for en kirkefjendtlig Agitation. Vil man gøre Folkekirken afholdt af dens Medlemmer, da bør man efter min Mening give dem Indflydelse paa Styrelsen af Folkekirkens Sager, thi derigennem vækkes Interesse og Kærlighed for dem.«

Menighedsraadenes Interesse for og Kærlighed til Folkekirken har ikke mindst vist sig i deres Omsorg for *Kirkerne* og *Kirkegaardene*. De har her udført et anerkendelsesværdigt Arbejde, og store Beløb er med Glæde bevilget baade til Vedligeholdelse, Udvidelse og Forskønnelse af Kirker og Kirkegaarde. Ogsaa ad frivillig Vej er der — ikke mindst i de allersidste Aar — skaffet betydelige Midler tilveje, herunder til Opførelse af nye Kirker. Naturligvis maa al denne Virksomhed udføres i Forstaaelse med og under Vejledning af det kirkelige Tilsyn og dettes Sagkyndige (de kgl. Bygningsinspektører og Nationalmuseet).

Ogsaa *Præstegaardenes* Vedligeholdelsesstand maa siges i det hele og store at være blevet forbedret, efter at de er kom-

met under Menighedsraadenes Bestyrelse, og Raadene er rundhaandede med at bekoste nye Præsteboliger opført og bevilge Huslejetilskud til de Præster, som ikke har Embedsbolig. Præstegaardsjorderne er et Kapitel for sig selv — og efter de flestes Mening et sørgeligt. Jorderne er forsvundet — eller rettere: de er kommet paa andre Hænder, for de ligger jo da stadig dér, hvor de altid har ligget. Men Folkekirken faar nu altfor lidt ud af dem, siger man. Dette er jo rigtigt. Men sket er sket — og nu gælder det om at bevare de Stumper, der er tilbage. Her ligger der afgjort en Opgave for Menighedsraadene. Naar Udstykningen af Præstegaardene til Husmandsbrug er foretaget i Henhold til Loven af 4. Oktober 1919, og de godt 20 Td. Land middelgod Agerjord, som kan bibeholdes ved Embedet, er forbeholdt dette, bør Menighedsraadene ikke senere gaa med til at sælge de sidste Tønder Land væk i fri Handel.

Efter Skoleloven af 1937 kan der eksproprieres Jord i Sognet til Byggegrund for Skoler og til Sportspladser. Der synes netop nu i disse Aar at være en tydelig Tendens til at udse Præstegaardens Jord til disse Formaal fremfor privat Jord, der er lige saa godt, undertiden endog bedre egnet dertil. Her bør Menighedsraadene være paa deres Post og huske paa, at Folkekirken har allerede gennem den tvungne Udstykning ydet sit store Bidrag til Løsning af den vigtige Samfundsopgave: at oprette nye Jordbrug og Hjem — noget, som man ogsaa fra Kirkens Side maa glæde sig over, forudsat at Udstykningslovgivningen i sig selv er lagt rigtigt an og kan gennemføres efter sin Hensigt. Men saa bør omvendt et Menighedsraad — hvis der f. Eks. paa den tilbageblevne Præstegaardsjord netop kan leve en Forpagterfamilie — heller ikke gaa med til at afstaa Tredjedelen af Jorden til en Sportsplads, saa at Familiens Eksistens kommer i Fare. De Overvejelser, som her anstilles, er nu kommet ind paa et meget praktisk — maaske noget nærgaaende Omraade.

Hensigten er imidlertid stadig at hjælpe Menighedsraadsmedlemmer til en Besvarelse af det stillede Spørgsmaal: »Hvad jeg ved min paa Ære og Samvittighed afgivne Erklæring har forpligtet mig til overfor Folkekirken?« Efter min Opfattelse er det rimeligt her først og fremmest at pege paa Ordningen af de ydre Rammer for Folkekirkens Liv og Trivsel. Her ligger der nemlig Opgaver, som *alle* Menighedsraadsmedlemmer — uanset deres personlige, kirkelige eller kristelige Indstilling — kan arbejde med paa at løse, og som de derfor ogsaa kan *forpligte sig* til at sætte deres Kræfter ind paa.

Men dette Synspunkt fører til at overveje det Spørgsmaal: hvad var Lovens Tanke med Oprettelsen af Menighedsraad, og hvorledes tænkte man sig, at disse Raad vilde blive sammensat? Der er næppe Tvivl om, at J. C. Christensen, naar han i 1901 udtalte sig, som jeg ovenfor har anført, om det gavnlige, ja, maaske endog nødvendige i, at Folkekirkens Anliggender blev lagt i Folkets egen Haand, var klar over, at Menighedsraadene vilde faa ikke blot kirkeligt interesserede, men ogsaa politisk valgte Medlemmer. Han har maaske ment, at de sidste i Kraft af deres politiske Dygtighed, som bl. a. viser sig i Kendskab til gældende Ret og Øvelse i at bruge Lovbestemmelser, kunde tilføre Menighedsraadene saglig Dygtighed. Men mon han paa den anden Side ikke ogsaa har ment, at der er visse Dele af den politiske Udrustning, som disse Medlemmer helst maa lade blive i Entreen sammen med Overtøjet, inden de gaar ind i Raadets Mødelokale — paa samme Maade, som man i gamle Dage hængte sine Vaaben fra sig i Vaabenhuset, inden man gik ind i Kirken? *Dette gælder selvfølgelig alle politiske Partier uden nogen Undtagelse.* I Menighedsraads møderne bør de ikke optræde som Medlemmer af forskellige, hinanden bekæmpende politiske Partier, men som det, de alle er: Medlemmer af vor Folkekirke. Maalet er, at alle Menighedsraadsmedlemmer »i Troskab mod den evangelisk-lutherske Folkekirke« — stiller

alt, hvad de har af Evner og Dygtighed, til Raadighed for den Kirke, som paa sin Side ønsker at tjene *alle* sine Medlemmer.

— — —

Det er muligt, vel endog sandsynligt, at det nyvalgte, tænksomme Menighedsraadsmedlem nu vil sige til mig: »Jamen, De har intet sagt om Menighedsraadets Opgave, hvis der skal vælges Præst eller Biskop. Jeg har ogsaa set i Menighedsraadsloven, at der er forskellige Spørgsmaal om Konfirmationen, om Brug af Salmebøger og Særkalke, af andre Ritualer eller Prædiketekster, end de hidtil anvendte, om nye Hjælpemidler ved Religionsundervisningen, om Forandringer ved Gudstjenesteforordningen, Indsamlinger i Kirken o. s. v. Er Behandlingen af disse rent kirkelige Spørgsmaal, naar alt kommer til alt, ikke den vigtigste Side af Hvervet som Menighedsraadsmedlem, og har jeg ved Afgivelsen af min skriftlige Erklæring paataget mig nogen Forpligtelse overfor Folkekirken med Hensyn til disse Punkter?»

Mit Svar maa blive:

»Ogsaa jeg mener, at disse rent kirkelige Spørgsmaal er de vigtigste, men efter min Opfattelse kan der ikke siges noget fornuftigt almengyldigt om deres Behandling. Jeg har holdt mig til de yde Rammer for Folkekirken Liv, det haandgribelige, — om man vil — det juridiske. Ved Afgørelsen af de indre, kirkelige Spørgsmaal maa hvert enkelt Menighedsraadsmedlem handle efter sin egen Samvittighed.«

Louis Petersen.

Til Fastegudstjeneste hos P. Chr. Kierkegaard i Pedersborg Kirke.

I det idyllisk beliggende, af de store Søer, Tuel Sø mod Øst, Pedersborg Sø mod Syd og i Forlængelse deraf Sorø Sø, saa at sige omkransede Pedersborg, med Annekset Kindertofte en Mils Vej bort ad Landevejen mod Slagelse, residerede i 14 Aar, fra 1842-1856, den lærde Licentiat i Teologien, *Peter Christian Kierkegaard*. Søren Kierkegaards ældste Broder, som Sognepræst.

Sent blev han efter Udenlandsrejse og mange Aars Manuduktørvirksomhed i København Præst, og store Betæneligheder maatte han igennem. Ti Aar forinden havde han i 1832 søgt Embedet i Pedersborg og Kindertofte, som da var ledigt. Han fik det ikke, men blev derimod i 1833 kaldet til Sognepræst for Vejerslev og Blidstrup paa Mors. Fra dette Embede søgte han imidlertid endnu inden Tiltrædelsen Afsked, hvilket vakte stor Opsigt. Følelsen af egen Uværdighed og Betænelighed ved Aflæggelse af Præsteløftet blev for ham dengang uovervindelige Hindringer. I de følgende Aar modtog han stærke Impulser fra Grundtvig og Kredsen omkring ham, og i 1836 meldte han sig ved sin Afhandling for Licentiatgraden som Forsvarer for den af Grundtvig i »Kirkens Gienmæle« fremsatte kirkelige Anskuelse, men endnu gik nogen Tid, før han paany søgte Præsteembede, og det var en moden og prøvet Mand, der i sit 37. Aar gik ind til Gerningen i Pedersborg.

Medens der hurtigt kom til at staa Gny om Kierkegaards Navn ved hans Nægtelse af at døbe Baptistbørn, der ved Tvang bragtes til Daab, medens han ved livlig Deltagelse i saavel det sydvestsjællandske Broderkonvent som Roskilde Konvent ofte gav sit Besyv med i de Spørgsmaal, som rørte sig i Tiden, og der da altid — som ogsaa andetsteds, hvor store Skarer flokkedes om hans Talerstol — med stor Opmærksomhed blev lyttet til hans Indlæg paa Grund af hans glimrende Veltalenhed og hans skarpe dialektiske, omend tit spidsfindige Evne,¹ saa synes han at have haft større Vanskelighed ved at komme i Kontakt med de hjemlige Menigheder.

C. J. Brandt foretog i 1844 en Rejse til de grundtvigsk vakte Præster i Vestsjælland: P. A. Fenger i Slotsbjergby, Ferd. Fenger i Lyngø, F. E. Boisen i Skørpinge og kom ogsaa paa Besøg i Pedersborg. Han skriver om Kierkegaard: »Han har ikke været der længe, men har desværre endnu heller ikke set synderlige frugter; en 10-12 tilhørere er det største antal.«² Et lignende Indtryk faar man gennem Biskop Mynsters Visitatsbøger. Om en Visitats i Pedersborg Kirke hedder det: »1845, den 28. Juli visiterede jeg 2. Gang i P. Kirke. Spr. Lic. Th. K. prædikede over Luc. 10, 31: »Xstendommen er Aabenbaring for de Umyndige.« Søgt, barnligt (Meget om »de Smaa«), tildels meget plebeiisk; Foredraget ikke naturligt og keedsommeligt. Katechisationen langsom, ellers god. En temmelig stor Forsamling (hvoraf dog en stor Deel Honoratiores fra Omegnen). Kirkegangen skal ellers være ringe, og i Kindertofte bliver der

¹ Jvfr. Fr. Hammerich: Et Levnedsløb, udg. af Angul Hammerich, Kbhvn. 1882. II, S. 67: »Ingen hørte man heller tage ordet end P. Kierkegaard, især når en ytring fra modsat side havde bragt ham i ånde. Til udgangspunkt valgte han tit en mindre vigtig genstand, men før man så sig om, stod han over for de store spørgsmål; da flød talen, fuld af dialektik og åndrigheid, som en ustandselig strøm og fængslede alle, enten de så var for eller imod ham.«

² F. Rønning: Carl Joachim Brandt, Kbhvn. 1892, S. 97-98.

ikke sielden ingen Gudstjeneste.³ Ungdommen svarede meget godt.«

Fra det nærliggende Sorø og Skolen dør fandt vel, som ogsaa antydet af Biskop Mynster, en Del ud til Pedersborg Kirke. *Sophus Schandorph*, som da var Elev paa Akademiet, og som under Kierkegaards Indflydelse havde fattet Beslutning om at ville være Præst, giver et malende Billede af ham som Prædikant: »Den Gang var Kierkegaard endnu i en kraftig Alder, jeg antager omkring 50 Aar. Knap middelhøj, lidt skjæv i Skuldrene og rundrygget, ikke lidt skelende, med en stor uædelt formet Mund var hans Udseende ikke skjønt; Ansigtet mindede lidt om en Sokrates-Maske. Stemmens Toner laa væsentlig i et højt Register, var skarp og gennemtrængende, kunde blive skærende, næsten hvinende, naar han kom i Pathos, alt mens Taarerne randt ham ned ad Kinderne, og det exalterede Udtryk forhøjedes af de uregelmæssig stillede Pupillers Glans. Naar han i Prædikener og ved Bibellæsninger frapperede Tilhørerne ved de Tanker, han fandt i Texten, kunde hans Fortolkning næppe godkjendes af en rationel Exegese; men denne Blanding af Skarpsindighed og højt svulvende Lyrik, af dybe Syner og næsten barok-sære Indfald, Alt dette, som røbede det nære Aandsslægtskab med Broderen Søren Kierkegaard, var netop Noget for unge Mennesker, der til daglig bevægede sig ad regelmæssig foreskrevne Baner.«⁴

At han formaaede at vinde den akademiske Ungdoms Opmærksomhed viser to Adresser (1851 og 1854) fra henholdsvis 53 og 90 teologiske Studenter og Kandidater med Opfordring til at søge teologisk Professorat.⁵

Naar det synes at have været vanskeligere at komme i Kon-

³ J. P. Mynsters Visitatsdagbøger. 1835-1853, ved Bjørn Kornerup. Kbhvn. 1937, I, S. 249.

⁴ *Sophus Schandorph: Oplevelser*. Kbhvn. 1889, S. 103-107.

⁵ Ny kgl. Saml. 3174, 4to.

takt med Pastoratets Befolkning, kan Aarsagen være at søge til begge Sider. Brandt er sig dette bevidst, naar han dels siger, at Kierkegaard var for lærd og ufolkelig og egnede sig bedre paa et Kateder, dels kalder Menigheden »en aldeles død menighed.«⁶

At det imidlertid ikke har manglet paa Bestræbelser fra Kierkegaards Side for at dele det bedste med Menigheden, derom vidner bl. a. hans Forsøg paa at føre den ind i Lidelseshistoriens Dybder.

Blandt hans Papirer findes følgende Optegnelser vedrørende Fastepredikener i Aaret 1847:

1. S. i Fasten: Matth. 4, 1-11 messes og \neq s med Lidelseshistoriens I Del.
 2. S. i Fasten: Matth. 15, 21-28 messes og \neq s med Lidelseshistoriens II Del.
 3. S. i Fasten: Luc. 11, 14-28 messes og \neq s med Lidelseshistoriens III Del.
 4. Søndag i Fasten: Johs. 6, 1-15 messes og \neq s med Lidelseshistoriens IV Del.
 5. S. i Fasten: Luc. 1, 26-38 messes og \neq s med Lidelseshistoriens V Del.
- Palme søndag: Matth. 21, 1-9 messes og \neq s med Lidelseshistoriens VI Del.⁷

Forklaringen herpaa finder man i et Foredrag, som Kierkegaard holdt i Roskilde Konvent, hvor han nærmere gør Rede for sine Fastepredikener.⁸

Han har, bemærker han til Indledning, allerede erfaret Vanskelighederne ved Gang paa Gang at skulle prædike over de samme Tekster, han kender Faren ved at prædike sig tom.

Som et Middel herimod peger han først paa et dybere Stu-

⁶ F. Rønning: Anf. Skr. S. 98.

⁷ Ny kgl. Saml. 3005, 4to, V.

⁸ Trykt i »Fortsættelser fra Pedersborg«, Kirkeligt Tidsskrift af P. Chr. Kierkegaard, I, 1849, S. 92 flg.

dium af det gamle Testamente, i hvilken Forbindelse han siger, »at det iblandt Andet især ogsaa er Mangelen heraf, der gjør, at baade jeg og Flere forstaae det Nye Testaments Skrifter saa ufuldstændigt, med andre Ord, at vi vel maaske nogenlunde fatte Noget af, hvad ethvert Herrens Ord, enhver apostolisk Yttring indeholder, men næsten aldrig mærke, at der ligger endnu noget Mere deri, at Ordet vel er klart som Kildens og som Diamantens Vand, men at det for den, der forstaaer at bevæge det i Solen af den christne Tro imod Skyhimmelen i det Gamle Testaments Forberedelser og Forbilleder, spiller i alle Regnbuens Farver.

Dernæst søger han at vise, hvor befrugtende det kan være i Fasten at sammenholde Fastesøndagenes Evangelier med selve Lidelseshistorien. Selv havde han prøvet det, idet han fra Alteret havde messet eller læst Søndagens Evangelium, fra Prædikestolen et Stykke af Lidelseshistorien, hvorefter han prædikede over begge Tekster i Forbindelse med hinanden.

Hans Prædikener havde i kort Sammendrag følgende Indhold:

1. SØNDAG I FASTEN

Tekst: Matth. 4, 1-11 (Jesu Fristelse i Ørkenen) og Lidelseshistorien forfra til: »Bed, for at I ikke skal falde i Fristelse« (Kampen i Gethsemane).

Al Fristelse er enten tillokkende eller truende. De lokkende Fristelser kommer i Reglen først, de truende sidst.

Saaledes var det ogsaa for Jesus. Han fristes to Gange af Djævelen, første Gang i Ørkenen med gyldne Løfter, anden Gang i Gethsemane med Trusler, men i hans anden Fristelse — den truende — bekræfter han hvert af de tre Ord, hvormed han i sin første Fristelse — den lokkende — havde tilbagevist og besejret Djævelen.

»Mennesket skal ikke leve af Brød alene, men af hvert Ord,

som udgaar igennem Guds Mund« — med dette Ord afviste Jesus Fristelsen til at forvandle Sten til Brød. I 40 Dage havde han under en Faste, hvor han ikke følte Hunger, oplevet en Prøve paa dette Ords Sandhed, og han erklærer sig ved det rede til, om det skal være, at gøre Prøven om igen under en Faste, hvor han følte Hunger. Da Jesus i Gethsemane staar overfor at skulle tømme Bægeret til Bunds og ængsteligt viger tilbage derfor, da kommer Fristeren til ham og opfordrer ham til nu at gøre Prøven, til nu at leve ved Ordet af den Guds Mund, som i Daaben havde kaldt ham Søn, og som paa hans inderligste Bøn ikke syntes at have andet Svar end stenhaard Tavshed, der dømte ham til at tømme den Kalk, han gyste for. Men ved det tre Gange gentagne: Ske ikke min, men din Vilje, besegler og bekræfter Jesus, at han ogsaa nu i sin dybe Hunger vil leve ved Ordet af Guds Mund.

»Du maa ikke friste Herren din Gud,« var Jesu andet Svar til Djævelen i Ørkenen, da Djævelen lokkede ham til at vinde Magt ad Sensationens Vej. I Lidelsen blev Jesus tre Gange stillet paa Prøve, om han ogsaa under disse Kaar vilde holde fast ved ikke at friste Gud.

Vi Mennesker kan friste Gud, naar vi under Paaskud af, at han jo altid naar sin Hensigt med os, tillader os at vige af fra den Vej, ad hvilken han har befaleet os at naa Maalet, *enten* ved at vi gaar forvovne og dristige Veje i Stedet for den jævne og lige Vej ud fra den Tanke, at bruger han os, saa gaar det nok — det var det Fristeren vilde have overtalt Jesus til paa Templets Tinde — *eller* ved af Fejghed at søge en Omvej, idet vi søger at trøste os med, at han ikke behøver vor Hjælp for at naa sit Maal. Dertil blev Jesus fristet tre Gange under Lidelsen: 1) da hans Angribere faldt til Jorden (Johs. 18, 5, 6) og han kunde være gaaet bort midt iblandt sine Fjender, som han ofte før havde gjort det (Luc. 4, 30; Johs. 8, 59; 10, 39), 2) da hans Fjender raabte: »Lad ham nu stige ned af Korset, for at

vi kan se det og tro!« (Mark. 15, 32), og han virkelig havde kunnet gøre det, 3) da han med Gudsforladthedens Afgrund for Øje benaader den bodfærdige Røver og sætter ham Stævne i Paradiset (Luc. 23, 43). Men han veg ikke, hans Vej gik ikke udenom, han stod fast ved Ordet: »Du maa ikke friste Herren din Gud.«

Paa Bjerget i Ørkenen lokker Djævelen endelig ved at tilbyde al Verdens Herlighed Jesus til Knæfald, men Jesus svarer: »Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene.« I Lidelsen prøver Djævelen paa en anden Maade, ved Truslen: Det koster dig dit Liv, hvis du ikke redder dig ved en lille Tvetydighed, at vinde det Knæfald, der blev ham nægtet i Ørkenen, men Jesus bliver ved Ordet om at tjene Gud alene: 1) overfor Ypperstepræsten, da han bekræfter at være Guds Søn — ikke blot kalder sig Profet, hvorved han kunde være sluppet for Tiltale, 2) overfor Pilatus, hvor han bekræfter at være Konge — og ikke blot kalder sig Lærer eller Vismand, 3) da han paa Korset i Gudsforladthedens dybe Mørke dog holder fast ved Gud som sin Fader, i hvis Hænder han befaler sin Aand.

Parænesen ligger lige for; den kan enten — som i Hebræerbrevet — gaa Haand i Haand med Udviklingen eller — som i de paulinske Breve — føjes til som Afslutning.

2. SØNDAG I FASTEN

Tekst: Matth. 15, 21-28 (Den kanaanæiske Kvinde) og Lidelseshistorien fra: »Og straks, medens han endnu talte« til: »og flygtede nogen« (Jesu Fængsling og Hjordens Adspredelse).

Naar Jesus tøvede med at bønføre Kvinden og ligesom *skjulte sig* for hende, saa skyldtes det ikke blot, som ofte hævdes, en kun tilsyneladende Tilbageholdenhed, hvorved han

vilde øge hendes Tro, skønt han fra først af var rede til at opfylde hendes Bøn. Han var sig tværtimod bevidst kun at være sendt til de fortabte Faar af Israels Hus, og naar han alligevel til sidst opfyldte hendes Bøn, saa havde det sin Grund i, at hun, skønt Hedning, viste sig aandeligt at være en Abrahams Datter og en Israelit som faa. I hende havde Faderen allerede virket den ydmyge Følelse af Uværdighed og den frejdige Tro, der kæmper selv med Gud (1. Mos. 32, 10, 28), hvilket Loven og Profeterne skulde have virket hos hele det jødiske Folk.

Paa samme Maade forholder det sig, naar vi i Lidelseshistorien ser Jesus træde frem og *melde sig selv*. Han gør det, ikke fordi han ikke længere ser nogen anden Udvej, men fordi han ved, at Timen er kommet, da han skal lide, og fordi han, her som overalt, ikke blot skal men tillige vil. Selv Hedninger vidste, at et Offerlam ikke maatte slæbes til Alteret men skulde gaa frit derhen. Jesus aabenbarer sig her som det Guds Lam, der bærer Verdens Synd, ikke fordi nogen tager hans Liv fra ham, men fordi han sætter det til af sig selv efter sin Faders Vilje (Johs. 10, 18).

Er vi nu kaldede til at være Jesu Efterfølgere, saa er ogsaa vi pligtige til at *skjule os*, naar Verden kalder os til det, som vilde skaffe os Ros og Tak, men som enten vitterligt er imod Guds Kald til os eller som endnu ikke er blevet os klart som hans Vilje særlig med os — og til at *melde os*, hvor Kød og Blod helst vilde spares for en bitter Drik, men hvor Kaldet lød til os om at tømme Bægeret i hans Navn, der tømte den endnu forfærdeligere Kalk for os.

Men intetsteds viser det sig klarere end her, hvor daarligt vi følger ham efter. Vi *skjuler* os ikke, naar Mennesker med fagre Ord beder os være med ved allehaande Foretagender, der lover os Tak og Opmuntring, og som vel heller ikke i sig selv er lastværdige, men som dog ligger udenfor vort Kald, og hvor-

til vi kun formaar at vinde Tid og Kraft ved at tage det lige-gyldigere med, hvad der er os nærmest anvist. Og er det saa-ledes, at vi i vort egentlige Kald kun høster Møje og Lidelser, saa falder det os ikke let at gaa endnu frejdigere frem paa vor Vej og i vor Gerning. Vi fristes tværtimod til den forkerte Tanke, at vi ikke er paa vor rette Plads, at vi skulde slaa ind paa noget andet, vælge en anden Virksomhed, siden denne kun bringer os Plage og Smerte, som om vi ikke vidste, at paa den rette Vej og i vort rette Kald maa der naturligvis være en god Del at lide, siden den er os anvist af og skal føre os til den Herre, der selv blev fuldkommet gennem Lidelser (Hebr. 2, 10 smlgn. Luc. 9, 23).

Vi er altsaa daarlige Jesu Efterfølgere, og Ordet vækker Be-drøvelse (2. Kor. 7, 10) men ogsaa Trøst, den Trøst, at han, som begyndte den gode Gerning i os (Filp. 1, 6), skal vide at fuldende den ogsaa til Overvindelse af de Mangler, som her er omtalt, naar vi af hans Ord og hans Aand lader os lede til stedse klarere Blik og stedse varmere Hjerte for vort Kald.

Vort Kald er det samme for alle: at søge først Guds Rige og hans Retfærdighed, sikre paa, at saa alt øvrigt vil blive os givet (Matth. 6, 33), ogsaa en bestemt Virkekreds, medens vi er her, med Kraft til den og Velsignelse i den.

Til at *skjule* os for det meget, for hvis Skyld vi ofte glemmer det ene fornødne, faar vi Anvisningen i vor Daabspagt; til at *gaa Lidelser* og til sidst *Døden i Møde* faar vi Kraften i den hellige Nadver.

3. SØNDAG I FASTEN

Tekst: Luc. 11, 14-28 (Djævluedrivelsen ved Beelzebul) og Lidelseshistorien til: »Og mange andre Ting sagde de spottende til ham« (Jesus for Kajfas).

Medens Jesus altid afviste det overfor ham ofte fremsatte Ønske om et Tegn fra Himlen (Matth. 12, 38 flg.; 16, 1 flg.; Mark. 8, 11 flg.; Luc. 11, 16, 29 flg), saa lover han det uopfordret, da han stod overfor Ypperstepræsten: »Fra nu af skal I se Menneskesønnen sidde ved Kraftens højre Haand og komme paa Himlens Skyer (jvf. Ps. 110, 1 og Dan. 7, 13).

Forklaringen herpaa er at søge i, at Sønnen saalidt som Faderen lader sig noget aftrodse, saa at Vejen til Kronen skulde gaa uden om Korset. Derfor afviste han i Almindelighed Begæringen om et Tegn fra Himlen, fordi der deri gemte sig et Ønske om, at han nu skulde lade det være nok med Ringheden, med den skjulte Herlighed, og give en Prøve og et Bevis paa den synlige Herlighed. Men da Jesus i Ordets fuldeste Forstand er under Korset, saa at kun den legemlige Udførelse deraf endnu staar tilbage (smlgn. Johs. 13, 31; 17, 4, 19, hvor Opofrelsen omtales som sket), da er Timen kommet, da han peger hen imod den derefter frembrydende Herlighed, hvor den øjeblikkelige Sejr er ombyttet med det for evigt afgjorte Nederlag, det øjeblikkelige og tilsyneladende Nederlag med evig Guddomsære og Guddomsvælde.

Det er i det hele en Ejendommelighed ved Jesu Liv her paa Jorden, som især spores hos Matthæus, at hvert nyt Glimt af hans Guddomsherlighed straks bringer ham til at tale om den forestaaende Død, medens enhver Omtale af Døden avler et nyt Vidnesbyrd om hans Herlighed; det veksler næsten saa regelmæssigt som Dag og Nat (smlgn. Matth. 15, 30-39, Betsningsunderet, med 16, 1-4, Løftet om Jonastegnet d. v. s. hans Død; 16, 13-19, Peters Bekendelse, med 20-26, Døden

paa Korset; 16, 27-17, 8, hans Komme som Dommer og Forklarelsen, med 17, 9, Befalingen om Tavshed til efter hans Død; 17, 14-21, den maanesyges Helbredelse, med 17, 22-23, Spaadommen om hans Død o. s. fr.).

Dette skal hjælpe os til at vinde og bevare den ægte kristelige Ligevægt i vort Sind, saa at vi, naar Verden giver os Medbør, dog husker, at ogsaa vi er paa Vej til Jerusalem, og naar Verden rejser sig imod os, faar Mod og Styrke ved hans Ord og Løfte: »Frygt ikke, du lille Hjord! thi det var eders Fader velbehageligt at give eder Riget.« (Luc. 12, 32).

4. SØNDAG I FASTEN

Tekst: Johs. 6, 1-15 (Bespisningen af de femtusinde) og Lidelseshistorien til »thi de var før i Fjendskab med hinanden« (Alle forener sig mod Jesus).

I Almindelighed er det saadan, at vi Mennesker flygter ind i Ensomheden, naar Verden og især dens Dom og Meninger gaar os imod, men ikke, naar vi møder Medgang, Verdens Velvilje, Ros og Bistand.

Anderledes er det med Jesus i Evangeliet. Han var ombrust af Menneskers Beundring og Hyldest, da han søgte op i Ensomheden paa Bjerget.

Aarsagen hertil er ikke blot at søge i den af Johannes anførte Grund, at de vilde gøre ham til Konge, men i det, som er et Hovedtræk i Jesu Karakter, at han aldrig vidnede om sig selv eller saa dette Vidnesbyrd gøre sig gældende hos andre, uden at han straks fordybede sig i Bevidstheden om, at det altsammen var ham skænket af Faderen. Han søgte aandelig talt ind i Ensomheden, for at lægge alt ned for sin Faders Trone (smlgn. f. Eks. Luc. 9, 17-19 med V. 21; Luc. 18, 18 med V. 19; Johs. 5, 17-18 med V. 21 eller V. 22; Johs. 10, 18 Begyn-

delsen med Slutningen; Johs. 10, 28 med V. 29; Johs. 17, 1 med V. 2 o. s. fr.).

Jesu Ensomhed er ikke blot begrundet i, at han ikke vil være Konge efter Folkets Tanker, men den er en *Ydmyghedens Ensomhed*, der, efter enhver Aabenbarelse af hans Herlighed, udhviler sig i Gud Faders Kærlighed, af hvilken Sønnen er og har alt.

Med dette for Øje ser det ganske ubegribeligt ud, naar vi i Lidelseshistorien finder Jesus i en endnu langt *dybere Ensomhed*: fra Sjæleangsten i Getsemane Have, gennem den fuldkomne Menneskeforladthed, til Gudsforladthedens Afgrund i Døden paa Korset.

Det er Guds Ords Vidnesbyrd, at Gudsforladthed kun kommer til dem, der har forladt Gud, vendt Ryggen til ham for at gaa frem paa deres egne forkerte Veje, men i Lidelsen finder vi Jesus i den fuldstændige Forladthedens Ensomhed, imod hvilken Ensomheden paa Bjerget næppe kan kaldes ved dette Navn.

Enten maa vi opgive at kunne forene denne Jesu sidste Ensomhed med Vidnesbyrdet om, at han aldrig søgte sin egen Ære men kun Faderens — thi Gudsforladthed rammer, som nævnt, kun den, der har forladt Gud —, eller ogsaa maa vi lære »at troe, at erfare og efterhaanden at see Lys i den store og forunderlige Guds *Retfærdigheds og Barmhertigheds Forsoning* i Sønnens den eviggyldige Opofrelse, formedelst hvilken Gud selv er retfærdig og dog retfærdiggør den, som er af Jesu Tro (Rom. 3, 26): med andre Ord at tilegne os Herren vor Retfærdighed i hans *Selv-Opofrelses* Ensomhed.«

Ensomheden betyder altsaa Jesu fulde Selvopofrelse, hans Offer, som forsoner Gud.

For os maa dette betyde, hvad der er let at indse, men vanskeligt at efterkomme, at det gælder om at tro paa og søge Adgang til Faderen i Kraft af Jesu ensomme Gang til For-

ligelse for os, og den Tro maa have den Virkning, at ogsaa vi lærer at søge *Ydmyghedens Ensomhed*, saa vor Morgensang lyder: O, store Gud, vi love dig, og vor Aftensang, naar det er gennemstridt og overvundet: Ikke os, Herre, ikke os, men dit Navn give du Ære (Ps. 115, 1).

5. SØNDAG I FASTEN (Mariæ Bebudelsesdag).

Tekst: Luc. 1, 26-38 (Mariæ Bebudelse) og Lidelses-historien til: »Men Jesus overgav han til deres Vilje, til at korsfæstes« (Jesus dømmes af Pilatus).

Der er en tilsyneladende Modsigelse mellem Englens Bebudelse og Virkeligheden, som den formede sig under Jesu Liv her paa Jorden. Englen sagde: »Han skal være stor og kaldes den Højestes Søn« (Luc. 1, 32), men hans Liv blev et Liv i ringe Kaar, og i Stedet for at kaldes »den Højestes Søn« blev han dømt for Gudsbespottelse. Englen lover ham Davids Trone og Kongeheredømme over Jakobs Hus, men han korsfæstes som »Jødernes Konge«. Englen taler om et evigt Rige, et Herredømme uden Ende, men han dør, korsfæstet som en Forbryder, og hans Undersaatter forraadte, fornægtede eller forlod ham.

Men denne Modsigelse opløses i hans endelige og evige Sejr. Nu regerer han efter de mange Aarhundreder over den mægtigste Del af Verden og er endnu stedse ved at udvide sit Rige; nu er Davids Trone enten uopretteligt faldet i Grus, eller han den rette Efterkommer, nu er Jakobs Hus enten ophørt at være Israel, eller at søge blandt hans Disciple, et Israel efter Aanden, nu æres hans Navn dagligt ikke som det største blandt flere, men som det eneste, hvori der er Frelse og Salighed (Ap. Gern. 4, 12), som det, i hvilket hvert Knæ skal bøje sig (Filp. 2, 9-11), fordi det er Faderens Vilje, at alle skal ære Sønnen, ligesom de ærer Faderen (Johs. 5, 23), og at ingen kommer til Faderen uden ved ham (Johs. 14, 6). I begge Dele

spejler sig hans Disciples Bestemmelse: at være Guds Børn, men at bære denne Herlighed i Løn og kun gennem Lidelser indgaa til dens Saligheds Fylde.

PALMESØNDAG

Tekst: Matth. 21, 1-9 (Indtoget i Jerusalem) og Lidelsehistorien til: »Der blev ogsaa to andre Misdædere ført ud for at korsfæstes med ham« (Vandringen til Korset).

Følgets forskellige Opførsel paa disse to Vandringer viser, at det er med Glæde over Herren og i Herren, at han vil følges af os (smlgn. Es. 9, 6; Filp. 4, 4), og det ikke blot paa Hæderens og Glædens, men ogsaa paa Kampens og Lidelsens Dag (Matth. 5, 10; Ap. Gern. 5, 41), medens han afviser den blødtige Klage over ham, som egentlig kun mener sig selv, og hvormed vi vel alle undertiden fristes til at ville ombytte hans frejdige Efterfølgelse.

— — —

Om disse Tanker har altsaa Forkyndelsen samlet sig i Fasten 1847 i Pedersborg og Kindertofte Kirker.

Hvorvidt ogsaa disse Prædikener er gaaet hen over Hovederne paa de jævne Tilhørere, kan ikke siges, men de vidner i hvert Fald om en skriftklog, oplært for Himmeriges Rige, der som en Husbond søgte at frembære nyt og gammelt af sit Forraad.

Otto Holmgaard.

Paa Vedbygaard.

Den smukke gamle Herregaard Vedbygaard i Ruds Vedby, der i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede ejedes af Professor, senere Biskop P. Madsen og hans Hustru født Storck, der havde arvet Gaarden efter sin Tante, var i den Tid om Sommeren ved Ejerens store Gæstfrihed Samlingsstedet for mange Gæster, ikke mindst Præster og Teologer. Mit Kendskab til Vedbygaard stammer fra den Tid, jeg var Sekretær i det store kirkelige Udvalg, der var nedsat af J. C. Christensen i Henhold til Loven af 15. Maj 1903. Dette Udvalg, hvis Formand var Biskop Rørdam, adskilte sig fra de tidligere Kirkekommissioner af 1853 og 1868 navnlig derved, at medens Medlemmerne af disse Kommissioner alle var udpegede af den siddende Regering, var det kirkelige Udvalg af 1903 sammensat væsentligt ved Valg henholdsvis af Biskopperne, af Præsterne og af Medlemmerne af Menighedsraadene, medens kun 5 af Udvalgets 36 Medlemmer var udpeget af Ministeren. Ved denne Sætningsmaade blev Udvalget en virkelig Repræsentation for Kirken, som den dengang saa ud og kom derved til at rumme mange af Datidens betydeligste kirkelige Personligheder.

Udvalgets Hovedopgave var at udarbejde et Forslag til en Lov om Folkekirkens Forfatning i Henhold til Grundlovens § 73, men tillige havde Ministeren forelagt Udvalget en lang

Række Spørgsmaal af forskellig Art, herunder et saa vigtigt Spørgsmaal som Ordning af Præstelønningsforholdene. Som Følge af dette store Program kom Udvalget til at arbejde i fire Aar, inden det kunde afgive sin endelige Betænkning, men Udvalgets Forhandlinger var iøvrigt tilgængelige gennem de trykte stenografiske Beretninger.

Efter at Udvalget først havde behandlet nogle andre Spørgsmaal i Foraaret 1904, paabegyndte Udvalget i Efteraaret 1904 en foreløbig, meget langvarig Behandling af Kirkeforfatningssagen, og ved Afslutningen af denne Behandling nedsattes der et Underudvalg paa 11 Medlemmer. Dette Underudvalg blev ikke nedsat ved Forholdstalsvalg, men fra de forskellige Sider i Udvalget var man blevet enige om S sammensætningen. Der var først begge Rigsdagens Repræsentanter i Udvalget, Folketingsmand, senere Formand for Folketinget Mads Thomsen og Lensbaron Reedtz-Thott, der havde været Ordfører henholdsvis i Folketinget og i Landstinget ved Behandlingen af de kirkelige Love, der stadfæstedes den 15. Maj 1903. Dernæst som Repræsentant for Ministeriet daværende Kontorchef Damkier og som Repræsentant for Biskopperne Biskop Fredrik Nielsen. De forskellige kirkelige Retninger var repræsenterede ved Professor P. Madsen og Provst Tobiesen, tilhørende hvad man vel nu vilde kalde kirkeligt Centrum, af Provst Zeuthen og Sognepræst Ussing fra Indremission og af Højskoleforstander Schrøder, Borgmester Rosenørn og Valgmenighedspræst Morten Larsen fra Grundtvigianerne. Da baade Biskop Nielsen og Lensbaron Reedtz-Thott nærmest tilhørte den grundtvigske Side i Salen, var der i Underudvalget en langt større Repræsentation for Grundtvigianerne, end disse havde Krav paa efter deres samlede Antal i det store Udvalg. Dette var sikkert nøje overvejet. Efter den foreløbige Behandling af Forfatningssagen i Hovedudvalget maatte det være klart, at hvis der skulde opnaas et større Flertal for en Kirkeforfatningslov, maatte dette

have Støtte ogsaa fra grundtvigsk Side. — Underudvalget begyndte sit Arbejde allerede i Efteraaret 1904 og valgte Professor Madsen til Formand, og efter at Udvalget igen havde haft en Række Møder i Begyndelsen af 1905 og i April Maaned s. A., blev man i Underudvalget enige om, at der maatte holdes en Sommersamling, for at Underudvalget kunde forelægge sine Forslag, naar Hovedudvalget igen samledes om Efteraaret. Professor Madsen, der som nævnt var Underudvalgets Formand, indbød da Underudvalget til at mødes paa Vedbygaard i Stedet for, som han sagde, at holde Møderne i den kvalme By midt i den varmeste Tid. Men det var sikkert ikke dette Hensyn alene, der motiverede Forslaget om at samles paa Vedbygaard, men meget mere, at Professor Madsen var klar over, at der ved det nære Samvær, som vilde fremkomme, naar Møderne holdtes, mens Medlemmerne boede sammen paa Vedbygaard, vilde blive langt bedre Mulighed for at skabe Kontakt mellem de forskellige Sider i Underudvalget. Og hvis dette har været Professor Madsens Motiv, viste Mødernes Resultat, at heri havde han ikke taget fejl. Forslaget om at holde Møderne paa Vedbygaard vedtoges, og den 6. August 1905 henad Aften samledes alle Underudvalgets Medlemmer derude. Jeg var med som Sekretær.

Vedbygaard med sine store rummelige Værelser og den uden om beliggende Park var et ideelt Sted at holde Møder i Sommertiden baade forsaavidt angik de officielle Møder, der holdtes i den store Havesal, og de mere private, der gerne holdtes i Parken. Hver Dag holdtes der to Møder, om Formiddagen fra Kl. 9½ til Kl. 12 og efter en Frokostpause igen om Eftermiddagen. Forhandlingsemnerne var Menighedsraadsloven, Præstevalg og Spørgsmaalet om Indførelse af et Kirkeraad som øverste Instans. Hvad Menighedsraadsloven angik havde man et Grundlag i den gældende midlertidige Menighedsraadslov, og med Hensyn til Kirkeraadsspørgsmaalet havde man for

Sammensætningens Vedkommende et Udgangspunkt i Loven af 15. Maj 1903, i Henhold til hvilken Udvalget var nedsat. Disse Emner var jo nok i Forvejen gennemgaaet udførligt i de tidligere afholdte Møder, men nu skulde de mange Uoverensstemmelser om Enkeltheder klares. Professor Madsen var en glimrende Leder og forstod at holde Forhandlingerne i stramme Tøjler, men derfor kunde Diskussionerne blive livlige nok. Biskop Nielsen var en meget impulsiv Natur, og hans mange Indlæg gav ofte Anledning til vidtløftige Drøftelser. For de grundtvigske var Schrøder den ledende. Han holdt ikke af at blive modsagt — det var han ikke vant til fra Askov — og navnlig ikke af en af sine egne Partifæller, og da Morten Larsen en Dag kom for Skade at sige om et Forslag, Schrøder havde stillet, at det var der da ingen Mening i, kan det nok være, at Morten Larsen fik læst og paaskrevet. Hvad Schrøder sagde, kunde Morten Larsen rolig gaa ud fra, at der var Mening i. Zeuthen var som den ældste og dengang Formand for Indre Mission vel nok den, der havde det afgørende Ord fra den Side, men ofte var det Ussing, der med sin skarpe Intelligens satte Prikken over I'et og ramte i Pletten. Reedtz-Thott og Rosenørn var begge Mæglere og fik stor Indflydelse paa Vedtagelserne. Damkier stod dengang i sin Glansperiode. Han havde allerede i en Aarrække været eneførende i det kirkelige Departement i Ministeriet, men han havde ingen nærmere Føling med kirkelige Kredse og var heller ikke godt kendt af disse. Møderne i det kirkelige Udvalg og navnlig Møderne paa Vedbygaard fik derfor stor Betydning for ham. Nu kom han kirkeligt betydende Personer paa nært Hold, og disse lærte hans Dygtighed at kende. Damkier sad gerne og fulgte Forhandlingerne med Opmærksomhed uden selv at deltage i Diskussionen. Han sad gerne med en Pen i Haanden, og naar man havde faaet talt færdigt fra de forskellige Sider, var det ofte ham, der kom med det færdigt formulerede For-

slag, der kunde godkendes fra alle Sider. Tobiesen var en af det kirkelige Udvalgs betydeligste Medlemmer. Vel var han ikke den, der talte oftest hverken i Hovedudvalget eller i Underudvalget, men ikke sjældent var det ham, der maatte træde til, naar der ved Diskussionen var kommet en Kurre paa Traaden.

Som jeg foran har nævnt, blev der i Pavserne mellem de officielle Møder holdt mange private Møder, oftest ude i Parken. Her var Reedtz-Thott og Rosenørn ivrige Deltagere. Ofte kunde man se dem gaa saa med et saa med et andet af Medlemmerne fra den anden Side i Udvalget, og der er ikke Tvivl om, at disse private Møder bidrog betydeligt til, at Sagerne efterhaanden gled. Ussing har senere en Gang sagt til mig, at det væsentligt skyldtes Reedtz-Thott, at der blev saa stor Enighed paa Vedbygaard.

Om Aftenen var der igen Lejlighed til Samtaler, naar der ikke blev foretaget Udflugter, i Reglen til den smukke Egn omkring Tissø. I disse Samtaler var baade Professor Madsen og hans Hustru ivrige Deltagere. Den, der som jeg kun kendte Madsen fra hans Optræden inde i København, blev overrasket over at se ham herude. Glimrende udrustet som han var, kunde han give afgørende Bidrag til enhver Samtale, og prøvede en ung Mand, som jeg dengang var, at være vittig overfor ham, kan det nok være, at man hurtigt blev sat til Vægs. Ogsaa Fru Madsen kunde, ofte bistaaet af Bispinde Skousboe, der boede derude under Mødetiden, meget fornøjeligt holde Gæsterne i Aande, intelligent, livlig og interesseret som hun var.

Endnu en Art Møder maa jeg omtale. Naar Professor Madsen ret tidligt paa Aftenen havde holdt Aftenandagt, mødtes en Del af Medlemmerne inde i det store Hjørneværelse i Hovedfløjen, der kaldtes Grev Trampes Værelse, men hvor nu Damkier boede. Her var Tobiesen Hovedskikkelsen og foruden Rosenørn, Damkier og jeg, der altid var til Stede, deltog ogsaa andre af Medlemmerne i disse Aftensamtaler, ogsaa Professor

Madsen kom af og til. Her var Provst Tobiesen utrættelig i at fortælle fra sin Præstegerning og øvrige Virksomhed, og disse Aftenmøder blev baade dengang og senere en fast Institution paa Vedbygaard.

Der blev arbejdet haardt i den Tid, vi var paa Vedbygaard, men det lykkedes ogsaa at komme Stoffet igennem, saa Forslagene ved Mødernes Afslutning kunde overgives til et Redaktionsudvalg, og om Efteraaret blev Forslagene saa behandlet i Hovedudvalget først ved en 1ste Behandling og senere ved 2den Behandling, hvorefter Forslagene igen blev tilbagevist til Underudvalget. Næste Sommer mødtes Underudvalget igen paa Vedbygaard, hvor der blev forhandlet i flere Dage, og den sidste Fernis blev lagt paa Forslagene, der i den følgende Vinter blev vedtaget med $\frac{2}{3}$ Stemmers Flertal, et større Flertal, end der var opnaaet i nogen af de tidligere Kirkekommissioner.

Godt et Aar efter at Udvalget havde sluttet sine Forhandlinger døde Biskop Rørdam, og Stillingen blev tilbudt Professor Madsen, der imidlertid sagde Nej. Da Damkier fortalte mig det, sagde jeg, at han skulde skrive til Provst Tobiesen, som jeg vidste stod Professor Madsen meget nær og havde stor Indflydelse paa ham, og efter at Tobiesen havde været hos Madsen, kom denne og sagde Ja.

I den korte Tid, Madsen var Biskop, kom jeg hos ham paa Nørregade, men først efter hans Død kom jeg igen paa Vedbygaard. Fru Madsen havde fra Vedbygaardmøderne omfattet mig med stor Venlighed, og efter Biskop Madsens Død kom jeg hvert Aar, saa længe Fru Madsen levede, paa Vedbygaard i Reglen kun nogle Dage. Der er ikke meget, jeg har sat saa stor Pris paa som paa disse Besøg. Derude var der en Aand og Tone, som jeg ikke havde mødt andre Steder, og derude fandt jeg en Hvile ved nogle faa Dages Besøg langt bedre end flere Ugers Ophold paa et Sommerhotel. Det var altid hen paa Sommeren, at Fru Madsen ringede til mig, at nu var Provst Tobie-

sen kommet, og saa mente hun, at det var passende, at jeg ogsaa kom derned. Hun vidste, at vi altid var kommet godt ud af det sammen, skønt jeg var endnu yngre end han, som Provst Tobiesen plejede at sige. Saa fortsattes Aftenmøderne, nu i det tidligere Billardværelse, og hele Stemningen fra første Gang, jeg var paa Vedbygaard, kom igen. Om Formiddagen gik jeg gerne over i den til Gaarden hørende smukke Skov Enemærket, hvis jeg ikke fulgte Fru Madsen paa hendes Ture i Parken. Fru Madsen var dengang daarlig tilbens og lod sig fire ned i en primitiv Elevator. I Gaarden stod saa en lille Enspænder, hvori hun hørte rundt i Haven til de Steder, hun vilde inspicere, og da hun kørte i Skridtgang, kunde man gaa ved Siden af og tale med hende.

Jeg skal endnu fortælle om nogle Oplevelser, jeg i disse Aar havde under mine Besøg paa Vedbygaard.

Vedbygaard har som alle gamle Herregaarde med Respekt for sig selv sine Spøgelser. Man kan læse Historien i en af Domprovst Martensen-Larsens Bøger. Der fortælles det, at i et bestemt Værelse paa Vedbygaard kommer der hver Nat to Riddere ind og kæmper med deres Sværd. En Aften, jeg sent kom til Vedbygaard og som sædvanlig først var ovre og drikke The i det tidligere Billardværelse, hvor nogle af Gæsterne holdt Aftenmøde, sagde Husbestyrerinden Frk. Jensen, at jeg skulde ligge i det store Gæsteværelse i Stueetagen i Portfløjen. Jeg sov dejligt den Nat; jeg kendte ikke noget til Spøgelseshistorien og har vel været for træt til at høre Ridderne. Ved Frokosten næste Dag spurgte Grev Trampe mig, hvor jeg havde ligget om Natten, og da jeg fortalte ham det, udbrød han: Hvor tør De. Ved De ikke, at Fru Jacobi og Frøken Steenberg, to af de sædvanlige Sommergæster, hver har ligget der een Nat i denne Uge, men maatte fortrække. Han fortalte saa om Ridderne, der ganske rigtigt havde været der om Natten, men Damerne havde ikke set dem, da de havde lukket Øjnene,

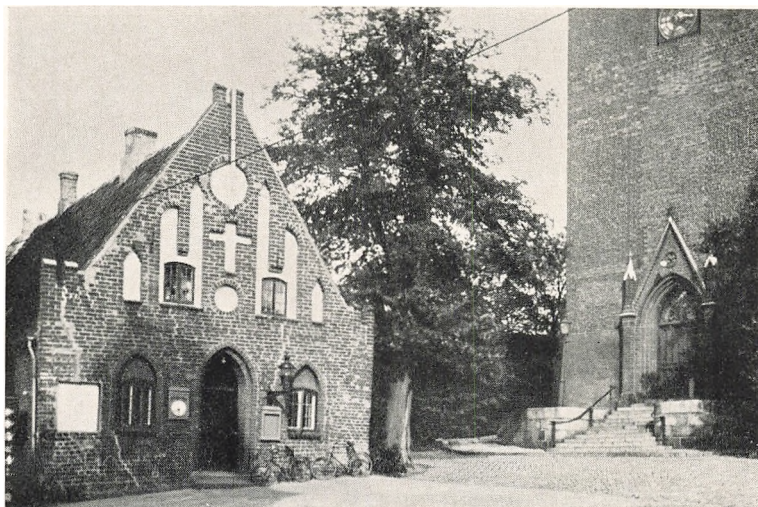
mens Kampen stod paa, af bare Forskrækkelse. Skønt jeg ikke er meget oplagt for den Slags, saa jeg mig, før jeg gik i Seng, den næste Aften lidt om i Gangen udenfor mit Værelse. Til den ene Side laa Godsforvalterkontoret, hvor der ikke boede nogen. Det andet Gæsteværelse var ogsaa tomt, og for Enden af Gangen stødte man paa Køkkenregionerne, hvor der heller ikke var nogen om Natten. Naa, jeg gik i Seng og faldt snart i Søvn. Men lidt efter vaagnede jeg ved en kraftig klaprende Lyd. Saa var der altsaa alligevel noget, tænkte jeg. Jeg tændte Lys, gik ud paa Gangen, men dør var ingen Riddere. Inden jeg gik i Seng igen, gik jeg hen til det ene Vindue og lukkede det op, og i det samme fløj en Flok Vildænder op fra den sivbesaaede Voldgrav, hvortil Værelset vendte ud, og jeg var straks klar over, at her havde jeg Ridderne. Da jeg igen var gaaet i Seng, kom Vildænderne tilbage og slog sig ned i Voldgraven med det samme Spektakel som før. Det var paa den Tid af Aaret aabenbart et yndet Opholdssted for Vildænder om Natten.

Paa Vedbygaard blev der ofte holdt Møder. En Søndag Eftermiddag, jeg var derude, kom Einar Prip ovre fra Nørager, hvor han da boede under den forrige Verdenskrig, og skulde holde Møde i Borggaarden. Da jeg kom derned, var Gaarden aldeles propfuld af Mennesker, saa jeg knap kunde komme ind fra Porten, og nu talte Prip fra Stentrappen op til Regensfløjen og holdt Tilhørerne fangen i en hel Time. Det var det herligste Sommervejr, og efter Mødet gik Deltagerne i Mødet rundt i den store Park. Den Dag var der rigtig lukket op paa Vedbygaard.

Den sidste Gang, jeg var paa Vedbygaard, bortset fra, at jeg har kigget derind nogle Gange, naar jeg i de senere Aar kom der forbi, var til Fru Madsens Begravelse. Højtideligheden fandt Sted i den store Allé, der gaar ud i Parken i Flugt med Broen over Borggraven. Der var ikke Plads i Kirken til det

store Følge. Her talte Provst Erik Christensen og Professor Torm, og Kisten førtes til Gravstedet paa den lige ved Gaarden liggende Kirkegaard, og hermed var denne Epoke paa Vedbygaard, hvor saa mange havde nydt godt af Biskop Madsen og hans udmærkede Hustrus Gæstfrihed, tilende. Nu giver Vedbygaard, der er en egen Institution under Diakonissestiftelsen, Ferieophold for ældre Damer, navnlig Præsteenker, og paa denne Maade fortsættes Traditionen fra de tidligere Ejeres Tid paa en smuk Maade.

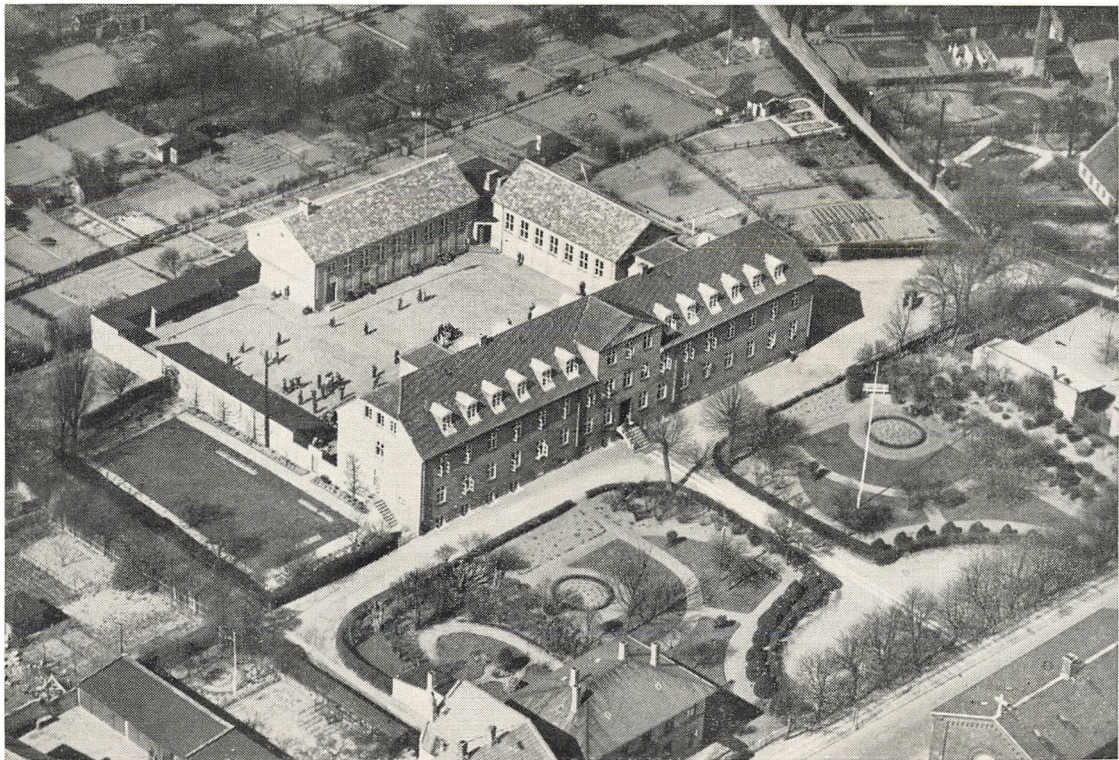
V. Holbøll.

Den forhenværende Latinskole, 1926.

Den forhenværende Latinskoles Facade mod Kirken, 1929.

Slagelse ny Latinskele, »Slagelse kommunale Gymnasium«.

Af Slagelse lærde Skoles Aarbøger.

Personalhistoriske Rids af Rektorer.

Det nuværende Slagelse kommunale Gymnasium har Ret til at kalde sig Arvtager af den gamle Slagelse lærde Skole, der snart runder de 400 År. Sandsynligvis har der eksisteret en Latinskole i Slagelse inden Reformationen, men dens Historie taber sig i Mørket. Først i 1551 er vi på fast Grund, idet Christian III ved et Gavebrev henlagde Hejninge Sogns Kongetiende til Skolemesteren (Rektor) i Slagelse som Lønning, og samme År rettede Kongen en Henvendelse til Borgmester og Råd om at benytte den øde Frue Kirkes Sten bl. a. til Skolebygning. I 1585 blev Skolen sammen med Slagelse Hospital doteret med en klækkelig Gave i Jord og Tiende, således at både Rektor, tvende Hørere og 20 Disciple kunde få deres Forplejning på Hospitalet tilligemed Hospitalspræsten. For Øl var der sørget rigeligt, idet hver Discipel til hvert Hovedmåltid fik 1 Pot Øl, medens der tilstodes Præsten og Rektor så meget Øl, der lystede dem. Til Gengæld for Kosten skulde Disciplene være forpligtet til at yde Sangtjeneste i Antvorskov Slotskirke, en Tjeneste, der senere blev flyttet til Kirkerne i Byen. Kongen udtrykker i Gavebrevet som Formål med sin Gave, »at Disciplene skal oplæres in artibus dicendi (Veltalenhed), fundamentis religionis og andre nyttige Lærdomme og gode Sæder til Guds Ære og Menighedens Bedste.« — At Disciplinen

ikke har været den fineste, fremgår af de Advarsler, Ordensreglementet finder Anledning til at indskærpe, at man ikke bør møde drukken ved Bordet eller i Kirken, ikke true eller slå med Våben under Spisningen o. s. v. —

Det er ganske fængslende Læsning at blade i Skolens Afnaler, og møder man med et opladt Sind overfor de gamle biografiske Antegnelser og de tilsyneladende så tørre Skoleprogrammer med Rektors lærde Afhandlinger, sker det, at Fortiden bliver lyslevende og det store Persongalleri får Kød og Blod. Også i den gamle Skole — al Pedanteri og Brutalitet til Trods — kan det stundom glimte af Ånd og Liv.

De gamle Rektorer, der i deres Embede besad en næsten uindskrænket Myndighed, var af højst forskellig Kvalitet. For de fleste Rektorer (og Hørere) var Skoleembedet iøvrigt kun en Gennemgang til præstelig Virksomhed, og deres Virketid er således gennemgående kort. De blev da også Rektorer i en meget yngre Alder end nu til Dags. Men henimod Slutningen af det 18. Århundrede skifter dette, så at i hvert Fald Skolens Ledere har deres Embede som Livsopgave. Det gælder således her på Stedet de så bekendte Rektorer Wøldike og Meisling. For Hørernes Vedkommende var det imidlertid således, at Skolen hyppigst kun var en Forgård til Kirken. Ja, lige op til Nutiden har teologiske Kandidater været meget benyttet i den højere Skoles Gerning, og det vilde være Skam at laste dette Arbejde og den Inspiration, det ikke sjældent har bragt Skolen.

Af Rektorer fra det 17. Århundrede skal nævnes *Jørgen Schroeder*, under hvis Rektorat Christian IV i 1616 skænkede Skolen den gamle Kirkelade, hvori Tiendekornet havde været opbevaret. Denne gamle Bygning, der endnu står på Sct. Miksels Kirkeplads som et af Slagelses mest karakteristiske Huse, var i Brug som Skole indtil 1809, altså i omtrent 200 År. Det var en efter Tidens Forhold særdeles rummelig Skole og meget

vel udstyret med Inventar. Der blev endog indrettet en særlig Sang- og Musiksal, hver Hører fik sin egen Stol — Rektor endda en Dobbeltstol. — Det tidligere Skolehus fra Reformationstiden blev nu indrettet til Bolig for Rektor og et Par Lærere (Skoleresidensen), indtil det i 1738 nedreves på Grund af Brøstfældighed. Så blev det Slagelse Kirker, som man pålagde at udrede Rektor en Huslejegodtgørelse på 30 Rdl. årlig.

Fra det samme Århundrede skal nævnes, at under Mag. *Erik Nielsen's* Rektorat skænkedes ved et Gavebrev af 1623 fra en Slagelseborger, Tybou, 200 Slettedaler Courant, hvis Renter skulde anvendes til at købe Vadmæl og grovt Lærred til Disciple. Iøvrigt var Legatstiftelsen begyndt allerede nogle År før også med Indkøb af Tøj for Øje. Det er en Mand ved Navn Jep Nielsen i Roested, der har Æren af at være den første Legatstifter, og adskillige fulgte efter senere, idet man følte en særlig Forpligtelse overfor Gud til at klæde de vordende Ordets Tjenere. — Den moderne Slagelse Latinskole har fortsat i de gamles Spor med stærk Støtte af Byens Borgere, og Legatfonden besidder nu en Kapital på henimod Kr. 30.000. —

I 1640 kaldedes til Rektor i Staden en ejendommelig Mand *Hans Mikkelsen Ravn* (Corvinus), Sprogmand, Digter og Musiker på een Gang. Han var selv gammel Slagelsediscipel, dimmitteret i 1631, da Disciplene var beordret til Vordingborg for at synge over Enkedronning Sophies Lig, der skulde føres fra Falster til Roskilde. Man havde ikke ret Tillid til Vordingborgdisciplenes vokale Færdigheder og indkaldte derfor Slaglosianerne, der i Henseende til Sang og Musik regnedes for uovertrufne i Kongens Riger og Lande. At synge over Lig var almindeligt en Biforretning for Peblinge. —

Rektor Ravn endte sine Dage som Sognepræst i Ørslev-Bjerre ved Skælskør. Morsomt hedder det om ham i et Udsagn af hans Eftermand i Embedet i Slagelse: Ravn var en af sin ugemene Strenghed sær navnkundig Skolekarl, som ellers haver

af scientia musica (o: Musikvidenskab) af publico vel meriteret (o: gjort sig fortjent).

Den nævnte Eftermand hed *Bircherood*, af den bekendte lærde Familie B. Han opnåede Embedet inden 30 Årsalderen, men afstod fra det ret hurtigt for at rejse udenlands som Hovmester for Gunde Rosenkrantz' Børn. Senere blev han Professor i Græsk, derefter endog i Teologi ved Københavns Universitet. I de Dage steg Professorerne fra de lavere Professorater til de højere. Højest stod Teologien.

Under den næste Rektor *Edinger* hærgede Svenskekrigen under Karl Gustav Sjælland. I Årene 1658-59 dimitteredes overhovedet ingen Studenter fra Skolen, og den gode Rektor forlod sin Skole. Denne var i Sandhed sin Undergang nær, men den følgende Tid skulde give den en kraftig og berømmelig Renæssance. Det var *Mag. Holm*, der tiltrådte umiddelbart efter Belejringen, ved hvilken han skal have gjort sig bemærket ved kæk Dyst imod Datidens Invasionsfolk, Svenskerne. Hans Eftermand *Foss* har meddelt vigtige Efterretninger om Skolens Personalia.

Allerede i 1680 under Rektor *Benzon* bemærkes det om de dimitterede Studenter fra Slagelse, at de (6 i Tallet) ved Uddelingen af de akademiske Æresbevisninger indtog den nærmeste Plads efter Københavnerne, med andre Ord, at Slagelse blandt Provinsskolerne havde den fineste faglige Standard.

I 1739 nedlagdes en Del af Landets mindre Latinskoler, men Slagelse blev bevaret og dens ydre Kår betydeligt forbedret, idet Kapital og Jord fra de nedlagte Skoler i Kalundborg og Korsør henlagdes til denne Skole. En Skoles Økonomi måtte i de Tider hvile i sig selv. Hverken Skolepenge eller Statstilskud kendte man til, og det ansås tillige for Skolens Pligt i nogen Grad at sørge for Disciplenes Underhold. Adskillige Slagelseborgere viste også Peblingene Velvilje ved at give dem Middagsmad een eller flere Gange om Ugen i deres Hjem,

og der er flere Vidnesbyrd fra sådanne Disciple om den Betydning, dette fik for dem også i anden Henseende end den rent materielle. —

Under Rektor *Rhud*, der styrede Slagelse henved 30 År, var der en Del Brydninger. Man klagede over hans Egenrådighed ved Stipendieuddelingen, hvorved han mentes at gå Sct. Mikkels Sognepræst og tre Magistratsmedlemmer for nær, og over, at han ikke håndhævede Disciplinen, særlig under Elevernes Degnetjeneste. Slagelseborgmesteren Smith var Hovedmanden i Røret mod Rektor, der imidlertid nægtede at dimittere Borgmesterens Søn, hvorimod han dimitterede sin egen. Denne sidste dumpede dog ved Universitetet, hvad der ikke mildnede Sagens Forløb. Rektor fejede sine Angribere af på ret overlegen Måde, idet han erklærede, at hans Modstandere var uformuende til at dømme i Sager, der overgik deres Sphæra. — En tyveårig Elev i Mesterlektionen havde endelig den Dristighed at indsende en veritabel Klage over Rektor til Biskoppen, gående ud på, at han var blevet forbigået ved Stipendier og uretfærdig var blevet pryglet. — Men på den anden Side er der flere Vidnesbyrd om, at Rhud elskede sine Drengene og af al Magt stræbte at lære dem de klassiske Sprog, som han selv var en Mester i. I hans sidste År forfaldt Disciplinen katastrofalt og tilsidst al Agtelse for Rhuds Person. Han anfører selv på sin Afskedsbegæring, at han var nedbrudt på Sjæl og Legeme ved et langt Slid og ufortjente Krænkelser, som Avindsmænd havde tilføjet ham.

Under ham blev Slagelse Skoles Bibliotek grundlagt i 1774 ved et kgl. Reskript, hvori det fastsloges, at »auctores classici« skulde foretrækkes. Rektor måtte hvert År indsende en Fortegnelse over de Bøger, som man ønskede at anskaffe, til Biskoppen, hvis Approbation forlangtes, og endelig stod Rektor personlig til Ansvar for Bøgerne; om nogen Bog ved hans Afgang savnedes, skulde han selv eller Arvinger erstatte den.

Dette Bibliotek skulde i de følgende År opnå en storartet Udvikling. Det nåede i det nittende Århundredes første Halvdel en Bogbestand på op imod 4000 Bind, hvoraf adskillige sjældne Værker, bl. a. Anders Sørensen Vedels Oversættelse af Saxos Danmarkshistorie fra 1575 i et Optryk fra 1610. Ved Latinskolens Nedlæggelse 1852 blev »Bibliotheca scholae Slawlosianæ« spredt for alle Vinde. En lille Del deraf, havnet på Centralbiblioteket i Slagelse, er det nu i Fjor lykkedes at føre hjem i Slagelse Gymnasiums Varetægt, hvor det med Rette hører hjemme. Enkelte af disse gamle Bøger har vakt Interesse hos en besøgende Historiker, særlig det ovennævnte Saxoeksemplar i Pergament, der indeholder et morsomt Ejervers fra 1600-erne. Til Afstivning af Bindets Ryg er brugt Pergamentstrimler, der går tilbage til Dronning Margrethes Tid, ja nogle til Valdemarstiden. Det er formodentlig Strimler fra gamle kirkelige Håndskrifter, der således har gjort Nytte og stilfærdigt taler om de svundne Tider.

Den Mand, som efter Nedgangen under Rhud skulde blive Skolens Genrejser, var en Mand af betydeligt Format, formodentlig den bedste af alle Rektorerne, Prof. *Wöldike*. Det var i 1777, at han i en Alder af 36 År uden Ansøgning udnævntes til Embedet, forsynet med de allerfineste Anbefalinger fra Sjællands Biskop Harboe og fra Metropolitanskolens Ledelse. De store Forventninger, han imødesås med, skuffede ikke. Men der måtte tages hårdt fat på Ordenens Genoprettelse. Få År efter sin Ankomst lod han således Baggesen »stå Skoleret«, hvilket bestod i, at Rektor i den hele Skoles Nærværelse egenhændig piskede den uartige Jens, så at denne en Tid lang måtte holde Sengen. Eksekutionen betyder for så vidt et Fremskridt i Humanitet, som man tidligere ved slige Afstraffelser lod det samlede Lærerkollegium og Elever optræde som Bøddler, og hvis så en Discipel skulde lade Huggene falde for blidt, blev han selv pryglet post festum. —

Der stod Respekt om Wöldikes Skole, og man må vogte sig for at bedømme Scener som den ovennævnte med vor moderne Opfattelse af Straffe. Det var så Tidens Art. Og Baggessen selv, der alle Dage bevarede et Kompleks over for Wöldike på Grund af Episoden, nævner dog med Taknemmelighed, hvad han lærte af sin Rektor, ikke blot i Latin, men også i Modersmålet, særlig dets Versekunst. Her har han faaet sin Indvielse som »Sprogets Borger«, det Sprog, om hvilket han udtaler, at Gratiernerne, hvis de til Morgendragt skulde vælge et af de europæiske Sprog, de da vilde vælge det danske. Måske har således Wöldike ved sin Undervisning i Modersmålet haft en vis Andel i, at Danmark fik en stor Digter mere. En anden bekendt Discipel, der iøvrigt senere blev Adjunkt ved Skolen, senere Prof. theol. Jens Møller, roser Rektors Undervisning og tillige »hans kærlige Omsorg« for sine Disciple. Ingemann priser ligeledes W., fordi han midt i den almindelige åndløse Udenadslæren drev en sproglig Undervisning, der virkelig appellerede til Disciplenes Omtanke og sunde Omdømme. I latinsk Stil tog han Disciplene hjem i sit Ungkarlebo og gennemgik deres Stile omhyggeligt, et Forhold, som har været af Betydning for at skabe et Tillidsforhold, som på en sund Måde gik sammen med den uhyre Respekt, hans Person indgød.

Det skulde ikke mangle W. på ydre Anerkendelse. Såvel Konsistorium som Kancelli tilkendegav ham deres højeste Pæskønnelse af de fra Skolen dimitterede Studenter, og man forhøjede hans Gage, fordi »han havde bragt Skolen i den Anseelse, hvorudi den aldrig før havde været.« I 1785 henvendte man sig til W. for at indhente hans Betænkning i Anledning af en påtænkt Reform af den lærde Skole. Det var jo i de store Reformers Dage, hvor alle sværmede for Almenvellet. —

Under denne store Pædagog's Rektorat kasseredes den gamle Skolebygning på Sct. Mikkel's Kirkeplads og erstattedes af en Bygning på Bredegade, den gamle Færdselsåre gennem Slagelse

By. Denne Flytning var dog ret uheldig, fordi Støjen fra Gaden pulserende Liv generede Undervisningen. —

I sine sidste År var W. syg og sengeliggende, men de ældste Elever fik nu Latinundervisning omkring Sygesengen. Ingemann fortæller i »Levnedsbogen« om den Angst, han nærede, da han inden Dimissionen med to Kapitalbrølere i latinsk Stil stededes for den syge Rektor. Morsomt beretter Ingemann også om en meget dårlig Elev i Mesterlektionen, der afleverede en så blændende latinsk Stil, at den kun kunde være skrevet af een Mand i Slagelse By, Etatsråd Fleischer. »En bedre Stil kan jeg ikke selv skrive,« erklærede Rektor til Drengen. »Han har mesterligt benyttet de store Klassikers Udtryk og fineste Vendinger. Nu har han at efterslå alle de klassiske Talemåder, han med så ualmindelig Lærdom har benyttet, men for hvert klassisk Udtryk, han ikke kan vise Hjemmel for hos de Gamle, får han sig en alvorlig Nævling.« Disse sidstes Antal blev rundeligt. —

Men med Rektors Sygdom svandt Skolens Ry bort. Det var knyttet til hans Person. Han døde i 1811, 70 År gammel. I Sct. Mikkel's Kirke findes hans Epitafium med Indskriften: Ham den gode og kloge Lærde satte erkendtlige Disciple og højtskattende Venner dette Minde. —

Midt i Tyverne var så Dr. *Meisling* Rektor i et Par År. Selv om han næppe var Børneopdrager, er han sikkert meget fortænet i H. C. Andersens Skildring, der ikke fortjener at stå som fuldgyldig Karakteristik af Manden. En af hans Biografer og forhenværende Discipel Overlærer Hundrup, Roskilde, erklærer, at han sætter en Ære i at have været denne nidkære og dygtige Filologs Elev, men at han vel forstår, at Meisling ikke kunde gøre sig elsket af dem, der var ældre i År end i Kundskaber. Meisling var ingenlunde grammatisk Terper, men forstod at åbne sine Elevers Blik for de æstetiske Værdier i de humane Fag, og selv var han både en smagfuld Oversætter,

hvorom hans Skoleprogrammer bærer Vidnesbyrd, og en selvstændig Digter. — Det var Meisling, der i Skolen på Bredegade chokerede Andersens sarte Sind ved at beordre Eleverne hen til Vinduet for at hilse på deres Brødre, Kvæget, der defilerede i Gaden. Meisling forflyttedes i 1826 til Helsingør, og den stakkels Andersens Kvaler fortsattes, da han blev Pensionær i Huset hos Rektor og hans ekscentriske Viv, hvis Moral nok var anløben. Meislings huslige Lykke var krank, og i en ret tidlig Alder måtte han opgive Embedet, hvorefter han privatiserede i København († 1856). —

H. C. Andersens gode Ånd på Skolen i Slagelse var Overlærer *Quistgaard*, der med sit venlige Sind rettede ham op og fik ham til at tro på sine Evner. Denne blev nu Meislings Efterfølger, og selv om han, Teologen, ikke nåede Meisling i klassisk Viden og Undervisningsdygtighed, overgik han ham langt i sympatisk Forståelse af den Ungdom, der var ham betroet. I den såkaldte »vestsjællandske Fejde«, hvor P. A. Fenger, Slotsbjergby, tørnede sammen med Sct. Peders Sognepræst Bastholm, der forsvarede den gamle Rationalisme, tog Quistgaard Parti for denne sidste. Han var en praktisk Mand, der skaffede Skolen en god Legeplads, bedre Klasseværelser og en Gymnastiksal. Q. har skrevet om Slagelse Byes og Skoles Historie og givet gode personalhistoriske Bidrag til de to Slagelse-disciple Balles og Jens Møllers Liv, og i 1836 ved Reformationens 300 Års Fest forfattede han et fyldigt Indbydelsesskrift til Højtideligheden. Hans Afhandling handler om Skolens og Kirkens indbyrdes Forhold og indeholder adskilligt, der endnu kan læses med Interesse. Sproget er lidt tungt og værdigt med en umiskendelig Duft af Latinen, som han ellers benyttede, men der er Ynde og Følsomhed over hans Stil. Efter nogle Års Rektorat blev han Sognepræst i Agerup og Kirkerup og afløstes som Rektor af *Elberling* (1838-51), den sidste ordinære Rektor ved Skolen inden dens Nedlæggelse. —

I Rektor Elberlings Tid var Skolens Stade ringe, hvis man tør tro Velhelm Beck, der i 1849 dimitteredes sammen med to andre Disciple, der også senere skulde få kendte Navne, V. Gøtzsche, Ribebispen, og Nellemann, den senere juridiske Professor og Justitsminister i Estrups Ministerium. I sine Erindringer erklærer Beck, at Skolen var en grumme dårlig Skole, hvis Lærere ikke kunde stort andet end at prygle. »Der kom grumme lidt Kærne ud af dette Tærskværk,« erklærer han i sin fyndige Stil. — Beck indrømmer forøvrigt selv, at Pryglene ikke var ufortjente, og Rektor E. selv synes han at have vurderet. Denne kaldte Beck for »Prøjseren« for hans Storsnudetheds Skyld. — I Elberlings Tid var der Røre om Religionsundervisningen, idet Fischer, den senere Politiker og Kultusminister, der dengang var Adjunkt ved Skolen, havde udtalt sig bestemt imod den kristne Tro og også i Timerne ikke skjult sit Standpunkt. Striden endte med, at Fischer måtte opgive Undervisningen i Religion, men hans Efterfølger, Adj. Munck var — om end mere dæmpet — ganske af samme Anskuelse som Fischer. Vilh. Beck beretter i sine Erindringer, at Munck engang gav dem en Stilopgave: Er en Åbenbaring nødvendig? Beck besvarede den absolut benægtende. Når man kun holdt sig til Fornuften, var Kristus overflødig. Munck erklærede den for Klassens bedste Stil, og den blev læst højt med den Tilføjelse: »Man kan nu ikke være Kristen, når man har de Anskuelse som Beck, men jeg har for Resten de samme Anskuelse!« —

Elberling var en agtet Videnskabsmand, der særlig på Græskens Område har ydet noget udmærket. Han har også arbejdet med Holbergs latinske Skrifter og således udgivet Niels Klim. Det var under hans Rektorat, at Planerne om en Reform, men samtidig om en Reduktion af Latinskolerne tog Fart. Efter mange og besværlige Forhandlinger mellem Universitetsdirektionen og Kommunalbestyrelsen blev Skolen ved kgl.

Resolution nedlagt, og Beslutningen bekræftedes ved Lov af 1852, så at Skoleåret 1851-52 blev det sidste for den 300årige gamle Skole. Elberling siger herom selv: Det er rigtignok hårdt, at jeg således synes at være udset til at skulle stede til Jorden en Undervisningsanstalt, som har bestået så længe, og ved hvilken jeg henved 20 År efter Evne har arbejdet. — Skønt der i de gamle Fundatsbestemmelser stod, at Legatmidlerne skulde tilfalde Latinskolen, »saa længe Verden står«, blev Skolens Kapital henlagt til et særligt Fond, der skulde komme Elever fra Slagelse til Gode, som gik i Skolerne i Roskilde, Frederiksborg og Sorø. Da Slagelse nu for en Snes År siden fik et Gymnasium påny, syntes det urimeligt, at denne Kapital fremdeles skulde være unddraget Skolen, og for et Par År siden er det lykkedes Slagelse Gymnasium ved Velvilje fra Kurators og Ministeriets Side at få i hvert Fald Renterne af en Del af disse Penge tilbage, så at de kommer vore Slagelsedisciple til Gode. —

Overlærer Wiehe styrede Skolen under Afviklingen og udsendte det sidste Skoleprogram. I nogle Betragtninger over Årsagen til Skolens Nedlæggelse anser han det for tvivlsomt, om Indvånerne af Slagelse By virkelig har benyttet den Lejlighed, de har haft til at lade deres Sønner gå den studerende Vej, på en sådan Måde, at Skolen har nogen Berettigelse. Langt de fleste Disciple har været udenbys, og i en Årrække blev der kun gennemsnitlig dimitteret een virkelig Slaglosianer. Slagelse By, mener han, med sine fremherskende materielle Interesser trænger sikkert mere til en dygtig Realskole.

Dette sidste kom til at slå til. Slagelse fik en virkelig god Realskole (hvis Leder i over en Menneskealder var den kendte Politiker Kr. Dahl), og det var ovenpå denne Skole, at det nuværende Gymnasium opbyggedes. Når Skolen i det sidste Par År har ophængt smukke Tavler i Forhallen, der minder om de gamle Rektorer, fremragende Disciple og de vigtigste Data i

Skolens Liv, er det i taknemmelig Erkendelse af vor Sammenhæng med den gamle schola Slawlosiana.

»Fra denne Skole er forudm mange brave Mænd dimitteret,« lyder det fra Pontoppidan i hans »Danske Atlas«. Også efter Pontoppidans Tid har den givet en Række Embeds- og Videnskabsmænd en grundlæggende Undervisning, og den har også haft enkelte Ledere i det store pædagogiske Format. Gid Slagelse Skole i sin nye Skikkelse måtte holde en høj faglig Standard og arbejde på at skænke sine Elever gode Forudsætninger for Livsforståelse og Livsførelse.

Slagelse Gymnasium, Februar 1946.

Christian Nielsen.

Kilder til Slagelse lærde Skoles Historie.

Quistgård: Efterretninger om Slagelse By og Skole. 1831.

Hundrup: Lærerstanden ved Slagelse lærde Skole. 1861.

Wiehe: Kort Tilbageblik på Slagelse lærde Skoles Historie.

Henny Glarbo: Slagelse Latinskole (Årbog for Hist. Samf. for Sorø Amt 1930).

Arnskov: Bogen om Slagelse. 1930.

Holmgård: Slagelse Helligåndshus og Hospital. 1935.

Holmgård og Buchreitz: Slagelse lærde Skoles Historie. (Jul i Sl. 1935).

Viderø: Slagelse Skoles kendteste Disciple. (Skoleprogram for Slagelse Gymnasium. 1943).

Krummerup Kirke.

Der er i de senere Aar, og ikke mindst siden Menighedsraadens Overtagelse af Kirkerne til Selveje, sket store Fremskridt med Hensyn til vore dejlige gamle Kirkers Vedligeholdelsesstand og Udsmykning.

I Erkendelsen af, at en smukt og kyndigt gennemført Restaurering kan virke vejledende og ansporende andre Steder, vil *Roskildebogen* bringe Skildringer af Arbejder, der i de senere Aar er foretaget ved Kirker i Roskilde Stift.

Vi gør Begyndelsen med *Krummerup Kirke* ved Fuglebjerg (Øster Flakkebjerg Herred), der for faa Aar siden indvendig var en af Egnens kedeligste og uskønneste Kirker, men ved en gennemgribende Restauration for et Par Aar siden forvandlede, saa den nu har et af de smukkeste Kirkerum, man kan tænke sig, og desuden har faaet et skønt og inspirerende Alterparti til Afløsning for en grusom Altertavle af Fru Ingemann. Arbejdet blev udført af Kunstmaler *Stefan Viggo Pedersen* og Arkitekt *H. G. Skovgaard*. Sidstnævnte har i det følgende beskrevet, hvorledes Forvandlingen skete.

Redaktionen.

Alterudsmykning og Restaurering.

Krummerup Kirke er ægte sjællandsk. Hvidkalket, rummelig og velproportioneret tegner den sig klart allerede paa lang Afstand. Det er Gothiken, der præger den, selv om Kernen er romansk og Inventaret Renæssance. Udvendig fremhæver sig dens fine Gesimser og smukke Korgavl, indvendig dens gothiske Krydshvælvinger, som naturligvis erstatter et oprindeligt

Bjælkeloft, hvis Spor man endnu ser paa Langvæggene over Hvælvingerne.

Under Kalken gemmer sig en Mængde Kalkmalerier, som i 1901 blev fremdraget, men af den Tids Museumsfolk og Menighed fandtes grimme og atter blev overkalket. I bitter Skepsis kunde vi i Dag have Lyst til atter at kigge under Kalken. Forrige Slægtleds arkæologisk-kunstneriske Forsyndelser er saa store, saa hvorfor skulde de have valgt rigtigt her.

I 1941 tog Menighedsraadet Initiativet til en grundig indvendig Istandsættelse, som takket være en anonym Giver kom til at omfatte en helt ny Alterudsmykning.

At Kirken var forsømt, vil ingen benægte. De ansvarlige har muligvis altid gjort deres Pligt efter fattig Evne. Men dels har Evnerne været fattige, og dels er den tørre Pligt heller slet ikke nok. Her havde gammel Slendrian i Ly af smuk Veneration for Fædrenes Arv lagt sig som et Tabu paa alt, smukt eller grimt, sundt eller ormædt. Tykke Lag af brun Maling søgte at skjule Inventarets Molestering, men Hængselsmærkerne fortalte dog stadig om de bortfjernede Stole-Laager. Ved flere af de afgørende Lejligheder havde Venerationen for det gamle dog ikke slaaet til. F. Eks. i 1853, da den dilettantiske og evneløse Fru Ingemann malede og skænkede Kirken en ny men græsselig Altertavle i en fattig og styg Ramme. Man kunde ønske at se den Tavle, den har fortrængt.

Endvidere i 1899, da et nyt godt Orgel med den sædvanlige uskønne Facade blev skaffet og hensynsløst opstillet tværs for Taarnfaget, og endelig i 1928, da et Hess Varmeanlæg med usandsynlig Brutalitet blev installeret midt paa Nordvæggen, hvor det staar den Dag i Dag som en Betonstilling imod al æstetisk Fornemmelse. Man benyttede endog Lejligheden til at smide Stolenes Laager ud.

Ja, det er let at kritisere, og vore Kirkers Behandling i det sidste Aarhundrede er visselig en taknemmelig Opgave for den

der vil, men er det ikke vor Pligt at gøre det? Trods alt staar Kirkerne Landet over stadig som vor betydeligste Kulturskat, der bringer Bud om, hvad Fædrene formaaede. Alt hvad der kan tjene til at aabne Øjnene for denne Skat, saa den bliver forstaaet og elsket, maa vi hilse med Glæde, og dertil hører en vaagen Kritik. Og naar vi Dag gør Indgreb i eller Tilføjelser til disse skønne Kultur minder, maa vi være vort Ansvar bevidst, og vi maa tænke saa meget frem i Tiden, at vi ikke blot kan tilfredsstille Menighedens og Myndighedernes Ønsker idag, men ogsaa staa for Fremtidens Kritik. Dette kan jo lyde taaget — for hvem kender Fremtidens Syn — og findes der anden Anvisning at give end til Kunstneren: gør dit bedste, og til Menigheden: find den bedste, og har vi Lov at mene, at man ikke altid har stræbt efter dette?

Ja, jeg tror virkelig, at man kan paastaa, at de sidste Slægtled har været uansvarlige, og at Kærligheden og Forstaaelsen af Kunsten har været sløj, og ligesom ingen vil benægte, at vor arkæologiske Kendskab og Forstaaelse er vokset og allerede har sat sig Spor ud i det bredere Folk, ligesaadan vil vi have Lov at tro, at den kunstneriske Kultur paa dette Omraade ogsaa er voksende.

Til det Arbejde, som blev gjort i Krummerup, vil jeg gerne give nogle Oplysninger og knytte nogle Bemærkninger.

Fru Ingemanns Altertavle var alle enige om at kassere, men den fik Lov at blive paa en diskret Plads i Kirkens vestligste Fag. Selvfølgelig knytter der sig en Masse milde Minder til en Tavle, som man i Enfold har beskuet i Generationer, og en vis historisk Værdi har den jo ogsaa erhvervet.

I Kirken fandtes et stort sengothisk Krucifix, saare naivt og som Skulptur ikke særlig værdifuldt, men det havde sin Tidsalders arkitektoniske Fasthed og Vægt og en stærk dekorativ Virkning. Dette fik vi Lov at anvende midt over Alteret, idet Stefan Viggo Pedersen saa i Stedet for Altertavle malede en

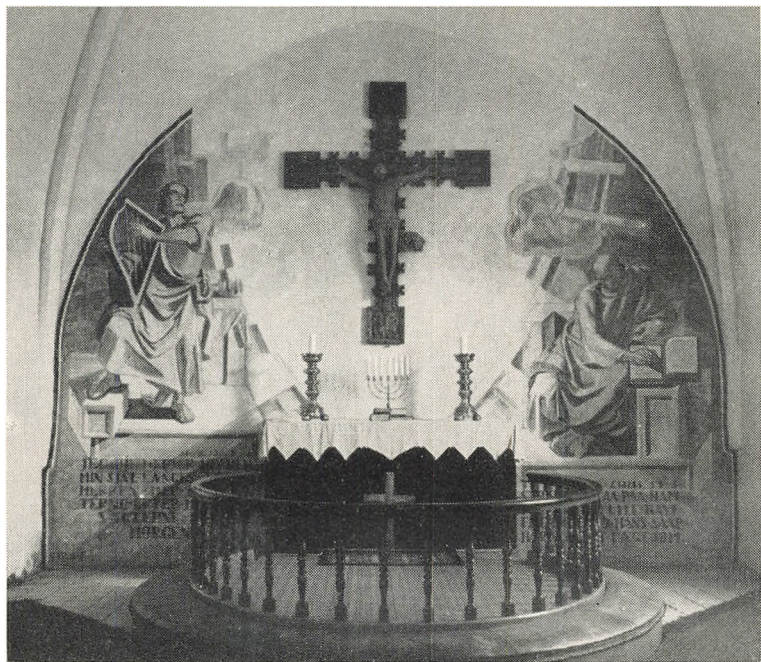
Fresce paa Korvæggen uden om Korset. Kompositionen blev da: Højt i Midten Korset med Kristus, omkring dette en mægtig Mandorla, som i sin lysende Midte gaar umærkeligt over i Korets Hvælving og uden om Mandorlaen Profetien udtrykt i den grublende Esajas og den kraftfuldt forkyndende David. Jeg synes, at der er opnaaet en ganske rig Virkning og trods det heterogene dog ogsaa en Helhed. Korset og Frescen er saa forskelligartede i alt — Stof, Form, Farve og den Aand, hvori de er skabt, at man maaske undres, men dels gør netop det, at de i alle Henseender er forskellige, at man bedre tolererer Sammenblandingen af Maleri og Skulptur, af det 20. og det 15. Aarhundrede, og dels er Fortællingen i Kompositionen, Profetien — Frelseren, saa enkel og monumental, at den bliver uforstyrret af de forskelligartede Bestanddele.

Forslaget krævede, at Alteret flyttedes helt ind til Korvæggen, men Præsten gav gerne Afkald paa sit lille Skjul bag Alteret, naar han blot fik et Søm og en Bøjle bag Prædikestolen, et tiltalende Frisyn paa et lille men ofte meget tungt Problem.

En anden større Ændring var Stolestadernes Ombygning. De gamle Stader var stejle og snævre, og som allerede nævnt var Laagerne borte, en ulykkelig Vandalisme, som er overgaaet alt for mange af vore skønne Kirker. Man fatter ikke, at Menighederne af ussel Magelighed har nænnet at kræve Laagerne fjernet, og man fatter ikke, at Nationalmuseet i gamle Tider i Hundreder af Tilfælde har givet efter for dette Krav. — Det har vist ogsaa været af Magelighed. Nu begræder Museet det ligesaa højt som alle andre Elskere af god Arkitektur. Her i Krummerup var de uigenkaldeligt forsvundet, en enkelt Rest laa og ligger vel endnu paa Loftet. Jeg turde ikke for Alvor foreslaa nye Laager efterlavet og indsat, fordi Hovedønsket ved Ændringen nu var at faa større Stoleafstand, hvorved de gamle Forhold alligevel ikke kunde genskabes. Moderne aabne Stolestader er som Regel ganske pæne fra Gav-

Det Indre af Krummerup Kirke.

Alteret i Krummerup Kirke.

len, men mange Steder ser de grimme ud bagfra, fordi Bagsiderne ofte er meget aabne og synlige og det derfor støder, at de ikke er udført med samme Omhu som Gavlene. Jeg søgte at undgaa denne Fejl dels naturligvis ved at have lukkede Fyldingsrygge, dels ved at gøre Gavlene saa brede som overhovedet muligt, saa at Indkigget kun bliver lille, og endelig ved langs Ydermuren at opsætte en Panelering. Det hele har derved faaet en mere lukket og sammenhængende Karakter end almindeligt. Til Gavlene fik jeg Lov at genanvende de smukt dekorerede og udskaarne gamle Gavle, som blev restaurerede og fik nye Brædder paalimet paa begge Sider.

De gamle Gavle var tappet i et nu stærkt fortæret Egetræs Understykke, som man let snublede over, undtagen i de mange Rækker, hvor der var lagt løse Fodskamler eller Flager mod Kulden. Af mange Grunde vilde jeg gerne bevare eller forny Understykket. Derved kunde jeg undgaa at omlægge Midtgangens Murstensfliser og bevare en smuk Overgang til Køret. Jeg fik da Lov at hæve Gulvet inde i Stolerækkerne til Højde med Understykket. Gulvet blev støbt af isolerende Klinkerbeton, og det har i høj Grad bekæmpet Fodkulden. Selve Gulvfladen blev glittet i Cement og cementmalet og er nu let at holde ren og pæn.

I Vestenden drejede vi Orglet til Side, saa at Vestvinduet blev synligt, og hele Taarnfaget blev derved føjet bedre til Skibet.

Samtidig med disse Arbejder blev Mure og Hvælvinger repareret og hvidtet, det skal jo gøres nu og da, men ikke altfor ofte. Jeg holder ikke af at tone Kalken — Æggeskal, som det kaldes — den naturlige Patina er bedre.

Selvom Fornyelsen følte gennemgribende, staar der stadig en Del tilbage at bedre paa i de kommende Aar, Restaurering af Prædikestol, nye Nummertavler, ny Orgelfacade m. m., og det er mit Haab, at man vil forstaa at skaffe sig kunstnerisk

Vejledning selv til beskedne Indkøb. Der bliver saa tidt og der kan saa let begaa Fejl, som skæmmer. Paa Fotografiet af Koret ser man f. Eks. to Løbere, der skraat tangerer det cirkulære Knæfald. Det er ikke noget væsentligt, men smukt er det ikke og kunde let være undgaaet.

H. G. Skovgaard.

Kirkens Røst.

Har man fulgt lidt med i den kirkepolitiske Debat, vil man have bemærket, at der ikke saa sjældent lyses efter »Kirkens Røst«. Det vilde være rart, synes nogle, om »Kirken« kunde og vilde udtale sig klart om Dagens brændende Spørgsmaal. Kirken opfattes som en Institution eller Korporation paa Linie med Universitetet, Forfatterforeningen eller den organiserede Arbejderbevægelse, og den skulde — som disse — i givet Fald kunne udtrykke sig gennem Resolutioner, lidt Bandlysning eller lidt Velsignelse, alt efter Omstændighederne. Men det er for denne Betragtning en Fejl ved Kirken her i Danmark, at den ikke har »Mund og Mæle«. Den savner et Organ, gennem hvilket dens Parole kunde udstedes. Ja, det er i Grunden herom, det hele drejer sig. »Parole« betyder »Ord«. Vi er nogle, som mener: Kirken udsteder ikke Parole, men den siger et Ord!

For godt hundrede Aar siden var der en dansk Præstemand, Grundtvig, som kaldte sit Stridsskrift, rettet imod en theologisk Professor: »Kirkens Genmæle«. Kirken havde efter hans Mening baade Mund og Mæle. Og det har den den Dag i Dag. En stum Kirke er en oplagt Selvmodsigelse. Men en snakkesalig Kirke, som blander sig op i alle Ting og giver sit Besyv med i ethvert Lag, er en ligesaa oplagt Selvmodsigelse. Kirken skal ikke have et særligt Taleorgan, den er nemlig Guds eget

Taleorgan i Slægten. Fra Kirken toner en Røst, Herrens Røst, fra Kirken udgaar et Ord, Guds Ord.

Det er forstaaeligt, at man i stærkt bevægede Tider forfalder til Kravet om Parolen, og at nogle henrykkes ved Tanken om det »Kirkernes Verdensraad«, som man er ved at danne. Nu kan der maaske blive Mulighed for at faa »Kirkens Røst« at høre, forudsat da, at man ved diverse Afstemninger faar frembragt tilstrækkeligt klare Resolutioner. Jeg tilstaar, at jeg ved alt dette mindes om Babelstaarnet, og at jeg her aner Materialisationsfænomener, som ganske sætter Spiritisternes i Skygge. Kraften er ikke helt gaet af den spydige franske Bemærkning paa Tridentinerkonciliets Tid, at Helligaanden hver Fredag kom til Trient fra Rom i en Vadsæk, og at hans Komme undertiden forsinkedes ved Flødernes Oversvømmelse!

Og hvem er det saa, som i givet Fald skal faa »Kirkens Røst« til at lyde? Det er de delegerede. Fortrinsvis tænker man sagtens paa Gejstligheden, men dernæst ogsaa paa Lægfolk, som har gjort sig bemærkede og kvalificerede paa den kirkelige Arena. Skavanken herved er formentlig synlig nok. Vi kan mindes om Problemets Alvor ved at nævne Verset:

Guds Menighed paa denne Jord
den var og er og bliver
de Smaafolk, som Guds Aand og Ord
i Tidens Løb opliver
til Aabenbaring af sit Raad
og af sin naadefulde Daad
til Frelse for de fromme.

Spørgsmaalet er til syvende og sidst, om vi tror paa Kirken som Helligaandens Værk, eller om vi opfatter den som en menneskelig og af Mennesker stiftet Forening. For den, som tror, at Menighedens »Skabelse, Opholdelse og Saliggørelse ved

Herrens Munds Ord er den Helligaands Stovværk, som selv Engle undres paa«, bliver det meningsløst at sætte sin Lid til Kirkeparlamentarisme, han ved nemlig, at Aanden har det som Vinden, der blæser, hvorhen den vil, og han lytter efter Kirkens Røst, Herrens Ord, der og hvor det behager Herren at tale.

Naar Luther og hans Venner taler om Kirken, er de jo helt paa denne Linie. »Kirken er de helliges Samfund, i hvilket Evangeliet forkyndes ret, og Sakramenterne forvaltes ret« (Conf. Art. VII). D. v. s., Kirken har den ene Opgave at bringe Mennesker Guds Ord. Kirkens Liv er Ordets Liv.

»Ordet blev Kød« — det er Overskriften over Kristi Jordeliv. Efter dettes Afslutning lever han i Aandens Kraft skjult Ordets Liv videre i sin Menighed (Matth. 18, 20. 28, 20). Kirken har en Røst, den har Mæle. Eller rettere: den er Røst, den er Mund og Mæle. Den skal dette ene: lade Guds Ord lyde videre i vor Slægt. Heri eksisterer den. Og saadan har den levet gennem Tiderne. Tit mumledes Ordet utydeligt, tit var det ved at overdøves af Verdens Væsen, men selv i de goldeste Tider ulmede Emmerne under Asken. Herrens Ord forsvandt aldrig ganske af Herrens Hus, saasandt som Daabskilden aldrig sandede til, og Nadverbordet aldrig blev stillet helt i Skammekrog.

Hvad var det saa, Kirken sagde? Altid det ene og samme, men med forskellige Ord: Syndernes Forladelse, Forsoning med Gud, Barneret. »Kom, thi alle Ting er rede!« Vor Fader har Lys i sit Vindul! At høre Kirkens Røst vilde altid sige at høre Guds Kald, Guds levende Ord.

Lad os give forskellige Vidner i denne Sag Ordet:

Luther siger (i Prædiken 8. Sønd. e. Tr.): »Guds Forordning og Vilje er det, at hans Ord skal hævdes i Kirken«.

Karl Barth (i: Kirken i Dag): »I Kirken er man enig om dette, at Guds Ord slaar alt og enhver af Marken« ... »I Kirken er man enig om, at Gud for os intet andet Sted er i Ver-

den i vort Rum og i vor Tid end i dette hans Ord, og at dette hans Ord for os intet andet Navn og Indhold har end Jesus Kristus«. Det vil »sejre over os og over alle dets andre Fjender, fordi det »korsfæstet, død, begravet, paa tredje Dag igenopstanden, siddende ved Faderens højre Haand« allerede en Gang for alle har sejret over og for os og alle dets andre Fjender« (S. 43 ff.).

Kaj Munk (i Interview 14/12 1939): »Hvor meget jeg end har skrevet, har jeg kun søgt at skrive det ene Ord: Kristus.«

Vil man have Begreb om Kirkens Røst, da lytte man her. Det er det ene Navn, Kirken til alle Tider og under alle Himmelstrøg higer efter at faa sagt: Kristus, »Guds levende Ord«. Det er det ene Kald, den røgter: Kom!

Derfor maatte det under Krigen føles som en Hovedopgave for Folkekirkens Biskopper: at staa Vagt om Evangeliets Frihed. Og jeg kan her blot antyde, at man i givet Fald satte ind paa dette Punkt. Naar vi f. Eks. i Anledning af Jødeforfølgelserne eller under de retsløse Tilstande sendte Hilsener til Menighederne, skete det jo ikke, fordi vi mente os mere kvalificerede end f. Eks. 9 fromme Urtekræmmere eller Landarbejdere til i Kristentroens Navn at sige fra. Heller ikke, fordi vi mente os udrustet med særlige profetiske Gaver, Gud synes hverken at have opvakt nogen stor Profet eller nogen stor Digter iblandt os i denne Tid. Nej, men vi var sat paa vore Pladser i Kraft af en vis Tillid, vore Landsmænd havde vist os, og disse Pladser er nu engang af den Art — man kan synes derom eller ikke — at der i Verden, ikke mindst i Verden udenom os, lægges Mærke til dem. Det, vi sagde, var ikke Dybsindigheder eller nye, forbløffende Sandheder, det var — og skulde være — rene Selvfølgeligheder for kristne Mennesker. Radio og Presse var bundne, vi maatte udtrykke, hvad saa at sige alle ægte Danske tænkte og følte, simpelthen fordi vi paa en særlig Maade var forpligtede paa Ordets Frihed. Tavshed fra vor Side

vilde kunne udlægges som Samtykke i al den Skændsel eller Ligeledthed overfor den. Vi talte, for at citere Augustin, ikke just for at faa det sagt, men for at der ikke helt skulde ties herom.

Naar vi da med Henblik paa de Vanskeligheder, Efterkrigstiden er saa rig paa, spørger om »Kirkens« Stilling, og om den ikke har noget at sige, lønner det sig at se paa det første Billede af Kirken, vi ejer. I Ap. Gern. 2 har vi jo det hele i Spireform. Her lyder Ordet om Gud og hans enbaarne til Mennesker. Men hvad sker der saa med disse Mennesker? Da Peter har øvet Ordets Tjeneste i Aandens Kraft, kommer de og spørger: »I Mænd Brødre, hvad skal vi gøre?« Se, det er Sagen. Der, hvor Guds Ord rammer, sker et Jordskælv. Der ramler vor Tryghed og Selvsikkerhed sammen. Der ved vi hverken ud eller ind. Det er Kirkens Opgave at skabe Usikkerhed, Utilpashed — og det vil igen sige Aabenhed overfor Opgaverne.

Vor Herre har aldrig lovet os, at vi i Kraft af vort Forhold til ham skal blive klogere end andre Mennesker. Det er givet, at hvad Problemernes *saglige* Side angaar, har »Kirken« som saadan intet at sige. Selv Fagfolkene, Socialøkonomerne, kan jo ikke blive enige, og »politisk« omfatter »Kirken« jo saa at sige samtlige Partier.

Paa det *personlige* Omraade derimod sætter Kirken ind. Ved sin Forkyndelse af det Broderskab, i hvilket Jesus er den første (Rom. 8, 29), vil den byde den Egoisme, som er alle sociale og storpolitiske Vanskeligheders Kilde, Spidsen. Kirken kan ikke møde op med et Program, men den kan brænde Spørgsmaalet: hvad skal jeg gøre? ind i Samvittighederne. Den kan være med til at skabe den Atmosfære, som beforder Sagernes sunde Udvikling. Ikke Program, men Surdejg. Ikke Parole, men et Ord!

Naar da de store Spørgsmaal fanger os: »Hvordan nedkæmpes Nazismen?« »Hvad med Udrensningen og de udrenste?« »Efter hvilke Linier vil Modstandsbevægelsen forløbe?« og vi

i den Situation vender os til Kirken, da lyder »Kirkens Røst« som Svar paa vort: »Hvad skal vi gøre?«: Omvend jer til jeres Daab i Forsagelse af Djævelen og alle hans Gerninger og alt hans Væsen — og gaa ind til Nadverens Forkyndelse af Syn-deres Fællesskab i Nød og Haab!

Den, som tror, at Nazisme kan bekæmpes med Vaaben alene, tager fejl, skal en Uaand uddrives, maa Aand vinde Indpas. Og Helligaandens Gave gives til den, som omvender sig til sin Daab. Atombomben maa da vise os, at kun, hvis vor Kultur forbliver tro mod sit gamle Grundlag, Kristendommen, er der Fremtidshaab for Slægten. Der maa sættes radikal Kurs med et klart Nej og et ærligt Ja. Den tyske Arbejdsfronts Leder, Dr. Ley, efterlod ved sit Selvmord nogle Optegnelser, hvori det bl. a. hedder: »Vi har forsaget Gud, derfor blev vi forsaget af ham. Vi satte vor menneskelige Vilje i hans guddommelige Naades Sted. Ved Antisemitismen krænkede vi et af Skabelsens vigtigste Bud«. Maatte Aanden sejre i vore Hjem, maatte Skolerne paany bringe den kristelige Børnelærdom i Agt og Ære, og maatte Kirkens Ord med sit: »I Mænd Brødre, hvad skal vi gøre?« sprænge al falsk Tryghed og søvnlige Ligegyldighed.

Og der skal renses ud. Lad dem skændes om, hvorvidt det skal være til Tops og til Bunds, men lad der blive rensed ud med god dansk Retsindighed. En Ting er givet, at har et Menneske blot nogensomhelst Anelse om »Kirkens Røst«, da vil Ordet om, at den, som er ren, kan kaste den første Sten, virke lidt forstyrrende i dette Menneskes selvsikre Forhold overfor dem, som gled. Det vil ikke sige, at vi skal hindre Retten i at have sin Gænge, men det vil sige noget om de Problemer, som opstaar, naar en Gang denne Generation af Lovovertrædere igen kommer paa fri Fod. Skal der opstaa en Pariakaste, berøvet »borgerlig Tillid«, nuvel, for Kristne er det naturligvis umuligt paa Forhaand at fornægte ethvert Tillidsforhold til dem, som maaske er kommen paa andre Tanker og erkender deres Fejl.

Hvordan vil man bære sig ad med at anbringe Had og Foragt, Mistillid og Kulde overfor alle disse Medmennesker, hvem Kirken netop vil fortælle om Guds Naade og Tilgivelse? Man trænger jo selv idelig til denne Forkyndelse.

Vor hjemlige Modstandsbevægelse blev en stor Oplevelse for mange unge — og ældre med. Jeg har hørt kristne Mennesker tale derom med største Begejstring. De mødte der Udslag af en Offervilje og en Samfølelse, de aldrig vil kunne glemme. Men Modstandsbevægelsen skal fortsætte, dog ikke — det betones stærkt fra kompetent Side — blot som Kammeratskabsforening eller Terrænsport. Men som hvad? Thi Udrensning alene gør det næppe.

Ja, her staar vi igen ikke med en Parole, blot med et Spørgsmaal, men sikkert et meget frugtbart Spørgsmaal: »Hvad skal vi gøre?« Hvad skal vi gøre for at dette Sammenholds Velsigelse ikke skal dø? Hvad skal vi gøre for at opretholde Modstanden mod *alt* det, som er slapt og sløjt i vort Folk? For at holde uselvvisk Offervilje levende?

Guds Ord er Ordet om uforsonlig og uslappet Modstand, om ubrydeligt Samfund, fuldstændigt Offer og radikal Selvhengivelse. Utænkligt, at der ikke skulde findes Veje mellem de forskellige Lejre, saa at de vaagne Grupper af dansk Ungdom ogsaa i Fremtiden kunde mødes til baade folkelig og kristelig Berigelse.

Elsker jeg end Bøgeskoven
og Kærminden i dens Ly,
Danemarken, Danevoven,
Sjællands Konge-Kirke-By,
O, saa er dog Danevirke
mig kun Tant, naar Kristi Kirke
sætter ej derpaa sit Spirl

(Grundtvig.)

Axel Rosendal.

Fra Stiftet.

Af Sognepræst *Viggo Klarholt*.

De, der kom.

I 1945 er følgende Præster tilflyttet Stiftet:

9. *Marts*: Sognepræst i Andst, Ribe Stift, Gregers Valdemar Andreas Oldenburg udnævnt til res. Kapellan for Vordingborg Menighed. — Født 22. August 1907 i Viborg, cand. theol. 1938, Kaldskapellan ved Frederiksberg Kirke 1938, Sognepræst i Andst fra 1940.

10. *Marts*: Andenpræst i Flensborg, dr. theol. Kai Eduard Jordt Jørgensen udnævnt til Andenpræst ved Roskilde Domkirke. — Født 30. August 1906 i København, cand. theol. 1930, Dansk Præst i Flensborg 1933, Dr. theol. 1942.

10. *Marts*: Sognepræst i Dalbyneder og Dalbyover i Aarhus Stift Mogens Kelstrup udnævnt til Sognepræst i Everdrup. — Født 25. December 1911 i Rønninge, cand. theol. 1937, Sognepræst i Dalbyneder samme Aar.

2. *Maj*: cand. theol. Asger Hoffmann Varming ansat som Hjælpepræst i St. Jørgensbjerg Sogn. — Født 28. August 1910 i Ørsted, cand. theol. 1936, Lærer ved Hjemmet for Vanføre i København fra 1939.

1. Juli: cand. theol. Svend Petersen Bladt ansat som Hjælpepræst i Gørlev-Bakkendrup. — Født 28. Marts 1919 i Nybøl, cand. theol. 1945.

14. Juli: Hjælpepræst ved Grundtvigskirken Peter Martin Thomsen udnævnt til Sognepræst i Rønnebæk og Olstrup Menigheder. — Født 20. September 1918 i Vadum, cand. theol. 1944, Hjælpepræst ved Grundtvigskirken 1944.

1. August: cand. theol. Knud Erik Henrik Knudsen ansat som Hjælpepræst i Greve og Kildebrønde. — Født 16. Maj 1918 i Lynderup, cand. theol. 1945.

25. September: cand. theol. Helmer Emil Severin Colstrup udnævnt til Sognepræst og Skolelærer paa Nyord. — Født 21. Juni 1918 i København, cand. theol. 1945.

1. November: cand. theol. Poul Anker Skjoldborg Kristensen ansat som Hjælpepræst ved Næstved St. Peders Kirke. — Født 18. Februar 1920 i København, cand. theol. 1944.

1. December: cand. theol. Erik Sølling ansat som Hjælpepræst i Valløby-Taarnby. — Født 27. Februar 1918 i Aarhus, cand. theol. 1943.

Flyttet inden for Stiftet:

9. Oktober: Hjælpepræst ved St. Peders Kirke i Næstved Harry Kristian Søren Flensted Andersen udnævnt til res. Kapellan i Højby, Lumbsaas Kirkedistrikt. — Født 27. Januar 1914 i Odder, cand. theol. 1940, Hjælpepræst i Næstved fra 1941.

De, der gik.

Forflyttet uden for Stiftet:

30. Januar: kst. Sognepræst i Højelse Hans Peter Mathiesen udnævnt til Sognepræst i Ølstykke. — Født 14. Marts 1915 i Maugstrup, cand. theol. 1940, Sekretær for Sudanmissionen 1940, konstitueret i Højelse 1944.

1. Marts: Sognepræst i Rønnebæk-Olstrup Niels Petersen udnævnt til Sognepræst i Ølgod og Strelluf, Ribe Stift. — Født 15. Januar 1891 i Lyne, cand. theol. 1916, Højskolelærer i Høng 1917, Sognepræst i Aale-Linnerup 1921, Valgmenighedspræst i Vallekilde 1923, Sognepræst i Rønnebæk 1940.

1. Juli: Hjelpepræst i Greve-Kildebrønde Niels Vilsen Sørensen ansat ved det grønlandske Kirke- og Skolevæsen. — Født 28. August 1912 i Faarevejle, cand. theol. 1940, ansat i Greve-Kildebrønde 1941.

30. August: Sognepræst i Magleby, Flakkebjerg Herred, Erik Nielsen Damm udnævnt til res. Kapellan ved Citadels Kirke i København. — Født 30. December 1913 i Tulstrup, cand. theol. 1939, Sognepræst i Magleby 1940.

Afskedigede i 1945:

30. April: Præst ved St. Hans Hospital i Roskilde Carl Langbein Toft. — Født 24. April 1877 paa Jegindø, uddannet paa Kunstakademiet 1899-1902, Sekretær i K. F. U. M. (Kalundborg og Nykøbing F.) 1902, Rejsesekretær for D. M. S. fra 1910, Præst ved St. Hans Hospital fra 1930.

29. *Maj*: res. Kapellan i Højby (Lumbsaas) Christian Marjus Christiansen. — Født 8. Juli 1879 i Utterslev, Seminarist fra Skaarup 1900, Lærer indtil 1929, Kaldskapellan i Højby 1929, res. Kapellan sst. 1936.

30. *September*: Sognepræst i Aagerup-Kirkerup Vilhelm Munk. — Født 26. September 1896 i Vridsløselille, cand. theol. 1922, Huslærer paa Fraugdegaard, res. Kapellan i Skive og Resen 1924, Sognepræst i Aagerup fra 1930.

20. *November*: Hjelpepræst i Valløby-Taarnby Harry Lindgren Rasmussen, fratraadt p. Gr. af Militærtjeneste. — Født 1. Oktober 1918 i Hvilsager, cand. theol. 1943, ansat i Valløby 1943.

Følgende Præster, der har haft deres sidste Embede her i Stiftet, er døde i 1945:

15. *Juni*: Sognepræst og Skolelærer paa Nyord Sophus Theofilus Vestergaard; født 8. Oktober 1884 i København, cand. theol. 1913, ordineret Medhjælper i Asminderød-Grønholt 1914, Kaldskapellan i Horne 1916, Sognepræst paa Nyord 1926.

10. *Juli*: fhv. Sognepræst i Gierslev Peder Christensen Nedergaard; født 13. November 1868 i Ravnholt, cand. theol. 1893, res. Kapellan i Holmslands Klit 1894, Sognepræst i Gerding-Blenstrup 1898, Sognepræst i Gierslev 1909, afskediget 1938.

11. *Juli*: fhv. Sognepræst i Strøby-Varpelev Alf Einar Holstein; født 5. Marts 1866 paa Frederiksberg, cand. theol. 1890, Sømandspræst i London 1891, Sognepræst i Snostrup 1896, i Strøby-Varpelev 1904, afskediget 1930.

25. Juli: fhv. Sognepræst og Skolelærer paa Nyord Sophus Christoffer Vilhelm Boas; født 20. September 1860 i København, cand. theol. 1892, Sognepræst paa Nyord 1894, Sognepræst i Vilsted-Vindblæs 1900, i Lading 1909, igen paa Nyord 1921, afskediget 1926, derefter Kordegn i Søborg 1926-36.

14. August: fhv. Sognepræst i Bregninge-Bjergsted, Provst Frederik Friis Berg; født 12. Maj 1872 i Skive, cand. theol. 1897, Sekretær i K. F. U. M. i Aarhus 1899, Andenpræst ved Apostelkirken i København 1901, Sognepræst sst. 1909, i Hagedsted-Gislinge 1919, i Bregninge 1928, afskediget 1940.

21. September: Klosterpræst i Vemmetofte Ove Gyiring; født 19. April 1881 i Nykøbing M., cand. theol. 1907, Lærer ved Jægerspris 1908, ordineret Medhjælper ved Ansgar Kirke i Odense 1911, Sognepræst i Skibet 1915, i Lysabild 1921, Klosterpræst i Vemmetofte 1940.

28. Oktober: fhv. Sognepræst i Damsholte Axel Valdemar Løwe; født 23. August 1867 i København, cand. theol. 1890, uordineret Medhjælper i Lyngby-Albøge 1892, Sognepræst i Horne-Asdal 1894, i Fjellerup-Glæsborg 1903, i Damsholte 1913, afskediget 1936.

14. November: fhv. Sognepræst i Glumsø-Bavelse Johan Marius Jørgensen; født 15. Februar 1869 i Gamborg, cand. theol. 1894, ordineret Medhjælper i Hornslet 1894, Sognepræst i Kolind 1899, i Grundfør-Spørring 1909, i Glumsø-Bavelse 1925, afskediget 1935.

14. November: fhv. Sognepræst paa Orø Frederik Willemoes de Fine Skibsted; født 22. August 1881 i Maarslet, cand. theol. 1906, Lærer paa Holsteinsminde 1906, personel Kapellan i Val-

lensbæk 1908, Sognepræst i Louns-Alstrup 1910, paa Fuur 1915, i Øster Brønderslev-Hallund 1922, paa Orø 1929, afskediget 1939.

Ordinationer:

I 1945 var der to Gange Ordination i Roskilde Domkirke; den 24. Maj ordineredes cand. theol. A. H. Varming, ansat som Hjælpepræst i St. Jørgensbjerg Sogn i Roskilde.

Den 14. November ordineredes cand. theol. H. E. S. Colstrup, udnævnt til Sognepræst og Skolelærer paa Nyord;

cand. theol. P. A. S. Kristensen, ansat som Hjælpepræst ved Næstved St. Peders Sogn;

cand. theol. E. Sølling, der var ansat som Hjælpepræst i Valløby-Taarnby, og

cand. theol. B. Rasmussen, udnævnt til res. Kapellan ved Anna Kirken i København.

Doktordisputats:

Sognepræst i Haraldsted-Allindemagle Jørgen Larsen disputerede den 3. Maj for den theologiske Doktorgrad.

Roskilde Stiftsfond.

28. Januar 1945 stiftedes dette Fond, som forhaabentlig skal blive til Glæde og Gavn i kommende Aar.

19. Februar udstedtes Indbydelse til Eleverne fra 7. og 8. Skoleaar i Købstadskolernes eksamensfrie Afdeling samt de tilsvarende Elevhold i Landsbyskolernes ældste Klasser indenfor Stiftet til at deltage i Løsningen af en Prisopgave over Emnet *Min Kirke, og hvad der foregaar i den*. Der indkom ialt 488 Besvarelser (fra 169 Drengene og 319 Piger). Ved Præmieuddelingen fik 10 af Deltagerne tildelt hver en Bog + 25 Kr., 12 andre hver en Bog + 10 Kr., og 3. Præmie (en Bog) tilfaldt 25 Deltagere. I Bedømmelsen deltog Provsterne Holm og Joensen, Kommuelærer Kjeld Kjeldsen, Førstelærer K. A. Kristensen, Amtsskolekonsulent Stephansen samt Biskoppen.

Paaskelørdag — 31. Marts — afholdtes Fest i Højskolehjemmets store Sal i Roskilde. Kgl. Skuespiller Poul Reumert læste Grundtvigs: »Paaskeliljen«, og Violinisten, kgl. Kapelmusikus Henrik Sachsenskjold glædede den store Forsamling med sine Toner. Det dobbelte Formaal med Festen naaedes, Roskilde blev fritaget for Balfaldera Paaskelørdag Aften, og Stiftsfondet fik Kr. 990.

Ved Landemodet 20. Juni vedtoges det at tildele Sognepræst Sv. Aa. Nielsen, Hjembæk, Stiftsfondets Rejselegat (af Stiftsfondets Bestyrelse senere fastsat til Kr. 650,00), samt at ud-

skrive en theologisk Prisopgave: »Bjergprædikenens etiske Problem«. Adgang til Deltagelse staar aaben for enhver Theolog i Roskilde Stift, Afhandlingen skal være indleveret 15. August 1946, og Førsteprisen er Kr. 1000,00.

Endelig kan omtales, at Stiftsfondet i Aarets Løb har tilstillet 10 Præstefamilier i Stiftet økonomisk Haandsrækning.

Hvorfra kom saa Pengene? Ad privat Vej er Kr. 6010,00 tilgaaet os. Pengeinstitutter har givet os Kr. 3576,36, og de lokale Menigheder har gennem en Søndagskollekt skaffet os Kr. 11.480,01. Præsternes Bidrag gennem »Roskidepengene« var Kr. 847,55, og »Paaskelørdag i Roskilde« bragte os, som ovenfor nævnt, Kr. 990,10.

Men da det er et »Fond«, vi tilsigter, altsaa en større Pengesum, hvis Renter kan sætte os i Stand til at udføre de Planer, vi har for Øje, er det klart, at vi stadig maa appellere til Præsters, Menighedsraadsmedlemmers, Menigheders og Institutioners fortsatte Interesse, ligesom Fondets Bestyrelse for sit eget Vedkommende søger at finde nye Veje til Maalet. Det første Aar har været tilfredsstillende, og vi retter gerne herved en Tak til alle, som hjalp os i Gang.

A. R.

In memoriam.

Frederik Friis Berg.

12. Maj 1872 — 14. August 1945.

En lang og arbejdsfyldt Livsdag kom der til at ligge mellem den 12. Maj 1872, da han saa' Lyset i et Købmandshjem i Skive, og den 14. August 1945, da han lukkede sine Øjne paa Diakonissestiftelsen.

Som en flittig og vaagen Elev gennemgik han Skolen og blev Student fra Viborg 1891. I Studieaarene traf vi sammen, og det var ikke vanskeligt at mærke, at han var en energisk og teologisk interesseret Student.

Efter sin Embedseksamen 1897 fik han en Stilling som Lærer. Under Ophold i Jylland kom han paa nært Hold af Samfundskredse indenfor Indre Mission og blev saare stærkt betaget deraf. Han førtes derved ind i en saa stærk aandelig Krise, at han endog en Tid fristedes til at opgive det hele. Men han kæmpede sig igennem og stod gennem hele sit senere Liv som en fuldtro Ven af Indre Mission. Vilde nogen fremhæve Mangler hos denne Retning, tog han den varmt i Forsvar; vilde man finde Pletter, blev de for ham Skønhedspletter. Man kom til at mindes Brorsons Linje: »Hvor ere de Kristne dog glimrende smukke!«

I Aarhus lykkedes det ham som Sekretær for K. F. U. M. at gøre en betydningsfuld Indsats i Byens kristelige Ungdoms-

arbejde. En særlig Opgave løste han ved at samle Gymnasiaster i en Bibelkreds, der endnu af daværende Deltagere mindes med Taknemmelighed.

Hans Liv og Virke kunde man iøvrigt samle ved at karakterisere ham som en glad Mand.

Glad var han for sit Hjem og for sine Kære dér. Han udtalte engang, at vel havde han anvendt anselige Summer paa sine Børns Uddannelse, men at det med Henblik paa deres Fremgang og opnaaede Resultater føltes som vel anvendte Midler.

Glad var han i sin Præstegerning baade ved Apostelkirken og senere i de to Landsbykald, Hagedsted og Bregninge. Han fremhævede engang overfor mig, hvor stor en Naade Gud havde vist ham ved at forunde ham saa lang en Virketid i Folkekirkens Tjeneste. Denne Grundstemning udelukkede dog ikke fra Tid til anden alvorlige Anfægtelser af den Art, som enhver samvittighedsfuld Præst kender.

Provstestillingen modtog han 1933 efter moden Overvejelse og i Forventning om ogsaa ad denne Vej at kunne gøre en gavnlig Indsats.

Glad var han for at arbejde for Hedningemissionen. Om Japan skrev han en Artikelserie og oversatte et Par mindre Skrifter af Japanere. Som Kredsforbundsformand for Nordvestsjællands D. M. S. Kredse gjorde han fra 1932 i en Aarække et praktisk Arbejde.

Glad var han for videnskabelig SysseL. Da han oversatte Justinos Martyrs Forsvarsskrift for Kristendommen (ud. 1932), interesserede Arbejdet med det græske Sprog ham særdeles. — Først i moden Alder begyndte han efter min Tilskyndelse Studiet af Arabisk, anvendte megen Tid og Flid derpaa og fik Indblik i flere af Literaturens Felter (Koranen, 1001 Nat, Historie m. m.). Endnu ét af sine sidste Leveaar korresponderede han med mig om Filosofen al-Kindi og dennes Forhold til Kri-

stendommen, hvilket Problem ikke med Rette kan betegnes som Læsning for trætte Mænd eller for Begyndere. — Hans Lutherstudier havde før sat sig Frugt i Oversættelser af et Par af Reformatorens mindre Skrifter og mandede ud i en Oversættelse af »Bordtalerne«, der optog ham lige til hans sidste Arbejdsdag.

Glad var han for at udarbejde Roskilde Konvents Historie, og med Myndighed og Brodersind ledede han Konventet 1933-44. En lykkelig Haand havde han til at vælge aktuelle Emner og til at finde velegnede Indledere.

Glad var han for sine Venner og fulgte dem med rørende Trofasthed under Livets Omskiftelser. Og hvor Lejlighed gaves, var han dem til Hjælp med Raad og Daad. Derfor blev han afholdt og savnes dybt af dem.

Ove Chr. Krarup.

Sophus Vilhelm Christoffer Boas.

20. September 1860 — 20. Juli 1945.

I Aar er det Jubilæums-Aar paa Øen Nyord ved Møen, idet det netop er 100 Aar siden, at Nyord fik sin Kirke bygget og indviet og sin første Sognepræst ansat. — Indtil da havde Nyord, vistnok lige siden Reformationen, været regnet til Stege Landsogn og maattet søge sine kirkelige Fornødenheder afhjulpet der, ikke blot søge Kirkegang i Stege, men f. Ex. sejle sine døde derover til Begravelse paa Stege Kirkegaard. — Det siger jo sig selv, at denne for Nyord saa mangelfulde kirkelige Betjening i høj Grad maatte virke forringende overfor Øens aandelige Liv. Allerede i 1699 klager den daværende myndige Stegepræst Morten Reenberg da ogsaa over Nyordboernes ringe Kirkegang i Stege og henstiller en Kirke bygget derovre.

De havde jo en milelang Sejltur til Stege i deres smaa Baade. Der skete dog ikke noget den Gang.

Men ca. 150 Aar senere, da den daværende Sognepræst i Stege Provst Daniel Smith (Oldefar til den nuværende Biskop i Aalborg) paany havde rejst Sagen, lykkedes det altsaa i 1846 at føre den igennem, bl. a. ogsaa ved kraftig og velvillig Støtte fra Kongeparret, Christian d. 8. og Caroline Amalie, som ved et Besøg paa Møen var blevet sat ind i Sagen, og som jo nok ogsaa følte sig tiltalt af, at Provsten bilagte sit Forslag om Nyord som selvstændigt Kirkesogn med Erklæring om gerne at ville afstaa alle de ham af Nyord tilkommende Indtægter til Gavn for Spørgsmaalets Løsning. Udskillelsen af Nyord fra Stege blev da tilladt, og en Sum paa 11.600 Kr. bevilget til Opførelse af Kirke og Præstegaard med Skolelokale. Præsten skulde nemlig tillige være Skolelærer paa Øen. Kirken, der blev bygget som et ottekantet Rum, lidt mindende om Frederiksberg Kirke, har bl. a. et Par smukke Litografier af Kongeparret og var prydet med et lille Spir af Træ, hvori Kirkens lille Klokke var ophængt. Formodentlig har Spiret været for svagt til at bære Klokken, saa denne blev senere taget ned og ophængt i et Stativ, men Spiret forsvandt, hvad vistnok føltes som et Tab.

Kirkens første Præst blev Dorph Paludan, forud Kapellan i Hammer-Lundby. Han blev paa Nyord til 1855 og har i de forløbne 100 Aar faaet 14 Efterfølgere. Blandt disse fortjener ogsaa særlig Pastor Boas at nævnes, da han er den eneste Præst, der har beklædt Embedet paa Nyord i 2 Perioder, 1894-1900 og 1921-26. Første Gang var under den gamle Kaldelsesordning i 1894 uden Indstilling. Sidste Gang efter Menighedsraadets Indstilling. Da han første Gang søgte Nyord, havde han nylig taget teologisk Examen, havde i flere Aar undervist i Københavns Skoler, saa han ogsaa i den Henseende var vel forberedt til at gaa ind i Gerningen paa Nyord. Og det gamle

Ord: »Den, der tager Barnet ved Haanden, tager Moderen ved Hjærtet«, opfyldtes ogsaa her. Pastor Boas efterlod sig aabenbart ved sin Afrejse fra Nyord gode Minder paa Øen. Det fik undertegnede Indtryk af, da jeg i 1907 var ved at rejse fra Fodby til Mern, for da fik jeg en Dag uventet Besøg af et Par Nyordboere, som aabenbart havde hørt om min Forflyttelse og tillige, at deres gamle Præst, Pastor Boas agtede at søge Fodby, hvorfor de to Mænd var gaaet ombord i deres lille Baad og sejlet rundt om Sydsjælland, gaaet i Land paa den modsatte Side og nu kom vandrende op til Fodby Præstegaard for at bede mig lægge et godt Ord ind for Pastor Boas hos Fodby Menighedsraad. Det var jo saa venligt tænkt af de gode Nyordboere. Senere, da jeg var flyttet til Mern, fik jeg jo efter at have overtaget Provstiet rig Lejlighed til at lære baade dem og andre Nyordboere nærmere at kende. Og saa i 1921 søgte Pastor Boas jo tilbage til Nyord. Og jeg husker det som en smuk, festlig Kirkedag, da jeg varovre paa Øen og paany indsatte ham i Embedet dér. I denne ny Periode af sin Embedstid lykkedes det Præsten at faa skaffet Nyord Kirke sit Spir igen, hvad ikke mindst Præstefruen energisk virkede for. Og det var en meget festlig Dag, da det indviedes paany. Biskoppen var forhindret. Men Provsten var til Stede og ligesaa den stedlige Rigsdagsmand, der vistnok havde skaffet et lille Statstilskud til Spiret. Sin videregaaende kirkelige Interesse viste Pastor Boas ved at skrive Artikler i Bladene om kirkelige Spørgsmaal og ved at interessere sig for Santalmissionen. Han var i det hele en rar og venlig gl. kristelig Præst.

H. P. Meinertsen,

Frederik (Frits) Willemoes de Fine Skibsted.

22. August 1881 — 14. November 1945.

Frits (som han kaldtes) de Fine Skibsted blev født paa Herregaarden Moesgaard ved Aarhus, hvis Ejerinde Kammerherreinde Dahl, der var hans Moders Veninde, holdt ham over Daaben. Hans Fader — selv Kommandørsøn — var den kendte Kommandør A. de Fine Skibsted; hans Moder var Datter af Herredsfoged i Aarhus Kammerherre Willemoes, der var Brodersøn til Søhelten P. Willemoes, og Mormoderen, der blev over 90 Aar gammel, en Datter af Admiral Sneedorff.

Hans Moder, der var kendt for sin smukke Sangstemme og sin Skønhed, døde som ung fra 3 smaa Sønner. Dette Dødsfald forandrede ganske hans Barndomshjem; hans Fader forvandt aldrig denne Hjertesorg og ophørte med al hjemlig, selskabelig Omgang; han levede for sine Officerspligter og Opdragerpligterne for sine Sønner og drev stille Studier. Der kom saaledes til at hvile en Alvors og Vemods Aand over Barndomshjemmet.

Mange Minder i hans Hjem vidnede om stolte Søofficers-traditioner baade paa fædrene og mødrene Side, saa det er forstaaeligt, at han tænkte paa denne Vej som sin Fremtid; efter Konfirmation af Provst Schepelern gik han ud af Metropolitan-skolen (3. Klasse, om jeg husker ret) og blev »Frivillig Lærling« i 1894-95. Dels kom han med Krydserfregatten »Fyen« paa Togt til dav. Dansk Vestindien; paa denne Rejse besøgte han London (hvor han overværede Gudstjeneste ved Pastor Storm), Cadix, Madeira og Azorerne og oplevede en Jul paa St. Thomas. Efter Hjemkomsten kom han med Kanonbaaden »Grøn-sund« paa Fiskeriinspektion langs hele Jyllands Vestkyst. Selvom han aldrig glemte denne udviklende og lærerige Udenlandsrejse, var han dog klar over, at det ikke var hans Fremtid. Han kom tilbage til Metropolitan-skolen, om han end blev sat et Aar

tilbage. Da han blev Student 1900, mødtes vi igen i de teologiske Sale. Hvad bestemte ham til Teologien? Jeg formoder, at den Evighedsalvor, som prægede Barndomshjemmet, de hyppige Besøg ved Moderens Grav paa Holmens Kirkegaard og hos hans gamle, fromme Mormor: Kammerherreinde Willemoes (af hans Brødre blev den ene Jurist og den anden Kaptein i Hæren).

Som Student var han det interesserede og flittige Pligtmand. Videnskabelige Interesser havde han ikke. Men han var Medlem af Studentersangforeningen; han havde arvet noget af sin Moders Sangstemme.

Det, som fik den største aandelige Betydning for ham i Studietiden, var Deltagelsen som Lærer i St. Andreaskirkens Søndagsskolearbejde. Som ny Forstander havde jeg faaet flere Teologer knyttet til Arbejdet og henvendte mig ogsaa til min gamle Skolekammerat; han havde nogen Betænkelighed, han maatte først tale med sin Far. Der kom saa et Brev med det Ord: Dersom nogen unddrager sig, har min Sjæl intet Velbehag i ham (Hebr. 10. 38). Af ganske Hjerter gik han op i denne Gerning; han besøgte Hjemmene; fattige hjalp han efter Evne. Han kom til mig, følte sin aandelige Uformuenhed; vi bad sammen om Helligaandens Lys og Kraft; han oplevede et aandeligt Gennembrud, der knyttede os sammen for Livet. Hans gode Sangstemme var ham et godt Plus i Arbejdet. Flere af Drengene fulgte han Livet igennem. Ogsaa et andet Ungdomsarbejde medvirkede vi i, nemlig Stiftelsen af Østerbros FDF; vi gik paa Delingsførerskole og blev Kredsførere.

Sommeren 1906 tog han teologisk Embedseksamen; han blev saa Marinesoldat, det kom han nemt igennem p. Gr. af den frivillige Elevtid. Ca. 2 Aar var han Lærer for 25 Drengene paa Holsteinsminde Opdragelsesanstalt; her var hans Søndagsskolevirksomhed og FDF-Uddannelse ham en stor Hjælp. Jeg har liggende for mig Optegnelser om disse Drengene; her skal lige

nævnes en saadan Karakteristik: velbegavet, fast Karakter; lidt vel fremtrædende, pralende, gadedrengagtig, noget fedtet; undertiden kaad og uregerlig, næsvis og ulydig mod Frk. Nielsen, herskesyg overfor Kammeraterne; er vist hunset hjemme og trænger til mest Kærlighed; siger om sig selv, at han gerne vil det gode og beder Gud om Hjælp, kender til at sejre; vil gerne være en hellig Dreng og bestræber sig ofte synlig derfor. — Denne Opdragelsesmaade var en virkelig Sjælesorg.

I 1908 blev han kaldet til at være personel Kapellan hos Sognepræst Hoff, Vallensbæk; her blev han gift med Pastor Hoff's Broderdatter Marie Dorothea Hoff, der var født i Siam men opdraget hos Farbroderen; hun blev ham den bedste Medhjælp Livet igennem. Han blev ordineret af Biskop Balslev, Odense; han meddelte mig, at han i Beskrivelsen af sit »vita« til Biskoppen havde omtalt sit aandelige Gennembrud som ovennævnt.

1910-1915 var han Sognepræst i Louns-Alstrup; han søgte dette Embede uden at opsøge nogen; han blev enstemmig indstillet, og da han kom derover, erfarede han, at Menighedsraadets Formand havde været i Marinen under hans Far og mente, at en saa god Mand maatte have en god Søn. I denne Gerning virkede han som en nidkær og flittig Sognepræst med Husbesøg og Møder i Sognets Udkanter; i Præstegaarden holdtes Ungdoms- og Samfundsmøder. Men desuden var han meget efterspurgt som Taler ved Missionsuger. I denne Præstegaard fødte hans Hustru deres 3 Døtre.

1915-1922 var han Sognepræst paa Fur. Han fik nok her sin mest aandelige Gerning. Der havde været Vækkelser paa Fur tidligere, og der kom ogsaa Vækkelse i hans Tid. Efter min Hjemkomst fra Vestindien besøgte jeg ham. Det var en Glæde at prædike i overfyldt Kirke (stor Nadvermenighed). Det hændte om Aftenen, at der kunde komme unge Mennesker, bankende paa for at bede om Hjælp og Forbøn. Under saadant

Besøg var det ogsaa interessant at se, at han var en god Have-mand og Biavler. I denne Præstegaard blev født 2 Sønner.

1922-1929 virkede han som Sognepræst i Øster Brønderslev-Hallund. Dette blev hans største og mest omfattende Sognekald; han anskaffede sig her Bil for bedre at kunne besøge Sognebesøgene og regelmæssige Gudstjenester i Sognets Udkanter. Her drev han Avlingen selv. Da Klimaet var strengt, blev han tilraadet at søge til mildere Klima.

1929-1939 var han Sognepræst paa Ourø. Der var delt Indstilling. Det var ikke saa let at begynde under disse Forhold. Men han kom til dette Embede med mange Aars Erfaring og arbejdede med Kærlighed og Forstaaelse. Hertil kom, at p. G. af anstrengende Arbejde og Møderejser i Jylland var hans Hjerte blevet svagt, og han fik efterhaanden ordinerede Medhjælpere, indtil han søgte sin Afsked.

Sine sidste Aar tilbragte han i Farum. Han var dog stadig til Tjeneste, naar Kræfterne tillod det. Han var i den Tid et Par kortvarige Besøg paa Bornholm; han bar sin Hjertelidelse i Udholdenhed og stille Forventning. En Opmuntring for ham var at høre en Opera paa det kgl. Teater.

Den 22. August 1945 — hans Fødselsdag — var sidste Gang vi saas; han har maaske selv følt det; han bad om Hjemmeberettelse. Den 14. November f. A. udaandede han paa Hillerød Sygehus, den 19. s. M. blev han begravet i Familiegravstedet paa Holmens Kirkegaard. I min Mindetale over ham samlede jeg til Slut alt i den bedste Karakteristik, en Præst kan faa: han var en Mand fuld af den Helligaand og Tro (jfr. Acta c 6, v 5).

Ejnar Olsen.

Ove Gyring.

19. April 1881 — 21. September 1945.

Ja, han døde som Præst ved Vemmetofte adelige Jomfrukloster efter kun ganske faa Aars Virksomhed i denne lille Enklave, men ellers faldt hans Liv og hans Arbejde midt ude i det danske Folk og den danske Menighed, og der udførte han sit saare trofaste Arbejde, og der sled han sig op, før han naaede det, som vi kalder Aldersgrænsen, fordi den Gerning, som han elskede, skulde gøres efter yderste Evne og med en Samvittighedsfuldhed i Anvendelsen af al hans aandelige og legemlige Kraft, som man ikke let finder Mage til.

Hans Navn skal nævnes med Tak og Ære i gode danske Præsters Række, derfor ogsaa i denne Stiftsbog, selvom det havde været nok saa naturligt, at han fik sit Navn ind i en sønderjyds Aar bog, for i Sønderjylland fik han sin længste Tid, og Landet og Folket dernede stod hans Hjerte saa inderlig nær og havde gjort det fra hans tidligste Ungdom. Engang tog hans udmærkede Far sin store Dreng med paa en Tur til Dybbøl Banke og alle de andre alvorlige, minderige Steder, og det gjorde et uudsletteligt Indtryk paa Drengen, da han der saa Taarer blinke i Faderens Øjne. Lad mig i denne Forbindelse have Lov til at citere et af Gydings Breve fra Tiden umiddelbart efter Befrielsen, hvori han først taler om den rent ubeskrivelige Glæde i Tiden omkring Genforeningen og derefter sammenligner den med Følelsen nu: »Langsomt, langsomt arbejder Glæden sig igennem de mange Lag af Træthed, Sorg, Skuffelse og Bekymring, som har aflejret sig i Sindet siden 1939; og helt give mig hen i Glæden, saadan som vi alle kunde det i 1920, det kan jeg ikke. Men Gud ske Lov, at vi fik Lov at opleve 5. Maj 1945! Hvad gør det saa, at man maa sige til sig selv, at Ens Vagt snart er omme.« Ja, saadan maatte den

Mand skrive, hvis Hjerte maatte bløde, naar det gik Danmark ilde, og saa arbejde sig hen til Glæden, naar Bladet vendte sig.

Han maatte stride sig frem paa alle Omraader. Ogsaa paa det kirkelige. En grundig Student var han, som ikke nøjedes med Faget alene, men søgte at finde sin Plads i en broget Verden, saadan som den var hos os ved Aarhundredets Begyndelse med alle de forskellige Rørelser. Ved Fakultetet var Prof. Jacobsen den, der optog ham mest med sine Laboratorieøvelser, men samtidig var han ogsaa optaget af den kirkelige Konservatisme, som Mynster repræsenterede i vor Kirke; og den Kirke, han søgte til Stadighed i Studentertiden, var Jesus-Kirken i Valby, hvor Ussing længe holdt ham fast. Sine Studier gennemførte han med Glans, tænkte vel endog en Tid paa at gaa videre med Studierne, vilde gerne have været i Jena for at lære Prof. Eucken dér nærmere at kende, men da han endelig kom ud at rejse, drog han til England, hvor han bl. a. fik skrevet en Afhandling om Munkelivets Genoplivelse der. —

Det blev dog ikke de videnskabelige Tilbøjeligheder, der bandt ham for Livet; efter et Par Aars Virksomhed som Lærer paa Jægerspris Stiftelse kom han til Odense og blev Medhjælper hos Rud ved Ansgars Kirke, og i Samarbejdet og Samlivet med denne Mand og i Venskab med Emil Koch fandt han sit faste Stæde i det grundtvigske, og der blev han med Glæde sit Liv ud. Nogle faa lykkelige Aar havde han i det skønne Skibet Sogn i Vejle Dal, men da Genforeningen kom, maatte han selvfølgelig melde sig til Tjeneste i Sønderjylland. En Foraarsdag i 1921 prædikede han saa om Kap med to andre Præster i Lysabild Kirke paa Als, og ved Afstemningen bagefter sejrede Gyring, hvorefter Lysabild Præstegaard blev hans og hans Hustru Edel Helwegs gode Hjem i næsten 20 Aar.

Han fik gjort en god Gerning i sit Sogn; »under Sang og Suk og Bøn« kaldte han trofast Mennesker hen til det centrale i Livet; den sønderjydske Kirkeager var tit tung at arbejde i,

og vist kunde Arbejdet her medføre Skuffelser, Alsingerne er ikke lette at faa bort fra det, der har været godt nok i de for-gangne Tider, og den enkelte skiller sig meget nødig ud fra den store Flok, men ved sin vennesele Færd iblandt dem vandt Gyring sig en trofast Flok — ikke mindst de unge hang ved ham i en sjælden Grad, saa hans Ungdomsmøder og hans Rejser med disse unge til skønne Steder i vort Land var ham til stor Opmuntring. — Nævnes skal ogsaa de stærkt besøgte Foraarsmøder i Mommark, som han begyndte og som i Løbet af faa Aar voksede sig saa store, med Tilslutning fra hele Øen, saa de nok taaler Sammenligning med gode grundtvigske Vennestævner i det gamle Land.

Det er intet Under, at han saa jævnlig derovre i Vemmetofte sad med det Ønske i Sindet: Gid vi var hjemme paa Als igen! Her vil hans Navn, hans Person og hans Virke sent gaa af Glemme.

N. Blichfeldt.

Johan Marius Jørgensen.

15. Februar 1869 — 14. November 1945.

Pastor emeritus J. M. Jørgensen, som var født i Gamborg paa Fyn, fik sit Virke baade i Jylland og paa Sjælland. Først i en Alder af 56 Aar kom han her til Stiftet efter en næsten 30-aarig Præstegering i Jylland, hvor han begyndte sin Tjeneste som ordineret Medhjælper hos Sognepræst Falkenstjerne, Hornslet, og derefter fra 1899 til 1909 var Sognepræst i Kolind-Ebdrup-Skarresø og fra 1909 til 1925 i Grundfør-Spørring.

Sine sidste Præsteaar fik han i Glumsø-Bavelse, hvor han virkede i 10 Aar paa Dato, indtil Sygdom tvang ham til at give op i 1935, og siden havde han og hans Hustru deres Hjem i Glumsø.

Igennem de mange Aar øvede han sin Gerning ud af et rede-
ligt Sind og et godt Præstehjerte. Uden at være nogen typisk
Repræsentant for det grundtvigske følte han sig hjemme i
grundtvigske Kredse og var i nogle Aar Formand for Egnens
Kreds af »Kirkeligt Samfund«. Bedst kunde man maaske ka-
rakterisere ham som »en ganske almindelig Folkekirkepræst«
med den Hæder, Kaj Munk har lagt i Ordene ved sin Skil-
dring af Præsten i Tim og Madum. En særlig Interesse viede
Pastor Jørgensen Skolen, baade som Formand for Skolekom-
missionen og som Lærer ved Glumsø Realskole, hvor han
underviste nogle faa Timer om Ugen, og den Ungdom, han
som Tilsynsværge fik betroet Omsorgen for. Der var i hans
Væsen en Streng, der harmonerede godt med det barnlige,
— stammende fra hans egen »fynske Barndom« og han ejede
Evnen til altid at finde det kønneste hos de Mennesker, han
fik med at gøre.

Det siges, at en Præst ofte ved at blive i Sognet efter sin
Embedstid volder Efterfølgeren Vanskeligheder. Det gjaldt ikke
Pastor Jørgensen, som med den fine Takt, han var i Besiddelse
af, og ved den Hjertelighed, hvormed han mødte sin Efter-
mand, vandt en taknemlig Ven.

Niels Hein.

Axel Valdemar Løwe.

23. August 1867 — 28. Oktober 1945.

Pastor Løwe var eet af de lykkelige Mennesker, der fra sin
tidligste Ungdom havde faaet en levende Tro i Eje. Han
voksende op i et velstillet Gartnerhjem paa Østerbro i Køben-
havn, Genbo til Jakobskirken, hvorfor ogsaa Børnene fra det
Hjem kom til at gaa til Konfirmationsforberedelse hos Pastor
Kragh. Her fik han Hjælp til personlig Tro.

To af Søstrene blev Præstekoner, den ene gift med Provst Ilsøe, den anden med Pastor H. I. F. C. Mathiesen.

Han fik sin Gerning i vidt forskellige Egne af Landet, først et Par Aar som Lærer paa Vinding Højskole ved Vejle, hvor en Onkel var Forstander. Derefter i to Aar uord. Medhjælper i Lyngby-Albøge paa Djursland. Her mødte han sin første Hustru, som fulgte ham til Horne-Asdal i Vendsyssel, hvor de snart fandt deres Plads i Indre Missions Arbejde og Samfund og ikke mindst tog fat blandt Ungdommen, unge som de selv var.

I 1903 tilskyndede hans Hustru ham til at søge Fjellerup og Glæsborg paa hendes Hjemegn, og han fik det, men hun kom ikke med derned, da hun døde lige før de skulde flytte.

Ogsaa her fik han nogle gode Aar. I 1913 flyttede han til Damsholte paa Møen og blev her sin Præstetid ud, til han paa Grund af Svaghed maatte søge sin Afsked i 1936, hvorefter han bosatte sig i Roskilde, hvor han blev til sin Død. Aarene i Damsholte, de mange Aar, var ikke lette. Der var ikke meget Trosliv i Sognet, og det laa paa hans Sind som en Byrde, at det var saa svært at faa Mennesker i Tale. »Det er som jeg er omgivet af en Mur, som ikke er til at bryde igennem«, sagde han en Gang i et svært Øjeblik, hvor Byrden trykkede. I nogle af disse Aar blev den næstældste Datter ham en god Medhjælper, indtil hun rejste ud som Missionær i Santhalistan, hvor hun nu har gjort Tjeneste i 21 Aar.

Pastor Løwe var ikke af dem, hvis Navn blev kendt ud over Landet, men han var elsket og agtet som den trofaste Præst, han var, i de Sogne, hvor han gjorde Tjeneste, maaske mest i hans Ungdoms Kald Horne, hvor han ogsaa blev begravet, og gamle Konfirmander, der mindedes ham med Glæde og Tak, bar ham til hans sidste Hvilested.

Han var en Mand, der i Livets Skole lærte at bære tunge Byrder med et stille, taalmodigt Sind. Han elskede sin Præste-

gerning. De sidste Alderdommens Aar havde han saa længe hans Kræfter slog til sin faste Plads i Roskilde Domkirke og gik ofte op og hjalp til med Altergangen. Førre Ordet kunde han ikke mere, men det frydede ham at tjene ved Bordet.

En Tjener sov ind, stille og tryg. Han stred Troens god Strid, fuldendte Løbet og bevarede Troen.

Fr. Høilund.

Peder Christensen Nedergaard.

13. November 1868 — 10. Juli 1945.

10. Juli 1945 mistede Løve Herred en af sine særprægede Præster, Pastor P. C. Nedergaard, Sognepræst i *Gierslev* fra 1909-1938. I sine sidste Aar boede han hos sin Datter, Fru Gerda Pedersen, Løve, og han blev begravet paa Vester Løve Kirkegaard d. 17. Juli uden for Kirkedøren til den Kirke, som han selv var med til at faa rejst.

Pastor Nedergaard var en udpræget Jyde, hvilket hans Maal og hele Væsen røbede. Han var født i Bording Sogn i Hammerum Herred d. 13. November 1868 og voksede op under nøjsomme Kaar i en Befolkning, der var præget af en dyb og alvorlig Guds frygt. Samtidig med at Evangeliet om Frelse af Guds uforskyldte Naade blev forkyndt med Kraft og Overbevisning, lagde man stærk Vægt paa, at Kristendom ogsaa er noget, der skal *gøres*, hvilket kom til at præge Pastor Nedergaard stærkt. Han var ikke en uvirksom Drømmer, men en Handlingens Mand, der i Ord og Gerning forkyndte, at Troen netop skal vise sig i Gerninger. Karakteristisk for ham i saa Henseende er en Udtalelse fra Reformationsjubelæet i 1936. Selvfølgelig blev der ogsaa i Løve Herreds Konvent holdt Reformationstaler, men det var ikke Pastor Nedergaard nok. »Jeg

synes,« sagde han, »at vi ogsaa skal sætte noget i Gang ved et saadant Jubilæum. Hvad om vi for Fremtiden udgiver et Kirkeblad for Løve Herred?« Og saaledes gik det til, at Løve Herred fik sit Kirkeblad, som vi sikkert ikke nu kunde tænke os at undvære. Et andet synligt og varigt Minde har han efterladt sig i det smukke Missionshus i Løve By. Pastor Nedergaard blev, skønt Fuldblodsjudæ, Sjællænderne en Sjællænder. Det varede ikke længe, inden han var hjemme i sit Sogns Geografi som ingen anden, og han gjorde et ihærdigt Arbejde, for at Evangeliet kunde komme ud til alle i hans Sogn. I hans senere Aar blev han dog saa optaget af meget andet Arbejde, at han ikke fik sit Sogn saadan passet, som han ønskede. Det skyldtes ikke mindst den Omstændighed, at han blev Landstingsmand og kom ind i det politiske Arbejde, i hvilket han gik op med Iver og Interesse. Det krævede dog saa meget af hans Tid, at han selv undertiden beklagede sig derover.

Især var der to Ting, som optog ham: Kirkens Midler og Forholdet mellem Kirke og Skole (Det kirkelige Tilsyn). Det var ham en stor Sorg, at Kirken efterhaanden var blevet fra-røvet en hel Del af sine Midler, saa at den nu var henvist til at faa en ikke ringe Part af, hvad den behøvede, gennem Kirkeskat. Den var derved kommet i et økonomisk Afhængighedsforhold til Sognet, som den ikke havde kendt før, og han beklagede, at Kirkens Frihed derved var blevet forringet. Som den Realist, han var, lykkedes det ham at faa klargjort, hvordan det forholder sig med Kirkens Midler, hvori de bestaar, og hvordan de er anbragt. Det andet Spørgsmaal, som optog ham, var Religionsundervisningen i Skolen. Han forstod, at Kirken gennem Tiderne har bygget paa Skolens Undervisning i den kristelige Børnelærdom, og at den er en Forudsætning for vor Folkekirke. Naar han ønskede Forbindelsen mellem Kirken og Skolen bevaret, var det ikke af Herskesyge, men ud fra en inderlig Overbevisning om, at Kirke og Skole ikke kan und-

være hinanden, og at et Samarbejde mellem disse Institutioner er en Betingelse for en kristen Børneopdragelse i vort Land.

Men Pastor Nedergaard, der hele sit Liv var en tro Ven af Indre Mission, interesserede sig ikke blot for Guds Riges Arbejde. Han var paa en Tid, da Indre Mission stod ret køligt overfor alt, hvad der hed Politik og verdslig Kultur, klar over, at vi som kristne er kaldede til at tjene Gud hver i sit Kald og Stand ogsaa i Politik, en Betragtning, som ikke mindst de senere Aar har givet ham Ret i. Og han interesserede sig for dansk Aandsliv og dansk Kultur og Natur, ikke blot den jyske, men i lige saa høj Grad den sjællandske. Han kom efterhaanden til at elske Sjælland lige saa højt, som han havde elsket Jylland. Et Vidnesbyrd herom er den Mindelund, han fik skabt paa Løve Herreds gamle Tingsted, hvor han ønskede rejst Mindestene for betydelige Kvinder og Mænd, der enten er født eller hvis Virke er faldet i Løve Herred. Adskillige Mindestene fik han rejst allerede i sin Levetid, og mange vil sikkert følge efter. Ogsaa hans eget Navn vil blive indskrevet i denne »Mindebog«. Saaledes er det et overmaade virksomt Menneskeliv, der fik sin Afslutning i Juli 1945 ved Pastor Nedergaards Bortgang. Det kristelige og det menneskelige gik smukt sammen i hans Liv, og mange føler sig i Taknemmelighedsgæld til ham for den Indsats, han øvede.

Hertil kommer endelig, at Pastor Nedergaard var et saare hjælpsomt Menneske, som ikke sparede sig selv, hvis han kunde gøre et andet Menneske en Tjeneste. Derfor vil hans Minde leve længe iblandt os i Løve Herred og videre ud.

M. Holm.

Frederik Nørgaard.

13. August 1878 — 11. Maj 1945.

I den Højes Tale er der nogle Vers, der taler om Døden. Den er det sikre for alt levende, siges der, men Døden kan ikke gøre alt det, der var forbundet med et Menneske, tavst: Eftermælet aldrig dør, hvor det vel er vundet. Bag dette Udsagn ligger klart dette, at det gælder for et Menneske om at leve saadan, at der ikke bliver Tavshed om det, naar det dør.

Om Frederik Nørgaard vil jeg roligt sige, at saadan har han levet. Derfor tales der om ham i hans Hjem og mellem hans Venner. Jeg husker ham fra hans Askovtid, han gav mig et muntert og tilskyndende Farvel i min Kammeratskabsbog (almindelig kaldet Poesibog), og jeg tror det er kendetegnende for ham, at han med en kort Opmuntring ønskede at give sine Venner og senere sine Elever et kammeratligt Skub ind i den ukendte Fremtid. Et andet Minde fra Askov er Frederik Nørgaards Ilsomhed. Han havde altid Fart paa, aldrig har jeg set ham med Hænderne i Bukselommer gaa slæbende Gang. Han var begyndt sin boglige Uddannelse i sen Alder, det tilskyndede til at tage Tiden i Agt, men det laa ham sikkert i Blodet, at enhver god Lejlighed skulde gribes i Pandelokken. Det ilsomme gik egentlig aldrig af ham, men han fik dog et noget jævner Tempo op i Aarene. Sammenlagt gjorde Farten, at Frederik Nørgaard fik mere udrettet end de fleste Mennesker.

Hans Arbejde laa med sit Tyngdepunkt i den danske Folkehøjskole, derfra søgte han videre ud til Kredse i Folket, hvor der var Mulighed for en folkelig Paavirkning. Det førte ham blandt andet ind i Politik, som til enhver Tid trænger til en Opmuntring fra det praktiske Livs Mænd, men sandelig ikke mindre fra det folkelige Arbejdes Mænd. Men det politiske Liv tog ikke hans Kraft, hvad ofte er sket med mindre faste Aan-

der. Frederik Nørgaard bevarede sit Tyngdepunkt, som han gennem Opdragelse og Uddannelse havde faaet det lagt. Derfor var der noget urokkeligt over ham. Det generede i Studentertiden mere uligevægtige Kammerater, som syntes, at Nørgaard var blevet for tidlig færdig. De forsøgte af den Grund forgæves flere Attentater mod ham. De prellede allesammen af paa hans grundmurede Væsen. Af Bygmestre foruden Hjemmet og Askov maa Carl Koch nævnes. Han er vist det Menneske, Frederik Nørgaard næst sin Kone skyldte mest Tak for Hjælp til sin aandelige Menneskevorden.

De, der har Interesse i Nørgaards biografiske Data, kan slaa op i Biografisk Leksikon eller i gamle Udgaver af Den Blaa. Her skal kun gives en Karakteristik. Frederik Nørgaard blev ikke nogen gammel Mand. Han naaede lige ind i Befrielsen, fik Sjæl og Sans, Sind og Tanke fyldt af den, og var ved at dele ud af sin Overflødighed. I det Øjeblik faldt han. Enhver der oplevede femte Maj med alle Sanser aabne, mærkede det Glædens Stormløb, der slog en i Møde. Af den Slags Dage faar man kun faa tildelt i sit Liv. Det var dette Stormløb, der tog Frederik Nørgaards sidste Kraft. Krigsaaene havde taget mere paa ham, end hans Venner vidste. Kun hans Hustru vidste Besked.

En brat Død, ja! men ikke en sørgelig Død! Frederik Nørgaard var naaet til Vejs Ende. Saadan maa jeg som gammel Kammerat og Ven dømme, og jeg skal kort sige, hvorpaa jeg bygger min Dom. Jeg tænker først og fremmest paa hans Hovedgerning i Folkehøjskolen. Han trak sig tidligt tilbage som Højskoleforstander, men han havde da forlængst fundet Formen og Indholdet i sine Taler til dansk Ungdom og i sin personlige Væremaade over for dem. Dette gjaldt ogsaa hans Foredragsvirksomhed ud over det danske Land. Man vidste, hvad man sendte Bud efter, naar man bad Frederik Nørgaard komme som Taler ved et Efteraarsmøde. Kristeligt set var han ogsaa

naaet saa vidt til Vejs Ende, som et Menneske kan naa det. Han havde været med i Vartov Menighed under Hoff og i Ubberup under Carl Koch, og han var derigennem blevet rodfæstet i det grundtvigske Menighedsliv og i Grundtvigs kirkelige Syn. Denne Rodfæstethed laa klart bag hele hans Højskolevirksomhed og bar den. Ogsaa i sit Hjem var han naaet til Vejs Ende, men herom er det vanskeligt for en i de senere Aar sjælden Gæst at tale. Jeg tager dog næppe fejl. Frederik Nørgaard havde som Far tilkendegivet sig saadan for sine Børn, at de har ham klart nærværende i Mindet. Det samme gælder alle hans mange Venner. Det betyder ikke, at han var aabnemundet om sig selv, det var han lykkeligvis ikke, men det betyder, at han var sand i sit Væsen overfor os.

Med Udtrykket, at Frederik Nørgaard var naaet til Vejs Ende, vil jeg ikke have sagt, at der ikke var mere for ham at udrette. Det var der visselig. Hans rolige Overvejelse og retsindige Dømmekraft vilde have fundet sin Opgave i mange af Nutidens omstridte Spørgsmaal. Vi, som endnu vandrer, havde derfor gerne set ham slaa Følge med os en Vejlængde fremefter. Men vi takker for Følgeskab saa vidt.

Erik Appel.

